

JOURNAL OF BALKAN AND BLACK SEA STUDIES

Year 5

No: 9 | December 2022

Journal of Balkan and Black Sea Studies

Year 5, Issue 9

December 2022

e-ISSN: 2667-470X

editors

Editor in Chief and Owner

Mehmet HACISALİHOĞLU, Prof. Dr.,
Ludwig-Maximilians-Universität Munich
Chair of Turkish Studies
Yıldız Technical University,
Department of Political Science and International Relations

Managing/Section Editors

Bulgaria, Romania:

Responsible Director: Cengiz YOLCU, PhD cand., Istanbul 29 Mayıs University

Former Yugoslavia:

Jahja MUHASILOVIĆ, PhD. International University of Sarajevo

Greece, Cyprus:

Deniz ERTUĞ, PhD., Istanbul

Albania, Kosovo:

Fatih Fuat TUNCER, Assoc. Prof. Dr., Istanbul Gelişim University

Caucasus, Russia:

Keisuke WAKIZAKA, Assist. Prof. Dr., Istanbul Gelişim University

Secretary

Zeyneb GÖKÇE (YTU BALKAR Assistants)

Editorial Board

Chair: Mehmet HACISALİHOĞLU, Prof. Dr.,
Fuat AKSU, Assoc. Prof. Dr., Yıldız Technical University
İsa BLUMI, Prof. Dr., American University of Sharjah
Cengiz ÇAĞLA, Prof. Dr., Yıldız Technical University
Ali ÇAKSU, Assoc. Prof. Dr., Yıldız Technical University
Bilgin ÇELİK, Assoc. Prof. Dr., Dokuz Eylül University
Neriman ERSOY-HACISALİHOĞLU, Assoc. Prof. Dr., Istanbul University
Ayşe KAYAPINAR, Prof. Dr., National Defence University
Levent KAYAPINAR, Prof. Dr., Ankara University
Elçin MACAR, Prof. Dr., Yıldız Technical University
Çiğdem NAS, Assoc. Prof. Dr., Yıldız Technical University
Ali Fuat ÖRENÇ, Prof. Dr., Istanbul University
Nurcan ÖZGÜR-BAKLACIOĞLU, Prof. Dr., Istanbul University
Esra ÖZSÜER, Assoc. Prof. Dr., Istanbul University
Laçın İdil ÖZTİÇ, Assoc. Prof. Yıldız Technical University
Milena PETKOVA, Assoc. Prof. Dr., Kliment Ohridski University, Sofia
Cevdet ŞANLI, Assist. Prof. Dr., Yıldız Technical University
A. Gül TOKAY, PhD., Istanbul/London

International Advisory Board

Vermund AARBAKKE (Assist. Prof. Dr., Aristotelian University of Thessaloniki)
Fikret ADANIR (Prof. Dr., Bochum)
Yıldırım AĞANOĞLU (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)
Bülent AKYAY (Assist. Prof. Dr., Trakya University)
Giorgi ANCHABADZE (Prof. Dr., Ilia State University, Tbilisi)
Andrey ANDREEV (Prof. Dr., Veliko Tarnovo University)
Ali ASKER (Assoc. Prof. Dr., Karabük University)
Mustafa AYDIN (Prof. Dr., Kadir Has University)
Mustafa AYDIN (Prof. Dr., İstanbul University)
Ayşegül AYDINGÜN (Prof. Dr., Middle East Technical University)
Aydn BABUNA (Prof. Dr., Boğaziçi University)
Evgeniy BAHREVSKIY (Dr., Russian Cultural and Natural Institute, Moskva)
Bojan BALKOVEC, (Assoc. Prof. Dr., Ljubljana University)
Evren BALTA (Assoc. Prof. Dr., Özyeğin University)
Tsira BARAMIDZE (Prof. Dr., I. J. Tbilisi State University)
Nikica BARIĆ, (Dr. Croatian Institute of History)
Boban BARIĆEVIĆ, (Dr., University of Montenegro)
Milivoj BEŠLIN, (Dr., Belgrade University)
Kemal BEYDİLLİ (Prof. Dr., İstanbul 29 Mayıs University)
Ourania BESSİ (Dr. Birmingham University)

Yuliya BİLETSKA (Dr. Erciyes University)
Faruk BİLİCİ (Prof. Dr., INALCO, Paris)
Bülent BİLMEZ (Prof. Dr., İstanbul Bilgi University)
Nuray BOZBORA (Prof. Dr. Marmara University)
Nazım CAFEROV (Assist. Prof. Dr., Azerbaijan State Economy University)
Zdenko ČEPIĆ, (Prof. Dr., Institute of Contemporary History -Slovenia)
Tihomir CIPEK, (Prof. Dr., Zagreb University)
Merab CHUKHUA (Assoc. Prof. Dr., I. J. Tbilisi State University)
Konrad CLEWING (Dr., Südost-Institut, Regensburg)
Ahmet CONKER (PhD., Yıldız Technical University)
Mitat ÇELİKPALA (Prof. Dr., Kadir Has University)
Birgül ÇOLAKOĞLU (Prof. Dr., İstanbul Technical University)
Hakan DEMİR (Dr., Sakarya University)
Birgül DEMİRTAŞ (Prof. Dr., TOBB Economics and Technology University)
Ayşe DIETRICH (Prof. Dr., International Journal of Russian Studies)
Ljubodrag DIMIĆ, (Prof. Dr., Belgrad University)
Margarita DOBREVA (PhD., Institute for Balkan Studies, Sofia)
Feridun M. EMECEN (Prof. Dr., 29 Mayıs University)
Halit EREN (Prof. Dr., Rumeli University)
M. Ozan ERÖZDEN (Prof. Dr., MEF University)
Rossitsa GRADEVA (Assoc. Prof. Dr., American University in
Bulgaria/Blagoevgrad)
Nevena GRAMATIKOVA (PhD., Bulgarian National Library)
Darina GRIGOROVA (Prof. Dr., Sofia University)
Abdurrahman GÜMÜŞ (Dr., Yıldız Technical University)
Abdullah GÜNDOĞDU (Prof. Dr., Ankara University)
Sadriye GÜNEŞ (Assoc. Prof. Dr., İstanbul University)
Fuat HACISALİHOĞLU (Assist. Prof. Dr., Ordu University)
Ali HÜSEYİNOĞLU (Assoc. Prof. Dr., Trakya University)
Nedim İPEK (Prof. Dr., Ondokuz Mayıs University)
Toğrul İSMAYIL (Prof. Dr., Sütçü İmam University)
Mümin İSOV (Assist. Prof. Dr., Trakya University)
Husnija KAMBEROVIĆ, (Prof. Dr., Sarajevo University)
Tomasz KAMUSELLA (Assoc. Prof. Dr., The University of St Andrews)
Ertuğrul KARAKUŞ (Assoc. Prof. Dr., Kırklareli University)
Ayşe KAYAPINAR (Prof. Dr., National Defense University)
Levent KAYAPINAR (Prof. Dr., Ankara University)
Özkan Özer KESKİN (PhD., Ordu)
Machiel KIEL (Prof. Dr., Bonn)
Hakan KIRIMLI (Prof. Dr., Bilkent University, Ankara)
Markus KOLLER (Prof. Dr., Bochum University)
Işık KUŞÇU (Assoc. Prof. Dr., Middle East Technical University)
Şule KUT (Prof. Dr., Okan University İstanbul)
Elçin MACAR (Prof. Dr., Yıldız Teknik University)
Hans Georg MAJER (Prof. Dr., Munich)
Mirjana MARINKOVIĆ (Prof. Dr., Belgrade University)
Admir MULAOSMANOVIĆ (PhD., International University of Sarajevo)

Mirela MURGESCU (Prof. Dr., Bucharest University)
Ghia NODIA (Prof. Dr., Ilia State University, Tbilisi)
Hasan OKTAY (Assoc. Prof. Dr., Uluslararası Vizyon University, Gostivar)
Mehmet Akif OKUR (Prof. Dr., Yıldız Technical University)
Mehmet ÖLMEZ (Prof. Dr., Istanbul University)
Gencer ÖZCAN (Prof. Dr., Istanbul Bilgi University)
Kader ÖZLEM (Assoc. Prof. Dr., Uludağ University)
Enriketa Papa PANDELEJMONI (PhD., Tirana University)
Ivan PARVEV (Prof. Dr., Sofia Kliment Ohridski University)
Antoni PEHAR (PhD., Sarajevo)
Spyridon PLOUMIDIS (PhD., National Kapodistrian University of Athens)
Lyubomir POZHARLIEV (Dr. phil., Leibniz-Institut für Länderkunde, Leipzig)
Radmila RADIĆ, (PhD., Institute for Recent History of Serbia)
Mihai Sorin RADULESCU (Prof. Dr., Bucharest University)
Florian RIEDLER (Dr. phil., University of Leipzig)
Biljana RISTOVSKA-JOSIFOVSKA (Prof. Dr., Institute of National History,
Skopje)
Stefan ROHDEWALD (Prof. Dr., University of Leipzig)
Orlin SABEV (Prof. Dr., Institute for Balkan Studies, Sofia)
Georgios SALAKIDES (Assoc. Prof. Dr., Thrace Demokretus University,
Komotini)
Abdullah SAYDAM (Prof. Dr., Erciyes University)
Oliver Jens SCHMITT (Prof. Dr., University of Vienna)
Oleksandır SEREDA (Assist. Prof. Dr., Odessa)
İbrahim SEZGİN (Prof. Dr., Edirne)
S. Akşin SOMEL (Assoc. Prof. Dr., Sabancı University)
Ali Emre SUCU (Assist. Prof. Dr., Ankara University)
Ilira SULO (Prof. Dr., University of Tirana)
Oktay F. TANRISEVER (Prof. Dr., ODTÜ)
Abdullah TEMİZKAN (Prof. Dr., Ege University)
Ljubinka TRGOVČEVIĆ (Prof. Dr., Belgrade University)
Zaza TSURTSUMIA (Prof. Dr., Queen Tamar University, Tbilisi)
Tsvetelina TSVETKOVA (PhD., Sofia)
Ömer TURAN (Prof. Dr., Middle East Technical University)
Fatma Sel TURHAN (Assoc. Prof. Dr., Istanbul Technical University)
Novica VELJANOVSKI, (Prof. Dr., Macedonia)
Anđelko VLAŠIĆ, (PhD., Croatian Institute of History)
Zeynep ZAFER (Prof. Dr., Ankara University)

General Information

Journal of Balkan and Black Sea Studies is an interdisciplinary refereed journal focusing on the humanities and social sciences of the Balkan countries and the former Soviet republics. The journal welcomes contributions in the fields of history, economics, politics, international relations, culture, art, geography, literature, theology, ethnography and environmental sciences. The idea behind this initiative is to extend a cross-cultural and cross-disciplinary approach over issues of regional importance. Under this light, the journal aspires to act as an academic forum for scholars in historical as well as contemporary context on a wide range of cross-regional issues and to provide the epistemological framework for a comparative investigation, which would enhance our understanding of the Balkan, and Black Sea societies, politics and communities. Furthermore, manuscripts connecting the region with wider scopes, such as technological applications, will be also considered.

The journal is published online with two issues per year (June and December) commencing in 2018 and themed issues are anticipated. Submitted manuscripts should be original and not published or under consideration for publication elsewhere. Their length should not exceed 8.000 words. The manuscript will be subject to anonymous peer-review by at least two members of the scientific committee. The use of graphics and images in colour is encouraged and not subject to limitations (within reason). However, it is the responsibility of the individual authors to acquire copyright permission if needed. The language for manuscripts is English and Turkish. Articles, other than in English or Turkish, will be occasionally accepted. Articles must have an abstract of up to 150 words in English.

Indexes and Platforms: ISI, DRJI, ASOS, Cite Factor, H-Soz-Kult, H-Net, WorldCat, ResearchGate, WZB, academia.edu.

Copyright@2022 by BALKAR

Design and Page Setting

Cengiz Yolcu

Conditions of Publication

Guidelines for Submission: Each issue will include articles, review essays, and shorter book reviews. All articles are to be submitted in electronic form to the journal editorial board at <http://dergipark.org.tr/balkar>. Submissions are to be up to 8,000 words in length and may be accompanied by footnotes and a bibliography. Transliterations will be kept to a minimum, and when used will follow the standard adopted by the appropriate scholarly bodies in the respective language areas. Articles are expected to be written in English though submissions in other languages can also be considered. Review essays are to be up to 4,000 words in length. They may review one or more books and may also focus on multiple works of a single author, works in a series, or publications around particular historical sources. Book reviews are to be 1,000 words in length.

Review of Submissions: All submissions are evaluated through a double-blind review process and include review both by editorial board members and external reviewers. *Publishable Copy:* Articles are to be submitted via electronic means in Word format and accompanied by a copy in pdf format. The pictures and figures should be sent separately in 200 dpi resolution in tif format.

General Style Rules: 1. The text must be formatted with 1.5-inch margins and be double-spaced. 2. A separate cover sheet must be included with the manuscript title, author's name, ORCID iD Number, professional affiliation, complete mailing address and telephone number. 3. A short abstract of 70-100 words in English (including also five key words) should accompany the article. 4. Capitalization: authors should be consistent in their use of capitalization. 5. Italics: the titles of works and periodicals should normally be italicized. Foreign words should also be italicized. 6. In general, foreign words and phrases, both in main text and footnotes should be provided in translation. All non-Roman alphabets should be transliterated according to the rules of international transliteration. 7. All articles should include footnotes. 8. All articles should have a bibliography at the end of the article. 9. Illustrations, tables, maps and figures must be numbered consecutively in the text and captions identifying the source of any image or data should be used. Figure title: below the picture; Table title: above the table. 10. For further reference, The Chicago Manual of Style Online (<http://www.chicagomanualofstyle.org>) is recommended.

Editorial Office Contacts

Journal Website: <http://dergipark.org.tr/balkar>

Postal address:

Prof. Dr. Mehmet Hacısalihoglu

Yıldız Technical University,

Davutpaşa Campus, İİBF,

34220 Esenler, Istanbul-Turkey

e-mail: mhaci@yildiz.edu.tr

Tel: +90212383 68 33

Contents

Research Articles

11-38

The Orthodox Schools of the Ecumenical Patriarchate in the Ottoman Empire through the Perspectives of Pre-modernity and Modernity

Sofia Iliadou-Tachou, Prof. Dr.,
University of Western Macedonia, Kozani

39-85

Türkiye'de Toplumsal Belleğin Oluşumu: Çanakkale ve Kütülamâre Zaferleri Anma Törenleri

[Formation of Collective Memory in Turkey: Commemorative Rituals for Victories of Çanakkale and Al Kut]
Gencer Özcan, Prof. Dr.,
Istanbul Bilgi University, Istanbul

87-104

The Suicidal of Modern Greek Poet Napoleon Lapathiotis (1888-1944) and the Ancient Greek Mythological Symbol of Narcissus and Rose

Alexandra Marina Dapoudani, PhD.,
Democritus University of Thrace, Komotini

105-119

Prototype of Emigration and Integration in the Balkans: A Case Study of Albanian Emigrants in Turkey

Matilda Likaj, PhD.,
University of Aleksander Moisiu Durres
Brikena Likaj, MA,
Tirana University

Editorial

Journal of Balkan and Black Sea Studies is an Istanbul-based journal aiming at strengthening academic exchange among social scientists from Turkey, the Balkans, the Caucasus and Eastern European countries. We started the journal in 2018 and have published eight issues until now. The ninth issue includes only four research articles.

The first article of the issue titled “The Orthodox Schools of the Ecumenical Patriarchate in the Ottoman Empire through the Perspectives of Pre-modernity and Modernity” by *Sofia Iliadou-Tachou, Prof. Dr.*, deals with the topic of “secret schools” of the Greek Orthodox millet in the Ottoman Empire. She points out that the legend of “secret schools” emerged within the context of the Greek national movement since the beginning of the 19th century. She tries to analyse the role of this legend still existing in the history education in Greece and public discourse about its existence until the present day.

The second article of the issue titled “Türkiye'de Toplumsal Belleğin Oluşumu: Çanakkale ve Kütülamâre Zaferleri Anma Törenleri” (Formation of Collective Memory in Turkey: Commemorative Rituals for Victories of Çanakkale and Al Kut) by *Gencer Özcan, Prof. Dr.*, discusses the official memory culture in Turkey analysing two important examples from the First World War: memory on the Gallipoli war (1915) and the war of Al Kut (1916). He analyses commemorative activities and narratives formed around these two Ottoman-Turkish victories. He shows the changing attitude of different political parties and governments towards these wars. He points out that official narratives and activities to commemorate these two victories resonate with shifting priorities of political parties and movements.

The third research article of the issue 9 titled “The Suicidal of Modern Greek Poet Napoleon Lapathiotis (1888-1944) and the Ancient Greek Mythological Symbol of Narcissus and Rose” by *Alexandra Marina Dapoudani, PhD.*, is an analysis of the literary and personal life of the Greek poet Napoleon Lapathiotis who ended his life with suicide in 1944. The article tries to show the big gap between the imagined ideal world of the poet based on the mythological figure of Narcissus, and the “cold and heartless” modern society of 1920s and 1930s. Altogether the article tries

to understand the psychological situation of the poet by analysing his poems.

The fourth and last research article of the issue titled “Prototype of Emigration and Integration in the Balkans: A Case Study on the Albanian Emigrants in Turkey” by *Matilda Likaj, PhD., and Brikena Likaj, MA,* discusses the Albanian emigrants in Turkey (particularly in Istanbul, Izmir and Bursa) since 1990. The authors claim that the Albanian emigrants in Turkey have a high level of integration into the Turkish society. The authors also try to explain the reasons for this result.

I would like to thank the editorial board members of our journal, especially *Cengiz Yolcu,* for their hard work and contributions to this issue. I also thank the authors of the articles and all the referees for their precious efforts during the evaluation process of the articles.

Mehmet Hacısalihoğlu, Prof. Dr.

Editor in Chief

The Greek-Orthodox Schools of the Ecumenical Patriarchate through the Perspectives of Pre-modernity and Modernity

Sofia Iliadou-Tachou*

Abstract:

The present study is part of the framework delimited by the scientific discipline of "History of Education". The aim of this paper is to describe and interpret the institutional context of the "secret schools" of the "Rum Millet" under Ottoman rule and to identify the origins of the legend of these schools being illegal and secret, as it is obvious that, although the construction and the diffusion of the legend of the "secret school" started in the beginning of the 19th century, the academic dialogue continues to be active in the present day. The paper deals with the following topics: the institutional context of the schools of the "Rum Millet" under Ottoman rule; the effects of the circumstances, created during the different periods of the Ottoman rule, on the schools' institutional framework and their operation; typological classification of the schools of the Rum millet; the view of "secret schools" among the newly emerged Greek elite after the founding of the Greek state.

Key words: Ottoman Empire, Orthodox schools, Ecumenical Patriarchate, "Secret Schools", Rum millet.

---

* Prof. Dr., Professor of Modern Greek History and History of Education. University of Western Macedonia, ORCID ID: 0000-0003-1838-7904
e-mail: siliadou@uowm.gr

Introduction

Our study is part of the framework delimited by the scientific discipline of “History of Education”. The aim of this paper is to describe and interpret the institutional context of the “secret schools” of the “Rum Millet” under Ottoman rule.

Our research questions are the following: a) what was the institutional context of the schools of the “Rum Millet”¹ under Ottoman rule and how did this context identify their character? b) how did the circumstances, created during the different periods of the Ottoman rule, affect these schools’ institutional framework and their operation? c) what could we define as typological classification of the schools of the Rum millet? d) how could we explain the fact that, after the founding of the Greek state, the “orthodox schools” which had been operating under the auspices of the Ecumenical Patriarchate were considered “secret” by the newly emerged Greek elite?

To achieve these objectives, our research uses the historical-interpretive method. Its sources are the school monographs and the catalogues of books, from the dissemination of the printing press until today, as well as the sources which have come into light recently, namely the work of Chatzopoulos, Ziogou-Karastergiou, Chassiotis and Exertzoglou.²

1. The Education of the “Rum Millet” under Ottoman Rule

1.1. *The institutional context*

In the field of Greek historiography and in terms of Greek education in the Ottoman context there are two interpretive historiographical examples, the traditional one and the example of modernity. The

---

¹ Orthodox Community in the Ottoman context

² Konstantinos Chatzopoulos, *Ellinika scholia tin periodo tis othomanikis kyriarchias* [Greek schools in the period of the Ottoman rule (1453-1821)], (Thessaloniki: Vantias, 1991); Sidiroula Ziogou-Karastergiou, *To Oikoumeniko Patriarcheio, i Othomaniki dioikisi kai i ekpedeusi tou ethnous. Keimena-Piges 1830-1914* [The Ecumenical Patriarchate, the Ottoman Administration and the Education of the Nation. Texts-Sources: 1830-1914], (Thessaloniki: Kyriakidis, 1998); Ioannis Chassiotis, *Metaxi othomanikis kyriarchias kai europaikis proklisis, o ellinikos kosmos sta chronia tis tourkokratias* [Between Ottoman rule and the European challenge, the Greek world during the years of Ottoman rule], (Thessaloniki: University Studio Press: 2001); Haris Exertzoglou, *Ethniki tautotita stin konstantinoupoli ton 19o aiona* [National Identity in Constantinople in the 19th Century], (Athens: Nefeli, 1996).

traditional Greek historiographical example identifies the genesis of millet just after the fall of Constantinople, when, according to Runciman (1968), the Sultan granted privileges to the Orthodox Patriarch,³ thanks to which he became the “spiritual head” of the Rum millet, as Hammer-Purgstall (1834) and Kardaras (1996) claim.⁴ Based on this view, religion was considered the most serious criterion for categorizing the Sultan's ethnic subjects [Kitromilides (1990); Horowitz (1985)].⁵ Conclusively, the traditional perception gives to ‘millet’ dimensions of a religious-cultural entity with distinct features. Therefore, education is considered as the crucial mechanism of the orthodox community by which the structural elements of religion-cultural identities were transferred.⁶

On the contrary, according to the example of modernity, the millet system was established in the 19th century by the Ottoman elite, as a consequence of the Tanzimat period, known as “period of the Ottoman reforms”, and specifically as a result of the empire's modernizing efforts. According to this approach, and to the work of Kostis (1991), Varlas (1999), Exertzoglou (2008), Akturk (2009), Konortas (1999) and Karpat (2001), the predominance of the millet⁷ coincides with the formation of the organized

---

³ Steven Runciman, *The Great Church in Captivity: a study of the Patriarchate of Constantinople from the Eve of the Turkish Conquest to the Greek War of Independence* (Cambridge: Cambridge University Press, 1968).

⁴ Joseph von Hammer-Purgstall, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, Band I, Buch XIII, (Pest: C. A. Hartleben, 1834), 427; Christos Kardaras, *To Oikoumeniko Patriarcheio kai o alytrotos Ellinismos tis Makedonias, Thrakis, Ipeirou. meta to synedrio tou Berolinou* [*The Ecumenical Patriarchate and the unredeemed Hellenism of Macedonia, Thrace and Epirus. After the Congress of Berlin (1878)*] (Athens: Epikairotita, 1996).

⁵ Paschalis Kitromilides, “Imagined Communities and the Origins of the National Question in the Balkans,” in Martin Blinkhorn and Thanos Veremis (eds.), *Modern Greece: Nationalism and Nationality* (Athens: Sage-Eliamep, 1990): 23-66; Donald L. Horowitz, *Ethnic groups in Conflict* (Berkeley: University of California Press, 1985).

⁶ Tryfon Evaggelidis, *I ekpaideusi sti diarkeia tis turkikis katochis, ellinika scholeia apo tin ptosi tis konstantinoupolis mechri ton Kapodistria* [Education during the Turkish Occupation, Greek Schools from the Fall of Constantinople to Kapodistrias] (Athens: Chalkiopoulos, 1936); Nikos Zacharopoulos, *I ekpaideusi stin Othomaniki autokratoria* [Education in the Ottoman Empire] (Thessaloniki: Pournaras, 1983).

⁷ Konstantinos Kostis, “Koinotites, ekklesia kai millet stis ellinikes perioches tis Othomanikis Autokratourias kata tin periodo ton Metarrythmiseon,” [“Communities, Church and Millet in the ‘Greek’ Territories of the Ottoman Empire during the Reform Era”], *Mnimon*, 13, (1991): 57-75; Michalis Varlas, “Katoptra koinotiton. I eikona tis koinotitas stin elliniki istoriografia” [“Community Mirrors. The Image of the Community in Greek Historiography”] (Unpublished Doctoral Dissertation) (Athens: National Kapodistrian University, 1999); Haris Exertzoglou, “Reconstructing Community: Cultural Differentiation and Identity Politics in Christian Orthodox Communities during the Late Ottoman Era,” in Minna Ronen (ed.), *Homelands and Diasporas: Greeks, Jews and their Migrations* (London: I. B. Tauris, 2008), 137-154; Sener Akturk,

Greek-orthodox community during this period of reforms,⁸ and with the prevalence of nationalism.⁹ Furthermore, it must be clarified that identities are treated as social constructions, and as an object of negotiation in terms of their components, that is in terms of their values, symbols or stereotypes, according to Brubaker and Cooper in “Beyond Identity” (2005).¹⁰ Following the above-mentioned interpretive scheme, we accept that the Ottoman legitimacy gave to the orthodox population the identity of Rum. The utilization of the term “identity” imposes certain conceptual indications: in the present study we consider that identities are characterized by a continuous conversion process, despite the fact that certain old elements can revive at a later stage or under a different geographical frame, following the claims of Jenkins (1994).¹¹ These identities are defined as religious-cultural identities due to the fact that the members of the Rum millet were subjects of the Ottoman Empire and were under the auspices of the Ecumenical Patriarchate that was considered as one of the legal institutions of this Empire, as Matalas suggests (2002).¹²

Consequently, the education of the orthodox millet, as part of the intellectual jurisdiction of the Ecumenical Patriarchate, cultivated the religious cultural identities of the Rum millet’s members. Within this legality framework, education of the orthodox population was addressed, beyond any notion of ethno-racial segregation, to all members of the Rum millet. Its Greek character was reflected in the use of the language and the values of classical Greek culture.

“Persistence of the Islamic Millet as an Ottoman Legacy: Mono-religious and Anti-ethnic Definition of Turkish Nationhood,” *Middle Eastern Studies* 45, no. 6 (2009): 913-929.

⁸ Paraskevas Konortas, “From Tâ’ife to Millet: Ottoman Terms for the Ottoman Greek-Orthodox Community,” in Dimitris Gondicas and Charles Philip Issawi (eds.), *Ottoman Greeks in the Age of Nationalism: Politics, Economy and Society in the Nineteenth Century*. (Princeton, N. J.: Darwin Press, 1999), 169-179.

⁹ Kemal H. Karpat, *The Politicization of Islam: Reconstructing Identity, State, Faith and Community in the late Ottoman Empire* (Oxford: Oxford University Press, 2001).

¹⁰ Rogers Brubaker & Frederick Cooper, “Beyond Identity,” in Frederick Cooper (ed.), *Colonialism in Question: Theory, Knowledge, History* (California: University of California Press, 2005), 59-90.

¹¹ Richard Jenkins, “Rethinking Ethnicity: Identity, Categorization and Power,” *Ethnic and Racial Studies*, v. 17, 2 (1994): 197-223.

¹² Paraskevas Matalas, *Nation and Orthodoxy, the Adventures of a Relation: From the “Greek” to the Bulgarian Schism*. (Rethymnon: University of Crete Press, 2002).

1.2. *The Dynamics of the Conjecture and Its Effects on the Operation of the Orthodox Schools*

1.2.1. *The Preparation Period (15th -17th Centuries)*

According to Manuel Gedeon, the main feature of the sources of the 15th and 16th centuries is their handwritten character, while at the same time it is considered extremely difficult for these documents to be found.¹³ In fact, our information about the state of education during the 15th and 16th centuries is indirect and comes from the scholars of the 19th century, such as Nikolaos Sofianos.¹⁴ The scholars of the 19th century identified a “cultural gap” during the 16th and 17th centuries in the East, which could be interpreted as follows: the scholars of the 19th century had already established themselves in the Enlightenment and thus they evaluated the culture of previous centuries as inferior. It is also obvious that, although the West had left the educational “Middle Ages”¹⁵, the East seemed to be still engaged in Byzantine medieval tradition. This reality is echoed in the writings of Manuel Gedeon, who was a prominent scholar of the 19th century and an official of the Ecumenical Patriarchate.

“Let us not forget the gratitude imposed to the sent by the Lord Great Conqueror and to his glorious successors who became patrons of schools and letters...”¹⁶

It is obvious that the creation and maintenance of private lessons was continued by the educated scholars of that time, who had often studied in the West. In addition, the founding of the Patriarchal School in 1454 served the operation of the Great Church and prepared the

---

¹³ Manuel Gedeon, “Scholeia kai vivlia sti diarkeia tou 17ou aiona,” [“Schools and Books during the 17th Century”] *Ekklesiastiki Alitheia*, 38 (1888a): 303-306; Manuel Gedeon, *I pnevmatiki kinisi tou genous sti diakeia tou 18ou kai 19ou aiona* [The Spiritual Movement of the Nation during the Eighteen and Nineteen Century] (Athens: Ermis, 1976 [1888-1889]).

¹⁴ Nikolaos Sofianos, *I grammatiki tis ellinikis koinis glossas* [Grammar of the Common Greek Language] (Paris: Emiliios Legradios, 1870).

¹⁵ Kristine Wilson-Slack, “The Seven Liberal Arts – The Trivium,” <https://blog.philosophicalsociety.org/2017/05/24/the-seven-liberal-arts-the-trivium/>; Albert Reble, *History of Pedagogy* (Athens: Papadimas, 2012), 89.

¹⁶ Manuel Gedeon, “Scholeia kai vivlia,” 374-378. [in Greek “...to de na min parasiopipisomen evgomosynin epivallomenin prow tin theothen tetagmenin ef ymas kosmikin exousian ton eukleon diadohon tou oxynoos porthitou, prostaton genomenon ton scholeion kai ton grammaton...”]

Metropolitans, the Patriarchs and the teachers.¹⁷ Regarding the establishment of the Patriarchal School, Paranikas wrote the following:

*“The fire in the hearth was not completely extinguished but it burned slowly, until it came to life again. Finally, it lit. The Great Church cultivated letters and took care of the establishment of schools and mainly established the Patriarchal School in which the courses related to the byzantine tradition were attended.”*¹⁸

In addition, during the first year’s financial difficulties did not provide the Patriarchate with the preconditions for the establishment of yet another secondary school, except for the Patriarchal Academy.

In 1454 Patriarch George Gennadios or Scholarios appointed Matthaïos Kamariotis as Director of the Patriarchal Academy¹⁹ and in 1540 Joasaph, who came from Adrianoupoli (Edirne) and was later elected Patriarch of Constantinople, invited John Zygomalas from Nafplio to Constantinople²⁰ in order to attend to Greek letters. The former also advised the latter not to neglect his students, but to teach them diligently and with a clear conscience.²¹ Moreover, in 1593 Patriarch Jeremias II Tranos was studying at the Patriarchal Academy.²² In addition, the Synod of the Metropolitans which was organized in Constantinople by Jeremias in 1593 came to the conclusion that any bishop should have to take care of the ‘divine and sacred letters’ in his own jurisdiction. Consequently, education became decentralized from 1593 onwards, as elementary

---

¹⁷ Chatzopoulos, *Ellinika scholia*, 60-82; Tasos Gritsopoulos, *I Patriarchiki Megali tou Genous Scholi* [Patriarchal Great School of the Nation] (Athens: Fexis, 1966); Dimitris Stamatopoulos, *Metarrythmisi kai ekkosmikeusi. Pros mia anasynthesi tis istorias tou Oikoumenikou Patriarcheïou ton 19o aiona* [Reform and Secularization. Towards Recompositing of the History of the Ecumenical Patriarchate in the 19th century] (Athens: Alexandria, 2003), 161; Exertzoglou, *National Identity*, 33.

¹⁸ Matthaïos Paranikas, *Schediasma peri tis en to elliniko ethnei katastaseos ton grammaton apo Aloleos Konstantinoupoleos mechri ton archon tis enestosis ekatontaetiridos* [Plan about the Situation of the Greek letters in the Greek Nation, from the Fall of Constantinople until the Beginning of the Centenary] (Constantinople: Koromilas, 1867). [in Greek: *To pyr en ti estia ouchi olos esoesmenon alla ypokaion vathmidon eos anazopyrothen anifthi ..i the megali ekklesia .. periethalpsen ta grammata kai anerripisen tin systasin ton scholeion, dia de Patriarchikin scholin synestisen...*]

¹⁹ Manuel Gedeon, *Chronika tis Patriarchikis Akadimias. Istorika nea gia tin Megali tou Genous Scholi* [Chronicles of Patriarchal Academy. Historical News about The Great School of the Nation, 1455-1830] (Constantinople, 1883), 124-131.

²⁰ Martin Crusius, *Turcograecia* (Editrice Memor: Modena, 1972), 94; Vasilis Mystakidès, “Notes sur Martin Crusius: ses livres, ses ouvrages et ses manuscrits,” *Revue des Études Grecques*, 11, no. 43, (1898): 279-306.

²¹ Manuel Gedeon, “Scholeia kai Vivlia,” 245-246.

²² Martin Crusius, *Turcograecia*, 205.

education was considered the responsibility and obligation of the local Metropolitans.

1.2.2. *The Emergence of Education (17th century -1850)*

Although we cannot refer to uniform education in the 17th century, ²³ we do have written sources which prove that the formation of the bourgeoisie within the millet in the 19th century led to the predominance of modern Greek Enlightenment in the progressive strata of the communities of Greek Diaspora. ²⁴ The turn of the bourgeoisie towards the Enlightenment was due to the fascination of its proclamations for the emancipation of the people and was intertwined with the demand for the expansion of letters in the East, through the establishment of schools. In conclusion, the expansion of intellectual movements of the West to the East was not easy in the 17th century, although Methodius Anthracitis was accused of ideological affinity with the Molinos heresy. ²⁵ More Specifically, Patriarch Raphael invited Franciscus Coccus, who had studied in Rome, to Constantinople in 1603. Also, in 1626 Cyrillos Loukaris invited Theophilos Korydalleas from Zakynthos, where he worked as headmaster. ²⁶

Moreover, there are written sources dating back from the 17th century²⁷ by which it becomes clear that the Patriarchate had the authority to take the following actions: a) to issue a “sigilium”, that is a decision for the establishment and operation of schools, b) to award letters of praise regarding the zeal shown by the founders of the schools, c) to grant positions to distinguished teachers,²⁸ d) to secure permanent resources for the operation of schools, e) to control the management of the money which

---

²³ Paraskevas Konortas, “Ottoman Considerations Regarding the Status of the Orthodox Patriarchate of Constantinople. Some Hypotheses,” *Greek Communications Presented at the 15th International Congress of South-Eastern European Studies*. (Athens: Greek National Committee for South-Eastern European Studies / Center for South-Eastern European Studies, 1990), 213-226.

²⁴ Dimitris Mavroskoufis, “The Radical Ideology of the Greek National Territory and the Linguistic Educational Proposals of the Greek Demoticizing Movement (Early 19th Century),” in Nikos Terzis (ed.), *Education in the Balkans. From the Enlightenment to the Nation States* (Thessaloniki: Kyriakidis, 2000), 275-287.

²⁵ Chatzopoulos, *Ellinika scholia*, 310

²⁶ “Praktika tou Ellinikou Filologikou Syllogou Konstantinoupoleos,” *Proceedings of the Hellenic Philological Association of Constantinople*, year B, 10-12, 292 with remarks by S. Aristarchos.

²⁷ Paraskevas Konortas, *ibid.*

²⁸ Manuel Gedeon, H, 38 (1888a): 303-306

had been allocated to the function of schools,²⁹ f) to issue “School Regulations”.³⁰

The issuance of the “sigillia” was a prevalent practice adopted by the Patriarchate from the 17th century to the middle of the 19th century and aimed at defining the status of the administration of schools. The different “sigillia” vary in terms of both the institutional conditions and the purpose and the period of their issuance. In general, the institutional conditions that the ‘sigillia’ include are the following: a) The conditions imposed by the founder of the school, b) the obligations of the founder c) the curriculum d) the origin of the school’s resources and the initiatives undertaken in order for their smooth performance to be achieved, e) the names of the teachers and the amount of their fees f) the Supervisors and the structure of the administration of the school g) the qualifications and the preconditions which had to be fulfilled by the teacher.

During this period the Patriarch helped in order for fixed resources to be found for the schools in the following ways: a) he encouraged rich patriots from abroad to cover the expenses with funds and to increase the schools' fixed resources b) he established the schools in monasteries and “metochia” (sing. “metochion”) c) he annexed churches and parishes to the school, in order to increase their resources with the money deposited by parish members as payment for the candles, or with rent paid to them. These were also the usual funding bodies for the schools. In the 19th century there is the dynamic financing of schools by the bourgeoisie in the context of charity.³¹

The 18th century was the century of the cultivation of Greek letters because a) other printing houses were established such as that of Moschopolis or Constantinople, b) more and more scholars returned from the West where they were educated, c) the conditions were created for the social rise of expatriate Greeks, which contributed to the promotion of letters, d) after the treaties of Kuchuk Kainarji (Küçük Kaynarca 1774) and Ainali Kavak (Aynalı Kavak 1779), the East became rich and at the same time new ideas began to be introduced, e) the studies at the Patriarchal

---

²⁹ Manuel Gedeon, Θ, 46 (1889): 370-376

³⁰ Manuel Gedeon, H, 39 (1888a): 310-312.

³¹ *Hermes Logios* or *Ermis o Logios* (in Greek: Ἑρμῆς ὁ Λόγιος/ in English: Hermes the Scholar) was a Greek periodical edited in Vienna (1811-1821) that included contributions of scholars before the outbreak of the Greek revolution. *Hermes Logios* (1817), 115, 148, 572-603, 1817, 467, *Hermes Logios* (1816), 96; Manuel Gedeon, H, 47 (1888c): 374-378; Θ, 46 (1889): 370-376.

Academy were considered as prerequisite for ascending to the upper echelons of the clerical hierarchy.³²

Thus, for example, shortly after 1786 the Greek community of Trieste established a school with 2 teachers, one for Ancient and one for Modern Greek.³³ In addition, in 1753 the Patriarchate appointed Eugenios Voulgaris, who had studied in the West and who was considered as a bearer of modern philosophy,³⁴ Director of the “Athoniada Academy” - whose establishment, in fact, must be taken into account, since it was effected on the initiative of the Patriarchate as another secondary school to be established in the area of its jurisdiction.³⁵

1.3. Education during the Period of the Ottoman Reforms (Tanzimat) (1850-1908)

In 1856 the Tanzimat reforms institutionalized a regime for the establishment of non-Muslim schools. The economically dependent Sultan granted educational and spiritual autonomy³⁶ to the Rum millet members through Hati-sherif (1839) and Hati Humayun (1856) and, thus, specific conditions were created for equality, at least at a theoretical level, regarding the advancement of education. In the context of these reforms, the legal framework for the establishment of schools in local communities was established and the conditions for a unified elementary education were determined.³⁷

---

³² Manuel Gedeon, H, 40 (1888b): 318-321

³³ *Hermes Logios* (1817): 339

³⁴ Konstantinos Michael Koumas, *Istories ton anthropinon Praxeon apo ta archaia chronia mechri sinera*, [Stories of Human Acts from Ancient Times to the Present] by excellent German Historians, freely translated by K. M. Koumas (Vienna: Anton V. Haykul, 1832), IB, 561; Andreas Papadopoulos-Vretos, *Synchroni Elliniki Filologia* [Modern Greek Philology: That is, List of Books Printed by Greeks from the Fall of the Byzantine Empire to the Establishment of the Greek Kingdom in the Spoken or Ancient Greek Language Composed by Andreas Papadopoulos-Vretos]. (Athens: 1854-1857, L. D. Vilaras, V. P. Lioumis), 4.

³⁵ Michael Angold, *Eastern Christianity*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 202-204.

³⁶ Haris Exertzoglou, “Economy, Social Stratification and Cultural Approach. The Presence of Business and Professional Groups in the Educational and Cultural Affairs of the City, 1850-1912,” in Association of Constantinople (ed.), *Poli ke Pedia* [City and Education] (in Greek: Poli=Constantinople) (Athens: Hellenika Grammata, 1997), 155-176

³⁷ Roderic H. Davison, *Reform in the Ottoman Empire 1856-1876*, (Princeton: Princeton Legacy University Press, {1963}, 2016); Roderic H. Davison, “The Millets as Agents of Change in the 19th Century Ottoman Empire,” in Benjamin Braude and Bernard Lewis (eds.), *Christians and Jews in the Ottoman Empire: The Functioning of a Plural Society* (New York: Holmes & Meier Publishers, 1986), 319-337; Exertzoglou, “Economy, Social Stratification.”

Moreover, we have to take into account that in the second half of the 19th century the prevalence of the ideological values of the Enlightenment and nationalism contributed to the configuration of Greek national ideology in the millet's social strata. The progressive nationalization of the millet gave national dimensions to the spread of Greek education within the Rum millet. In this context, the role of the bourgeoisie became significant as its members encouraged charity donations for the expansion of schools inside and outside the borders of the contemporary Greek state. In addition to the above, donations were granted for the publication of school textbooks in European printing Houses in Venice, Vienna or Budapest and distinguished scholars undertook to teach courses in schools of all levels.

Regarding the changes which took place, Konstantinos Vardalachos stated in the introduction of his book edited in Vienna in 1812 that: "Greek schools today have fervent patrons. The "Holy Council" of the Patriarchate is surrounded by glorious and distinguished men".³⁸

Grigorios Paliouritis also wrote in the prologue of his book published in Venice in 1815: "From the beginning of this centenary our goal was directed towards the spiritual progress of our compatriots."³⁹

Specifically, in 1817 the New Greek Society was established in Odessa, which donated a percentage of its profits per year to schools.⁴⁰ Also, in the context of the revised role of the Patriarchate, the Regulation of "Monitorial Schools"⁴¹ was constituted in 1846 including the following objectives: a) the establishment of uniform education, b) the control and validation of textbooks. During this period the role of the clergy became

---

³⁸ Konstantinos Vardalachos *Fysika [Physics]* (Vienna: Leopold Ground, 1812), Introduction, s. e & g. [in Greek *Ta scholeia tis Ellados simeron echoun enthermous prostatas.i iera ton archiereon omygyris endoxoi kai eklamproi andres ta yperaspizontai*]
https://anemi/lib.uoc.gr/search/?dtab=m&serach_type/simple&search_help=&display_mode=overview&wf_step=init&show_secret=0&number=10&keep_number=&cltern1=Κωνοτα ντινος +Βαρδαλάχος++&c.

³⁹ Grigorios Paliouritis, *Elliniki Archaeologia [Greek Archeology, that is, Philological History, Containing the laws, the State, the Customs of the Ancient Greeks, and Especially of the Inhabitants of Athens. Collected from Various Authors by Ordained Monk Grigorios Paliouritis of Ioannina, Teacher of the Hellenic Museum of Livorno, Completing the Third Volume of his Greek History. Edited by Spyridon Vlantis]* (Venice: Nikolaos Glykis, 1815), introduction, [in Greek: "*apo tin archin tis parousis ekatontaetiridos olon o skopos archise na diethinetai prow tin veltiosin ton omogenon...*"].

⁴⁰ *Hermes Logios*, (1817), 608.

⁴¹ Sidiroula Ziogou-Karastergiou, *To Oikoumeniko Patriarcheio*, 429-443.

dominant. At the same time local Committees were created which dealt with the relevant financial management.

What is more, in 1851 the Regulations of Schools for Girls were constituted according to the model of the Regulation of Schools for Girls inside the Greek state, which had been promoted by the “Educational Society” in 1842.⁴² In 1866 the Central Educational Brotherhood was established, which aimed at strengthening “The Great School of the Nation”, formerly “Patriarchal School”. At the same time, in 1871 the establishment of the “Educational Committee of the Greek Philological Association” in Constantinople was affected, which set as its goal the strengthening of educational activity in every way.⁴³ In 1873 the “Patriarchal Central Educational Committee” was established, which consisted of three distinguished members of the community and three distinguished members of the clergy,⁴⁴ who were appointed by the Patriarch. The objectives of the Commission were defined as follows: a) the supervision of educational trends, b) the creation of a center concerning books, teachers, programs and school examinations, c) the creation of a network of center-Metropolitans.⁴⁵

In 1878 Patriarch Joachim III took initiatives to upgrade education. Thus, in 1879 the Program of the 6-year Primary School⁴⁶ was published, while in 1880 the “Educational and Charitable Brotherhood ‘Agapate Allilous’” was founded (in Greek, “Αγαπάτε Αλλήλους”, roughly translated as “Love thy Neighbour”) , aiming at providing education to poor communities.⁴⁷ In 1881 the reconstitution of the “Patriarchal Central Educational Committee” was fulfilled, whose authority was the control of school textbooks.⁴⁸ In 1887 The “Patriarchal Central Educational Committee” promoted a uniform program for primary education,

---

⁴² Sidiroula Ziogou-Karastergiou, *To Oikoumeniko Patriarcheio*, 443-458

⁴³ George A. Giannakopoulos, *O Ellinikos Fillologikos Syllogos Konstantinoupoleos (1861-1922). Elliniki ekpaideusi kai epistimi os ethniki politiki stin Othomaniki Autokratia [The Hellenic Philological Association of Constantinople (1861-1922), Greek Education and Science as a National Policy in the Ottoman Empire]* (Unpublished Doctoral Dissertation) (Athens: National Kapodistrian University, 1998); Exertzoglou, *National Identity*, *ibid.*

⁴⁴ Ioannis Betsas, “Institutional and Functional Aspects of the Education of the Greek Orthodox Communities in the Ottoman State, from the Beginning of the Tanzimat reforms until the Young Turks’ Revolution,” (Unpublished Doctoral Dissertation) (Thessaloniki: Aristotle University, 2003).

⁴⁵ Betsas, “Institutional and Functional Aspects,” 64.

⁴⁶ Betsas, “Institutional and Functional Aspects,” 70.

⁴⁷ Betsas, “Institutional and Functional Aspects,” 88

⁴⁸ Betsas, “Institutional and Functional Aspects,” 71.

prepared by Charisios Papamarkou⁴⁹, while in 1896 it promoted the implementation of a uniform program for the secondary Schools of the Archdiocese of Constantinople⁵⁰. In 1892 the Rules of Procedure of the Commission were revised, and its responsibilities were limited to the boundaries of the Archdiocese of Constantinople. Nevertheless, the supervisory role of the Patriarchate was not reduced, but, within the framework of the implementation of the “National Regulations”, educational responsibilities⁵¹ were assigned to the local Metropolitans and local communities.

1.4. Education and the Insurrection of the Young Turks (1908-1923)

The situation changed with the revolution of the Young Turks,⁵² with the emergence of Turkish nationalism.⁵³ The promotion of modernization and, therefore, of Westernization, thanks to the Young Turks contributed to the secularization⁵⁴ of the millet’s institutions and to the redefinition of the role of the Patriarchate and the communities.⁵⁵

---

⁴⁹ Betsas, “Institutional and Functional Aspects,” 123.

⁵⁰ Betsas, “Institutional and Functional Aspects,” 124.

⁵¹ Betsas, “Institutional and Functional Aspects,” 66.

⁵² Doğu Ergil, “Reassessment: The Young Turks, Their Politics and Anticolonial Struggle,” *Balkan Studies*, 16 (1975): 27-28.

⁵³ George Arnakis, “Turanism: An Aspect of Turkish Nationalism,” *Balkan Studies*, 1 (1960): 21-32; Kemal Karpat, “The Memoirs of Batzaria: The Young Turks and Nationalism,” *International Journal of Middle East Studies*, 6 (1975): 276-298; Niyazi Berkes (ed.), *Turkish Nationalism and Western Civilization. Selected Essays of Ziya Gökalp* (New York: Columbia University Press, 1959); François Georgeon, *Aux origines du nationalisme turc* (Paris: Institut d’Etudes Anatoliennes, 1980); Erik Jan Zürcher, *The Unionist Factor: The Role of Union and Progress in the Turkish National Movement (1905-1926)*, (Leiden: E. J. Brill, 1984), 198; Eric Hobsbawm, *Nations and Nationalism since 1780: Program, Myth, Reality* (New York: Cambridge University Press, 1991), 46-49; Paschalis Kitromilides, “From the Orthodox Commonwealth to the National Communities, Greek-Russian Intellectual Relations,” *Historika*, 6 (1989): 29-46; Paschalis Kitromilides, “Ideological Currents and Political Demands: Perspectives from the Greek 19th Century,” in D. G. Tsaousis (ed.), *Aspects of Greek Society in the 19th Century* (Athens: Estia, 1994), 23-38; Andreas Kazamias, *Education and the Quest for Modernity in Turkey*, (London: G. Allen & Unwin Ltd., 1996).

⁵⁴ Niyazi Berkes, *The Development of Secularism in Turkey*, (Montreal: McGill University Press, 1964).

⁵⁵ Sia Anagnostopoulou, *I Micra Asia ton 19o aiona. Oi Ellinorthodoxes koinotites. Apo to Rum Millet sto synhrono elliniko ethnos [Asia Minor 19th century-1919, The Greek Orthodox Communities. From the Millet of the Rum to the Modern Greek Nation]* (Athens: Greek Letters, 1997).

Consequently, the patriarchal privileges stemming from traditional ethno-religious segregation were abolished.⁵⁶

The new constitutional political framework transformed communities into political mechanisms in order for the political representation of the former millet to be organized. Consequently, in 1910 political leadership inside the millet communities was constituted, in the context of which the representatives of the expatriates in the Ottoman Parliament were elected.⁵⁷ Finally, the abolishment of favourable conditions for the operation of the schools of the community took place. Moreover, this abolishment could be interpreted as part of the wider policy of Young Turks towards the Christian populations.

2. Typological Classification of the Schools of the Rum Millet

Until 1890 elementary schools had been following the Lancastrian teaching method. Specifically, Kleovoulos Georgios, coming from Plovdiv, worked as a teacher in Iasi in 1888, using the Lancastrian teaching method and wrote a textbook referring to this method which also included “reading plates”.⁵⁸ On the other hand, Alexander Helladius informs us about the curriculum in elementary schools. For example, regarding the surviving syllabus of the school of Trikala, we conclude that in these schools the Alphabet, the reading plates, Calligraphy, the Octagon, the Psalter, the “Wish List”, the “Six Psalms” and the “Apodipnos” were taught.⁵⁹ These were, therefore, schools run by priests and teachers who had graduated from elementary schools, in order for the orthodox traditions to be perpetuated and for the needs of the Great Church to be met.⁶⁰

---

⁵⁶ Paschalis Kitromilides, “The Greek State as National Center,” in G. D. Tsaousis (ed.) *Hellenism–“Hellenikotita”: Ideological and Experiential Axes of Modern Greek Society* (Athens: Estia, 1983)

⁵⁷ Ecclesiastiki Alitheia, *I allagi tis politeias* [The Change of Polity], 31 (7.8.1908); Ecclesiastiki Alitheia, *To mati tis dikaiosis* [The Eye of Justice], 36, (12.9.1908); Ecclesiastiki Alitheia, *Gia ta themata mas* [On our Issues], 1.37 (17.9.1908); Ecclesiastiki Alitheia *Logiki opsi ton thematon mas* [Logical Aspect about our Issues], 39, (30.9.1909).

⁵⁸ *Hermes Logios* (1819): 27-34.

⁵⁹ Manuel Gedeon, “Sholeia kai vivlia sti diarkeia tou 18ou aiona,” [“Schools and Books during the 18th Century”], *Ecclesiastiki Alitheia*, H, 40 (17.8.1888), 318-321.

⁶⁰ Martin Crusius, *Turcogreeciae* (Quibus Graecorum status sub imperio Turcico, in Polita & Ecclesia, Oeconomia & Scholis, iam inde ab amissa Constantinopoli, ad haec usque tempora, luculenter descriptu (Basilea.: Leonhard Ostein fur Verlag Sebastian Henricpetris.Folq, 1584); Alexandri Helladii, *Status praesens Ecclesiae Graecae in quo etiam causae exponuntur cur graeci moderni Novi Testamenti*

According to Alexander Helladius,⁶¹ secondary schools were distinguished by different names, for example, “Greek schools” or “schools of Cyclopedia”: Greek schools were the primary level of secondary education. The study lasted 3 years and concerned grammar, syntax and a few courses. The schools of cyclopedia lasted 4 years, so the attendance in the secondary schools was 7 years in total (3 years in Greek school attendance and 4 years of Gymnasium or school of cyclopedia). The courses involved sciences such as Philosophy, Theology, Physics, Mathematics, and languages such as Ancient Greek, Latin, but also foreign languages, mainly French. At the end of the 19th century, the type of 6-class Gymnasiums prevailed and the distinction between Greek and Gymnasium or Cyclopedia was abolished.⁶²

An example of an elementary school to which a class of cyclopedia was added is the School of Kastoria, which was founded in the framework of the Testament of Georgios Kastriotis on March 20, 1708.⁶³ The curriculum started with Homer, included dogmas of philosophy (according to the “Constitution” written by Coavius or by Konstantinos Koumas) and principles of theology (summary of the “divine doctrines” written by Athanasios Parios) and was completed with the teaching of Mathematics.

In addition, Grigorios Papadopoulos mentioned that in Greek secondary schools students were taught the “collection of opinions” written by Emmanuel Chrysoloras, the myths of Aesop, Byzantine Mysticism, and mainly the “encyclopedia of Patousa” which included a mixture of ancient orators and Christian patriarchal texts, that is, ancient and Christian literature combined, whose edition took place in 1710.⁶⁴ Conclusively, the syllabus consisted of the following sections: Letter-writing Lesson-Rhetoric-Poetry, from the curriculum composed by Antonios Byzantios and texts selected from the corpus of ancient and

---

editiones in graeco-barbara lingua factas acceptare recusant. Praeterea additus est in fine status nonnullarum controversiarum ab A. H. Nat. Graec. Impressus A.R.S, MDCCXIV, 27.

⁶¹ Matthaios Paranikas, *Shediasma peri tis en to elliniko*, 201

⁶² C. N. Constantinides, *Ekpedeusi sto Byzantio ton 13o kai ton proimo 14o aiona* [Education in Byzantium in the thirteenth and early fourteenth centuries (1204-1310)] (Thessaloniki: Stamoulis, 1982), 7.

⁶³ Angeliki Skarveli-Nikolopoulou, *Mathimataria ton ellinikon scholion sti diärkeia tis Othomanikis katochis* [Notebooks of the Greek Schools during the Ottoman Occupation] (Athens: Association for the Dissemination of the Useful Books, 1993), 197-198; Georgios Kournoutos, *Scholia tis tourkokratoumenis Kastorias* [Schools in Turkish-occupied Kastoria], (Athens: Geras Antonios Keramopoulos, 1953), 441-443.

⁶⁴ *Ibid*, 105.

ecclesiastical literature, as it is evidenced by the study of the “matrices”, that is the students’ notebooks in which the texts of the literature were copied.⁶⁵

The texts of the authors and specifically the “asmatic canons”,⁶⁶ gnomic verses, philosophy quotes, myths, “parodies”, the lesson “Mirrors of the Sovereigns”, or “Christian ethics”, the lesson “epistolary texts”, or “rhetoric texts”, Plutarch’s “Parallel Lives”, Luciano’s “dialogs”, Homer’s epics, Hesiod’s didactic epics, lyric poetry, dramatic poetry, the epigrams, Platonic dialogues, all were published as early as the end of the 15th century.⁶⁷ The Byzantine Christian Ethics was the only textbook which was printed in the 18th century (1780).⁶⁸

High schools were called “Tutoring Centers” or “Academies” or took the names of their founders. Such schools were considered, for example, the schools of Iasi Bucharest, Patmiada, the Patriarchal School, the Athoniada Academy. Finally, examples of provincial high schools are the school of Gouma in Ioannina,⁶⁹ the Tutoring Center of Chios⁷⁰ (1660), the Philological High School of Smyrna,⁷¹ the Academy of Moschopolis,⁷² the Tutoring Center of Trabzon during the academic year of Sevastos Kiminitis. Finally, it is worth emphasizing that in the Athoniada Academy during the period of Eugenios Voulgaris there were two cycles, the cycle

---

⁶⁵ Grigorios Papadopoulos, “On the Earlier Greek Schools,” *Pandora*, 9: 169-179, 15.7. issue 176, 5: 450-451, (1.1.1855), issue 115. (1857).

⁶⁶ D. Stratigopoulos, *Adimosieutoi Byzantinoi Asmatikoi Kanones. Diorthoseiskai Prosthikes* [Unpublished Byzantine Asmatic Canons. Corrections and Additions] *Byzantina* 20 (1999): 253-266.

⁶⁷ *Vatrahomyomahia* edited in 1486, *Isocrates Orations* edited in 1493, *Gnomic verses* edited in 1494, *Luciano’s Dialogues* in 1496, *Nine Comedies* by Aristophanes in 1498, Agapetus Deacon “Series of Exhortations in Seventy-two Short Chapters” (Εκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν), edited in 1509.

⁶⁸ Athanasia K. Avdali, *I Fyillogiki enkyklopaideia tou Ioanni Patousa. Symvoli stin Istoria tis ekpaideusis toy Synchronou Ellinismou* [The Philological Encyclopedia by Ioannis Patousas. Contribution to the History of Education of Modern Hellenism (1710-1839)] (Athens: Karavias, 1984), 315.

⁶⁹ Priest Kosmas Balanos, the most venerable and scientific Great Economos and teacher of Ioannina. Concise exposition of Arithmetics, Algebra and Chronology. (Vienna: Marcos Poullos, 1798).

⁷⁰ Angeliki Skarveli-Nikolopoulou, *Mathimataria ton ellinikon*, 191-192.

⁷¹ *Hermes Logios* (1813): 275-277, Skarveli-Nikolopoulou, *Mathimataria ton ellinikon*, 204.

⁷² Ioannis Martinianos, *Moschopolis 1330-1930*, Stilpon P. Kyriakidis (ed.). (Thessaloniki: Association of Macedonian Studies, 1957), 150-162; Efstathios N. Kerkidis, *Theodoros Anastasiou Kavaliotis (1718-1789). The Teacher of the Rum Millet* (Unpublished Doctoral Dissertation) (Kavala: Parousia, 1991), 23-24; Konstantinos Skenderis, *Istoria tis Archaiais kai synchronis Moschopolis* [History of Ancient and Modern Moschopolis] (Athens: I. Vartsos, 1928), 16; Evlogios Kourilas, *I Moschopolis kai I nea tis Akadimia* [Moschopolis and its New Academy] (Athens, 1934).

of cyclopedia and the cycle of philosophy, in which Eugenios taught Logic, Introduction to Philosophy, Metaphysics, Arithmology, and Cosmography. Gedeon provides us with much information about the curricula of these high schools.⁷³

If we attempted to classify higher schools based on the institution which financed their establishment and operation, we would distinguish the following categories: The “Hegemonic schools” which were founded by the Rulers of the Danuban Principalities with a “chrysovoulon”. These schools introduced in their curricula not only the teaching of the Latin and European languages, but also the teaching of Sciences, for example Rhetoric or Mathematics. Representative examples of these schools are the Academy of Bucharest and the Academy of Iasi. The following three programs survive today: two programs of the Academy of Bucharest (1707⁷⁴, 1776⁷⁵ & 1810) and one program of the Academy of Iasi (1766).⁷⁶ The Program of the Academy of Bucharest of 1707 aimed at the reorganization of the Academy by Konstantinos Bragkoveanos, with the contribution of Chrysanthos Notaras. On the contrary, according to the program of 1776⁷⁷ we have the division into five courses of which the three corresponded to the courses of cyclopedia, while the last two in the courses of sciences, which included the positive sciences -Mathematics, Astronomy, Historical Geography, Physics- and the living European languages -German, Italian- and finally the Latin language. Finally, in the 1810 program of the Academy of Bucharest⁷⁸ the school was reconstituted by the Metropolitan Ignatius of Hungravlachia, who founded the Greco-Dacian Philological Society in 1810. The program was divided into 3 categories: Sciences, Philology, Languages. Sciences included the teaching of Mathematics, Physics, Chemistry, Natural History, Geography, Metaphysics, Logical Ethics. Philology included the teaching of Rhetoric, Poetry, History, Mythology, Archeology, and the practical applicative exercises. Languages included the teaching of Greek, Latin, Russian, French, German. The program of 1766 of the School of Iasi ⁷⁹ was formed in the same spirit. In the sigillum of Chrysanthos Notaras, which was addressed to the Hegemon Gregory Gikas in 1728, two schools of Greek courses were mentioned concerning the Academy of Iasi. The operating

---

⁷³ Gedeon, *ibid*, 334-339.

⁷⁴ Skarveli-Nikolopoulou, *Mathimataria ton ellinikon*, 195.

⁷⁵ Skarveli-Nikolopoulou, *Mathimataria ton ellinikon*, 199.

⁷⁶ Skarveli-Nikolopoulou, *Mathimataria ton ellinikon*, 203.

⁷⁷ Skarveli-Nikolopoulou, *Mathimataria ton ellinikon*.

⁷⁸ *Hermes Logios* (1811): 69.

⁷⁹ Skarveli-Nikolopoulou, *Mathimataria ton ellinikon*, 203.

status of the Patriarchal School of Constantinople was regulated by the Patriarchal “sigillia”. According to the sigillum of 1663, which was written by Patriarch Nectarios of Jerusalem on the occasion of the reconstitution of the Patriarchal school by Manolakis Kastorianos, the school included three courses, the class of the “common letters”, the class of “cyclopedia” and the class of the “scientific courses”. The sigillum of 1691 was signed by Patriarch Kallinikos II, Dositheos of Jerusalem and Ioannis Karyofyllis, and the sigillum of 1793 was issued by Patriarch Neophytos VII.⁸⁰ Conclusively, although the sciences which were introduced to school curricula in the 18th century were only Philosophy and Theology, at the end of the 18th century the positive sciences and the European languages were added. Finally, it should also be noted that famous teachers who wrote important textbooks were appointed in the Patriarchal School.⁸¹

3. The Construction of the Legend of the “Illegal and Secret Schools”⁸² in the Era of Modernity

The term “illegal and secret school” refers to the existence of illegal underground schools for the teaching of the Greek language and the orthodox doctrine, which allegedly operated under the supervision of the Orthodox Church during the Ottoman period between the 15th and the 19th century.⁸³ It is a fact that the study of Greek education of the Ottoman period was associated in the 19th century with the legend of the “secret school” which derived from the popular belief that the Ottoman authorities had institutionally obstructed the education of non-Muslim populations.⁸⁴

According to our point of view the research, regarding the reasons which led to the questioning of the institutional nature of the orthodox education within the Ottoman context, shortly before the Greek national revolution, should have to focus on the ideological components of the

---

⁸⁰ Gritsopoulos, *I Patriarchiki Megali tou Genous Scholi*, 454-457, 460-462; Chatzopoulos, *Ellinika scholia*, 76.

⁸¹ Skarveli-Nikolopoulou, *Mathimataria ton ellinikon*, 192-194; M. Manousakas, *Symvoli stin Patriarchiki Scholi tis Konstantinoupolis. I idrysi tis Scholis tou Manolaki Kastorianou me vasi anekdotes piges* [Contribution to the Patriarchal School in Constantinople. Regarding the founding of the school of Manolakis Kastorianos on the Basis of New Anecdotal Sources], Athens, 54 (1950): 3-28.

⁸² Greek-orthodox School in the Ottoman rule [in Greek: *Krifo scholeio*].

⁸³ Tasos Gritsopoulos, *Patriarchal Great School of the Nation* (Athens: Fexis, 1966), 66-69.

⁸⁴ Elli Skopetea, “To protypo vaseleio kai I Megali Idea. Opseis tou Ethnikou Provlimatatos stin Ellada. (1830-1880)” [The Model Kingdom and the Great Idea: Aspects of the National Problem in Greece (1830-1880)] (Unpublished Doctoral Dissertation) (Thessaloniki: Aristotle University), 198.

period and specifically on the period of transition from tradition to modernity. The conceptual burden of tradition is understood in the present study as the opposite of that of modernity, identical with the structures which prevailed in the East, in terms of millet and in terms of the special weight of religion, in the process of configuration the identities of the citizens of the Ottoman Empire.

On the contrary, the other part of the dipole, modernity, is defined as the manifestation of the ideological movement of the Enlightenment, is associated with the secularization and disconnection of knowledge from religion, but also from authority, attaches particular importance to science and to human logic. The principle of self-determination and autonomy acquires a significant role as a goal of the nation and therefore at this point, it could be observed the convergence among nationalism, and Enlightenment.

Modernity will create at the beginning of the 19th century the conditions for the replacement of the Orthodox Commonwealth by the Greek Nation.⁸⁵ The establishment of the ethnic state signified a direct dependence of its political identity on its cultural identity. Consequently, the citizen's function is defined in accordance with his participation in the cultural community, i.e., the nation, while, at the same time, the political forces have legitimized themselves as guarantors of the ethnic identity and consolidated their domination through a differentiation of cultures, and through a transfiguration of narrative space –the space of the nation's narrative tale– into a political sphere of power.

It is obvious that the Greek nation during the period of modernity was a new, symbolically enriched collective being, which had the right, even in extremis, to raise its voice of value on a permanent basis, independently and in opposition to the will of the people of which it is comprised at any given time. The structural composition of the nation exceeded the rational structural composition of the people, not only on the level of a revised political discourse and a rearrangement of basic theoretical parameters, related to the interpretation of political phenomena, but also on the level of the historical renaissance, which was

---

⁸⁵ Raphael Demos, "The Neo-Hellenic Enlightenment (1750-1821)," *Journal of the History of Ideas*, 19, 4 (1958): 523-541, Chatzopoulos, *Ellinika Scholeia*; Ziogou-Karastergiou, *To Oikoumeniko Patriarcheio*; Chassiotis, *Metaxi tou Othomanikou*.

founded on the study of the new deep incision created by the presence and historical consolidation of the nations.⁸⁶

More specifically, in the case of Greece the national school mechanisms, via specific practices, acted as stabilizing agents for the social system, and as tools for imposing discipline and integrating people within the current social status quo.⁸⁷ School practices attested to the fact that every educational system was geared towards explicitly political and ideological directions; in other words, it reflected the social and political principles, which designated the dominant sociopolitical ideology.⁸⁸ Consequently, in Greece, which should be considered a relatively newly-formed state, when compared with the century-long history of the other European states, educational institutions almost blatantly took on the role of reproducing its social and class composition and of creating a nationally and culturally homogenized population.⁸⁹ So, the concept of the secret school, which passed into the curricula of Greek schools, was called upon to play a decisive role in the formation of the national consciousness of the students. That is why the reference to the education of the Orthodox of the Ottoman period was devalued.

However, at the beginning of the 20th century, a new controversy began over the existence or non-existence of the secret schools by scholars and intellectuals who concluded that there were no secret schools. Specifically having accepted that secret schools represented a public legend, the scholars of the 20th and 21st century published studies which explored the conditions for the creation and prevalence of myth in the post-revolutionary 19th century when the term “secret school” became even more popular and was inscribed in the national collective memory, after its depiction in a painting been composed by Nikolaos Gyzis, and

---

⁸⁶ Constantinos Tsoukalas, *Exartisi kai anaparagogi [Dependence and Reproduction]* (Athens: Themelio, 1992).

⁸⁷ Anna Fragoudaki & Thalia Dragona, *Ti einai i chora mas: Ethnokentrismos stin ekpaideusi [What is Our Country: Ethnocentrism in Education?]* (Athens: Alexandria, 1997); Efi Avdela, *Istoria kai scholeio [History and School]* (Athens: Nissos, 1998).

⁸⁸ Joseph M. W. Turner, “Civic Education in the United States,” in Derek Heater and Judith A. Gillespie (eds). *Political Education in Flux* (Beverly Hills, Calif.: Sage, 1981), 62-73; Burry Dufour, *New Movements in the Social Studies and Humanities* (London: Maurice Temple Smith, 1982); Christina Nova-Kaltsouni, *Koinonikopoiisi. I genesi tou koinonikou ypokeimenou [Socialization: The Birth of the Social Subject]* (Athens: Gutenberg, 1998), 116-117.

⁸⁹ Tsoukalas, *Exartisi*.

completed between 1885-1886 and Ioannis Polemis wrote the popular poem “My bright moon...”, with the same thematic content.⁹⁰

Particularly of a main importance was the study of Alkis Aggelos,⁹¹ who raised well-founded doubts at the academic level about the existence of the secret school, which focused on the fact that the first published reference to secret schools during the Turkish occupation was made in 1825, in a letter sent in 1822 from the enlightener S. Canellos to the philhellene C. Iken.⁹² The letter stressed that the Turks raised prohibitions to a greater extent for schools than for churches, in order to justify why the Greeks were trying to “secretly establish common schools”. These studies concluded that the relevant myth of the secret school was created by the Enlightenment to demonstrate the barbarity of the Turkish conquerors,⁹³ in order to ensure the support of the Greek revolution by the West.⁹⁴

Discussion

As it has been proved the institutional context of the schools of the “Rum Millet” under the Ottoman rule was clearly cultural-religious, and their aim was to contribute to the existence and function of the Ecumenical Patriarchate, which was considered as the spiritual head of the Rum millet.

Indeed, the circumstances, formed under the Ottoman rule, affected the institutional framework of the schools of the Rum millet not only because they influenced the relations between the Sublime Porte and the Ecumenical Patriarchate but mainly because they formed the opportunities for the millet’s interventions to the status and to the evolution of the schools.

The typological classification of the schools of Rum millet has given already a whole aspect about the variety of school types in terms of the educational provision or the economical fundings and charities which had been offered by the distinguished members of millet.

---

⁹⁰ Alkis Aggelou, *To kryfo scholio. Chroniko enos mythou [The Secret School. Chronicle of a Myth]* (Athens: Estia, 1997), 19-20.

⁹¹ Aggelou, *The secret school*.

⁹² Aggelou, *The secret school*.

⁹³ Aggelou, *The secret school*.

⁹⁴ Aggelou, *The secret school*.

In fact, according to the past years' studies the conditions of the creation and the attempt at instilling the myth of the secret school were formed during the post-ethnic Revolution 19th century. The question of course is why, after the founding of the Greek state, the "orthodox schools" which had operated under the auspices of the Ecumenical Patriarchate were considered "secret" by the newly emerged Greek elite.

Regarding the level of interpretation, we must point out that the theory of the existence of the "secret school" reflects the model of Enlightenment which transformed the Orthodox Rum millet into citizens of the Greek nation. Specifically, the dynamics of modernity and Greek nationalism opposed the version of the Ecumenical Patriarchate regulating the millet's education and imposed the notion of "forbidden education" for non-Muslims, constructing the version of the "secret school". The Greek National University and the central elites had been mobilizing until that point towards this direction.

At this point it should be noted that, although the term "secret school"⁹⁵ is accepted by public history, modern scholars have now proved that this secret function of the Orthodox schools did not exist and that the schools operated institutionally under the auspices of the Ecumenical Patriarchate during the Ottoman rule. Consequently, nowadays, the scientific approach to the history of Greek Orthodox education of the Ottoman period is a scientific field in which, in our opinion, modern science and historians should focus.

---

⁹⁵ Vasilis Kremmidas, "Michanismoi gia tin paragogi istorikon mython," [Mechanisms for the Production of Historical Myths] *Mnimon* 18 (1996): 9-21; Georgios Kokkinos, "Didaktiki tis Istorias gia mia nea didaktiki methodo stin ypiesia tis kritikis skepsis," ["Teaching Approaches in the Subject of History. For a New Didactic Methodology in the Service of Critical Thinking"] in Andreas Andreou (ed.) *I didaktiki tis istorias stin Ellada kai i ereuna ton ekpaideutikon egcheiridion* [The Teaching of History in Greece and the Research in School Textbooks] (Athens: Metaixmio, 1998), 89-101.

Bibliography

Periodicals

Hermes Logios (1813)

Hermes Logios (1819)

Primary Sources

Crusius, Martin. *Turcogreciae (Quibus Graecorum status sub imperio Turcico, in Polita & Ecclesia, Oeconomia & Scholis, iam inde ab amissa Constantinopoli, ad haec usque tempora, luculenter describitur)*. Basilea.: Leonhard Ostein fur Verlag Sebastian Henricpetris.Folq, 1584.

Helladii, Alexandri. *Status praesens Ecclesiae Graecae in quo etiam causae exponuntur cur graeci moderni Novi Testamenti editiones in graeco-barbara lingua factas acceptare recusant. Praeterea additus est in fine status nonnullarum controversiarum* ab A. H. Nat. Graec. Impressus A.R.S, MDCCXIV.

Paliouritis, Grigorios. *Elliniki Archaeologia [Greek Archaeology, that is, Philological History, Containing the laws, the State, the Customs of the Ancient Greeks, and Especially of the Inhabitants of Athens. Collected from Various Authors by Ordained Monk Grigorios Paliouritis of Ioannina, Teacher of the Hellenic Museum of Livorno, Completing the Third Volume of his Greek History. Edited by Spyridon Vlantis]*. Venice: Nikolaos Glykis, 1815.

Papadopoulos-Vretos, Andreas. *Synchroni Elliniki Filologia [Modern Greek Philology: That is, List of Books Printed by Greeks from the Fall of the Byzantine Empire to the Establishment of the Greek Kingdom in the Spoken or Ancient Greek Language Composed by Andreas Papadopoulos-Vretos]*. Athens: 1854-1857, L. D. Vilaras, V. P. Lioumis.

Paranikas, Matthaios. *Schediasma peri tis en to elliniko ethnei katastaseos ton grammaton apo Aloseos Konstantinoupoleos mechri ton archon tis enestosis ekatontaetiridos [Plan about the Situation of the Greek letters in the Greek Nation, from the Fall of Constantinople until the Beginning of the Centenary]*. Constantinople: Koromilas, 1867.

Sofianos, Nikolaos. *I grammatiki tis ellinikis koinis glossas [Grammar of the Common Greek Language]*. Paris: Emiliios Legradios, 1870.

Vardalahos, Konstantinos. *Fysika [Physics]*. Vienna: Leopold Ground, 1812.
https://anemi/lib.uoc.gr/search/?dtab=m&serach_type/simple&search_help=&display_mode=overview&wf_step=init&show_secret=0&number=10&keep_number=&ccltern1=Κωνσταντινος+Βαρδαλαχος++&c.

Secondary Sources

- “Practica tou Ellinikou Filologikou Syllogou Konstantinoupoleos.” *Proceedings of the Hellenic Philological Association of Constantinople*, year B, 10-12, 292 with remarks by S. Aristarchos.
- Aggelou, Alkis. *To kryfo scholio. Chroniko enos mythou [The Secret School. Chronicle of a Myth]*. Athens: Estia, 1997.
- Akturk, Sener. “Persistence of the Islamic Millet as an Ottoman Legacy: Mono-religious and Anti-ethnic Definition of Turkish Nationhood.” *Middle Eastern Studies* 45, no. 6 (2009): 913-929.
- Anagnostopoulou, Sia. *I Micra Asia ton 19o aiona. Oi Ellinorthodoxes koinotites. Apo to Rum Millet sto synchrono elliniko ethnos [Asia Minor 19th century-1919, The Greek Orthodox Communities. From the Millet of the Rum to the Modern Greek Nation]*. Athens: Greek Letters, 1997.
- Angold, Michael. *Eastern Christianity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Arnakis, George. “Turanism: An Aspect of Turkish Nationalism.” *Balkan Studies*, 1 (1960): 21-32.
- Avdali, Athanasia K. *I Fyllologiki enkyklopaideia tou Ioanni Patousa. Symvoli stin Istoría tis ekpaideusis toy Synchronou Ellinismou [The Philological Encyclopedia by Ioannis Patousas. Contribution to the History of Education of Modern Hellenism (1710-1839)]*. Athens: Karavias, 1984.
- Avdela, Efi. *Istoria kai scholeio [History and School]*. Athens: Nissos, 1998.
- Berkes, Niyazi. *The Development of Secularism in Turkey*. Montreal: McGill University Press, 1964.
- Berkes, Niyazi (ed.). *Turkish Nationalism and Western Civilization. Selected Essays of Ziya Gökalp*. New York: Columbia University Press, 1959.
- Betsas, Ioannis. “Institutional and Functional Aspects of the Education of the Greek Orthodox Communities in the Ottoman State, from the Beginning of the Tanzimat reforms until the Young Turks’ Revolution.” (Unpublished Doctoral Dissertation). Thessaloniki: Aristotle University, 2003.
- Brubaker, Rogers & Frederick Cooper. “Beyond Identity.” in Frederick Cooper (ed.). *Colonialism in Question: Theory, Knowledge, History*. California: University of California Press, 2005, 59-90.
- Chassiotis, Ioannis. *Metaxi othomanikis kyriarchias kai europaikis proklisis, o ellinikos kosmos sta chronia tis tourkokratias [Between Ottoman rule and the European challenge, the Greek world during the years of Ottoman rule]*. Thessaloniki: University Studio Press: 2001.
- Chatzopoulos, Konstantinos. *Ellinika scholia tin periodo tis othomanikis kyriarchias [Greek schools in the period of the Ottoman rule (1453-1821)]*. Thessaloniki: Vania, 1991.

- Constantinides, C. N. *Ekpedeusi sto Byzantio ton 13o kai ton proimo 14o aiona* [Education in Byzantium in the thirteenth and early fourteenth centuries (1204-1310)]. Thessaloniki: Stamoulis, 1982.
- Davison, Roderic H. *Reform in the Ottoman Empire 1856-1876*. Princeton: Princeton Legacy University Press, {1963}, 2016.
- Davison, Roderic H. "The Millets as Agents of Change in the 19th Century Ottoman Empire." in Benjamin Braude and Bernard Lewis (eds.). *Christians and Jews in the Ottoman Empire: The Functioning of a Plural Society*. New York: Holmes & Meier Publishers, 1986, 319-337.
- Demos, Raphael. "The Neo-Hellenic Enlightenment (1750-1821)." *Journal of the History of Ideas*, 19, 4 (1958): 523-54.
- Dufour, Burry. *New Movements in the Social Studies and Humanities*. London: Maurice Temple Smith, 1982.
- Ecclesiastiki Alitheia, *I allagi tis politeias* [The Change of Polity], 31 (7.8.1908).
- Ecclesiastiki Alitheia, *To mati tis dikaiosynis* [The Eye of Justice], 36, (12.9.1908).
- Ecclesiastiki Alitheia, *Gia ta themata mas* [On our Issues], 1.37 (17.9.1908).
- Ecclesiastiki Alitheia, *Logiki opsi ton thematon mas* [Logical Aspect about our Issues], 39, (30.9.1909).
- Ergil, Doğu. "Reassessment: The Young Turks, Their Politics and Anticolonial Struggle." *Balkan Studies*, 16 (1975): 26-72.
- Exertzoglou, Haris. "Economy, Social Stratification and Cultural Approach. The Presence of Business and Professional Groups in the Educational and Cultural Affairs of the City, 1850-1912." in Association of Constantinople (ed.), *Poli kai Pedia* [City and Education] (in Greek: Poli=Constantinople). Athens: Hellenika Grammata, 1997, 155-176.
- Exertzoglou, Haris. *Ethniki tautotita stin konstantinoupoli ton 19o aiona* [National Identity in Constantinople in the 19th Century]. Athens: Nefeli, 1996.
- Exertzoglou, Haris. "Reconstructing Community: Cultural Differentiation and Identity Politics in Christian Orthodox Communities during the Late Ottoman Era." in Minna Ronen (ed.). *Homelands and Diasporas: Greeks, Jews and their Migrations*. London: I. B. Tauris, 2008, 137-154.
- Evaggelidis, Tryfon. *I ekpaideusi sti diarkeia tis turkikas katochis, ellinika scholeia apo tin ptosi tis konstantinoupolis mechri ton Kapodistria* [Education during the Turkish Occupation, Greek Schools from the Fall of Constantinople to Kapodistrias]. Athens: Chalkiopoulos, 1936.
- Fragoudaki, Anna & Thalia Dragona. *Ti einai i chora mas: Ethnokentrismos stin ekpaideusi* [What is Our Country: Ethnocentrism in Education?]. Athens: Alexandria, 1997.

- Gedeon, Manuel. *Chronica tis Patriarhikis Akadimias. Istorika nea gia tin Megali tou Genous Scholi* [Chronicles of Patriarchal Academy. Historical News about The Great School of the Nation, 1455-1830]. Constantinople, 1883.
- Gedeon, Manuel. *I pneumatiki kinisi tou genous sti diakeia tou 18ou kai 19ou aiona* [The Spiritual Movement of the Nation during the Eighteen and Nineteen Century]. Athens: Ermis, 1976 [1888-1889].
- Gedeon, Manuel. "Scholeia kai vivlia sti diarkeia tou 17ou aiona." ["Schools and Books during the 17th Century"]. *Ekklesiastiki Alitheia*, 38 (1888a): 303-306.
- Gedeon, Manuel. "Sholeia kai vivlia sti diarkeia tou 18ou aiona." ["Schools and Books during the 18th Century"]. *Ekklesiastiki Alitheia*, H, 40 (17.8.1888), 318-321.
- Georgon, François. *Aux origines du nationalisme turc*. Paris: Institut d'Etudes Anatoliennes, 1980.
- Giannakopoulos, George A. *O Ellinikos Fillologikos Syllogos Konstantinoupoleos (1861-1922). Elliniki ekpaideusi kai epistimi os ethniki politiki stin Othomaniki Autokratoria* [The Hellenic Philological Association of Constantinople (1861-1922), Greek Education and Science as a National Policy in the Ottoman Empire]. (Unpublished Doctoral Dissertation). Athens: National Kapodistrian University, 1998.
- Gritsopoulos, Tasos. *I Patriarchiki Megali tou Genous Scholi* [Patriarchal Great School of the Nation]. Athens: Fexis, 1966.
- von Hammer-Purgstall, Joseph. *Geschichte des Osmanischen Reiches*. Band I, Buch XIII. Pest: C. A. Hartleben, 1834.
- Hobsbawm, Eric. *Nations and Nationalism since 1780: Program, Myth, Reality*. New York: Cambridge University Press, 1991.
- Horowitz, Donald L. *Ethnic groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press, 1985.
- Jenkins, Richard. "Rethinking Ethnicity: Identity, Categorization and Power." *Ethnic and Racial Studies*. v. 17, 2 (1994): 197-223.
- Kardaras, Christos. *To Oikoumeniko Patriarcheio kai o alytrotos Ellinismos tis Makedonias, Thrakis, Ipeirou. meta to synedrio tou Berolinou* [The Ecumenical Patriarchate and the unredeemed Hellenism of Macedonia, Thrace and Epirus. After the Congress of Berlin (1878)]. Athens: Epikairota, 1996.
- Karpat, Kemal. "The Memoirs of Batzaria: The Young Turks and Nationalism." *International Journal of Middle East Studies*, 6 (1975): 276-298.
- Karpat, Kemal H. *The Politicization of Islam: Reconstructing Identity, State, Faith and Community in the late Ottoman Empire*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

- Kazamias, Andreas. *Education and the Quest for Modernity in Turkey*. London: G. Allen & Unwin Ltd., 1996.
- Kerkidis, Efstathios N. *Theodoros Anastasiou Kavaliotis (1718-1789). The Teacher of the Rum Millet*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Kavala: Parousia, 1991.
- Kitromilides, Paschalis. "From the Orthodox Commonwealth to the National Communities, Greek-Russian Intellectual Relations." *Historika*, 6 (1989): 29-46.
- Kitromilides, Paschalis. "The Greek State as National Center." in G. D. Tsaousis (ed.) *Hellenism—"Hellenikotita": Ideological and Experiential Axes of Modern Greek Society*. Athens: Estia, 1983.
- Kitromilides, Paschalis. "Ideological Currents and Political Demands: Perspectives from the Greek 19th Century." in D. G. Tsaousis (ed.), *Aspects of Greek Society in the 19th Century*. Athens: Estia, 1994, 23-38.
- Kitromilides, Paschalis. "Imagined Communities and the Origins of the National Question in the Balkans." in Martin Blinkhorn and Thanos Veremis (eds.). *Modern Greece: Nationalism and Nationality*. Athens: Sage-Eliamep, 1990: 23-66.
- Kokkinos, Georgios. "Didaktiki tis Istorias gia mia nea didaktiki methodo stin ypiresia tis kritikis skepsis." ["Teaching Approaches in the Subject of History. For a New Didactic Methodology in the Service of Critical Thinking"]. in Andreas Andreou (ed.) *I didaktiki tis istorias stin Ellada kai i ereuna ton ekpaideutikon egcheiridion [The Teaching of History in Greece and the Research in School Textbooks]*. Athens: Metaixmio, 1998, 89-101.
- Konortas, Paraskevas. "From Tá'ife to Millet: Ottoman Terms for the Ottoman Greek-Orthodox Community." in Dimitris Gondicas and Charles Philip Issawi (eds.). *Ottoman Greeks in the Age of Nationalism: Politics, Economy and Society in the Nineteenth Century*. Princeton, N. J.: Darwin Press, 1999, 169-179.
- Konortas, Paraskevas. "Ottoman Considerations Regarding the Status of the Orthodox Patriarchate of Constantinople. Some Hypotheses." *Greek Communications Presented at the 15th International Congress of South-Eastern European Studies*. Athens: Greek National Committee for South-Eastern European Studies / Center for South-Eastern European Studies, 1990, 213-226.
- Kostis, Konstantinos. "Koinotites, ekklesia kai millet stis ellinikes perioches tis Othomanikis Autokratorias kata tin periodo ton Metarrythmiseon" ["Communities, Church and Millet in the 'Greek' Territories of the Ottoman Empire during the Reform Era"]. *Mnimon*, 13, (1991): 57-75.

- Koumas, Konstantinos Michael. *Istories ton anthropinon Praxeon apo ta archaia chronia mechri simera* [Stories of Human Acts from Ancient Times to the Present] by excellent German Historians, freely translated by K. M. Koumas. Vienna: Anton V. Haykul, 1832.
- Kourilas, Evlogios. *I Moschopolis kai I nea tis Akadimia* [Moschopolis and its New Academy]. Athens, 1934.
- Kournoutos, Georgios. *Scholia tis tourkokratoumenis Kastorias* [Schools in Turkish-occupied Kastoria]. Athens: Geras Antonios Keramopoulos, 1953.
- Kremmidas, Vasilis. "Michanismoι gia tin paragogi istorikon mython" [Mechanisms for the Production of Historical Myths"]. *Mnimon* 18 (1996): 9-21.
- Manousakas, M. *Symvoli stin Patriarchiki Scholi tis Konstantinoupolis. I idrysi tis Scholis tou Manolaki Kastorianou me vasi anekdotes piges* [Contribution to the Patriarchal School in Constantinople. Regarding the founding of the school of Manolakis Kastorianos on the Basis of New Anecdotal Sources]. *Athena*, 54 (1950): 3-28.
- Martinianos, Ioannis. *Moschopolis 1330-1930*. Stilpon P. Kyriakidis (ed.). Thessaloniki: Association of Macedonian Studies, 1957.
- Matalas, Paraskevas. *Nation and Orthodoxy, the Adventures of a Relation: From the "Greek" to the Bulgarian Schism*. Rethymnon: University of Crete Press, 2002.
- Mavroskoufis, Dimitris. "The Radical Ideology of the Greek National Territory and the Linguistic Educational Proposals of the Greek Demoticizing Movement (Early 19th Century)." in Nikos Terzis (ed.). *Education in the Balkans. From the Enlightenment to the Nation States*. Thessaloniki: Kyriakidis, 2000, 275-287.
- Mystakidès, Vasilis. "Notes sur Martin Crusius: ses livres, ses ouvrages et ses manuscrits." *Revue Des Études Grecques*, 11, no. 43, (1898): 279-306.
- Nova-Kaltsouni, Christina. *Koinonikopiisi. I genesi tou koinonikou ypokeimenou* [Socialization: The Birth of the Social Subject]. Athens: Gutenberg, 1998.
- Papadopoulos, Grigorios. "On the Earlier Greek Schools." *Pandora*, 9: 169-179.
- Reble, Albert. *History of Pedagogy*. Athens: Papadimas, 2012.
- Runciman, Steven. *The Great Church in Captivity: a study of the Patriarchate of Constantinople from the Eve of the Turkish Conquest to the Greek War of Independence*. Cambridge: Cambridge University Press, 1968.
- Skarveli-Nikolopoulou, Angeliki. *Mathimataria ton ellinikon scholion sti diarkeia tis Othomanikis katochis* [Notebooks of the Greek Schools during the

- Ottoman Occupation*]. Athens: Association for the Dissemination of the Useful Books, 1993.
- Skenderis, Konstantinos. *Istoria tis Archaiais kai synchronis Moschopolis* [*History of Ancient and Modern Moschopolis*]. Athens: I. Vartsos, 1928.
- Skopetea, Elli. To “*prototipo vasileio*” kai i Megali Idea. *Opseis tou Ethnikou Provlimatos stin Ellada (1830-1880)* [The Model Kingdom and the Great Idea: Aspects of the National Problem in Greece (1830-1880)]. (Unpublished Doctoral Dissertation). Thessaloniki: Aristotle University [published, Athens: Ekdoseis Polytypo, 1988]
- Stamatopoulos, Dimitris. *Metarrythmisi kai ekkosmikeusi. Pros mia anasynthesi tis istorias tou Oikoumenikou Patriarcheiu ton 19o aiona* [*Reform and Secularization. Towards Recompositing of the History of the Ecumenical Patriarchate in the 19th century*]. Athens: Alexandria, 2003.
- Stratigopoulos, D. *Adimosieutoi Byzantinoi Asmatikoi Kanones. Diorthoseis kai Prosthikes* [Unpublished Byzantine Asmatic Canons. Corrections and Additions]. *Byzantina* 20 (1999): 253-266.
- Tsoukalas, Constantinos. *Exartisi kai anaparagogi* [Dependence and Reproduction]. Athens: Themelio, 1992.
- Turner, Joseph M. W. “Civic Education in the United States.” in Derek Heater and Judith A. Gillespie (eds). *Political Education in Flux*. Beverly Hills, Calif.: Sage, 1981.
- Varlas, Michalis. “Katoptra koinotiton. I eikona tis koinotitas stin elliniki istoriografia” [“Community Mirrors. The Image of the Community in Greek Historiography”] (Unpublished Doctoral Dissertation). Athens: National Kapodistrian University, 1999.
- Wilson-Slack, Kristine. “The Seven Liberal Arts - The Trivium.” <https://blog.philosophicalsociety.org/2017/05/24/the-seven-liberal-arts-the-trivium/>.
- Zacharopoulos, Nikos. *I ekpaideusi stin Othomaniki autokratia* [Education in the Ottoman Empire]. Thessaloniki: Pournaras, 1983.
- Ziogou-Karastergiou, Sidiroula. *To Oikoumeniko Patriarcheio, i Othomaniki dioikisi kai i ekpedeusi tou ethnous. Keimena-Piges 1830-1914* [The Ecumenical Patriarchate, the Ottoman Administration and the Education of the Nation. Texts-Sources: 1830-1914]. Thessaloniki: Kyriakidis, 1998.
- Zürcher, Erik Jan. *The Unionist Factor: The Role of Union and Progress in the Turkish National Movement (1905-1926)*. Leiden: E. J. Brill, 1984.

Türkiye’de Toplumsal Belleğin Oluşumu: Çanakkale ve Kutulamâre Zaferleri Anma Törenleri

Gencer Özcan*

Abstract:

Title: *Formation of Collective Memory in Turkey: Commemorative Rituals for Victories of Çanakkale and Al Kut*

The Çanakkale (Gallipoli) War of 1915 is still the single Ottoman military victory to commemorate in modern Turkey. The date, 18th March, on which the first Ally naval attempt to pass the Dardanelles was repelled by the Ottoman Army was promulgated as the Day of Martyrs. Despite it being an Ottoman victory, the official republican historiography depicted the Çanakkale War as the source of inspiration for the War of Liberation. Furthermore, while other events marked in the national calendar gradually lost their allure, at least in the eyes of the public, the Çanakkale War has maintained its appeal in Turkey’s collective memory. The Çanakkale War provided Turkey’s politicians with a wide range of possibilities for the instrumentalization of the victory for political purposes. In striking contrast to the Çanakkale War, another success the Ottoman Army accomplished in 1916 against the advancing British Army in Iraq, memories of the victory of Al Kut almost immediately lost their appeal and failed to survive the republican era. After being remembered and commemorated for a couple of years in the frame of the centennial anniversary of the Great War, the victory of Al Kut seems to have been forgotten again. After summarizing what happened in theatres of war in Çanakkale and Al Kut, the present study aims to highlight commemorative activities and narratives formed around these two victories and the way in which they changed or disappeared, as were the case with the commemorations of Al Kut. The study argues that official narratives and activities to commemorate past victories resonate with shifting priorities of parties in power or influential socio-political movements.

Keywords: Çanakkale, Al Kut, the Great War, the Day of Martyrs, Collective Memory, Mustafa Kemal

---

* Prof. Dr., Istanbul Bilgi University, Department of International Relations,
ORCID ID: 0000-0002-8334-4671; e-mail: gencer.ozcan@bilgi.edu.tr

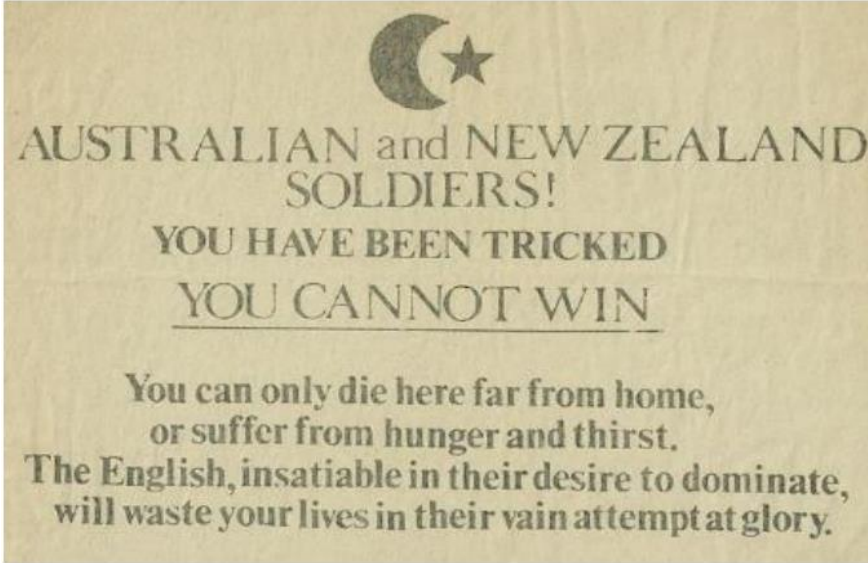
Görsel 1: İngiliz propaganda afişi - "Çanakkale'den çağrı var."

Giriş

Çanakkale Savaşları, Rusya'ya yardım etmek için İtilaf Devletleri donanmasının Çanakkale Boğazı'ndan geçerek İstanbul'u ele geçirip Osmanlı İmparatorluğu'nu savaş dışı bırakmayı amaçladığı deniz savaşları ile 19 Şubat 1915'te başlar. İtilaf donanmasının başarısızlığa uğraması üzerine 25 Nisan 1915'te ANZAK birliklerinin Gelibolu yarımadasına yaptıkları çıkarma ile harekât ağırlıklı olarak kara savaşına dönüşür. İlk aşamasından başlayarak uçak, gemi ve denizaltıların birlikte kullanıldığı Çanakkale Savaşları XX. yüzyıl savaşlarının ilk örneğidir.¹ İtilaf Devletleri deniz savaşlarında uğradıkları başarısızlıktan sonra Gelibolu yarımadasını ele geçirmek için askeri tarihin kaydettiği ilk geniş kapsamlı çıkarma harekâtına girişirler. Osmanlı ordusunun yeteneklerini

¹ Zafer Toprak, "Bir Çağa Damgasını Vuran Savaş," *Arıburnu 1915* içinde, ed. Haluk Oral (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012), XXXII-XXXVI.

küçümseyen varsayımlara dayanan baştan savma bir plan uyarınca yürütülen çıkarma harekâtı da açmaza girer. Çıkan birlikler az sayıda da olsa çeşitli bölgelerde köprü başları oluştursalar da dik yamaçları aşır yarımadaanın derinliklerinde tutunma hedefine ulaşamazlar. Her iki tarafın askerleri de, Gelibolu yarımadasının dar ve engebeli topraklarında savaşır. Çıkan birlikler, sadece sert bir direniş ile değil, hastalık ve susuzlukla da savaşmak zorunda kalır. Buna karşılık, Osmanlı ordusu da ikmal ve geri çekilme hatlarının kolaylıkla kesilebileceği stratejik derinlikten yoksun dar bir araziyi savunmak durumundadır. Harekât İtilaf kuvvetlerinin Ocak 1916'da Gelibolu yarımadasında tutundukları köprü başlarından çekilmesiyle son bulur.

Görsel 2: Osmanlı propoganda el ilanı - "Avustralyalı ve Yeni Zelandalı Askerler! Kandırıldınız. Kazanamazsınız. Burada ancak evinizden uzakta ölebilir veya açlıktan ve susuzluktan acı çekebilirsiniz. Egemenlik kurmak arzuları doyumsuz olan İngilizler, kazanamayacakları bir zafer uğruna hayatlarınızı boş yere harcayacaklar."

Kaynak: <https://vbrevis.tumblr.com/post/18856715978/propaganda-%C3%A7anakkale-cephesi-gallipoli>

1. Çanakkale Savaşı'nın Tarihsel Süreci

Çanakkale Savaşları Avustralya'dan Afrika'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyadan gelen İngiliz Uluslar Topluluğu ve Fransız sömürgelerinden devşirilmiş askerlerle Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli yörelerinden gelmiş askerlerin savaştığı ilk büyük küresel karşılaşma olmak özelliği taşır. Savaşın tarafların uğradığı büyük kayıplar yüzünden Çanakkale Savaşlarının acısı unutulmaz. Çanakkale'ye gönderilen İtilaf kuvvetlerini oluşturan askerler genel olarak yoksul toplumsal kesimlerden devşirilmişken, Osmanlı ordusu askerlerinin içinde önemli sayıda üniversite, medrese ve lise öğrencisinin bulunduğu görülür. Sonraki yıllarda söylenen "Çanakkale'de bir Darülfünun gömdük" sözü bu acı gerçeği anlatır. Çanakkale Savaşları her iki taraftan askerlerin birbirlerine centilmence davrandıkları, uluslararası savaş kurallarına uydukları, karşı taraftan tutsaklara, yaralılara yardımcı olduğu, ölümlere saygı gösterdiği son savaşlardan birisi olarak anımsanır.²

Çanakkale Boğazı üzerinden geçerek İstanbul'un ele geçirilmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş dışı kalabileceği düşüncesi Kasım 1914'te Bahriye Bakanı Winston Churchill tarafından dile getirilir. Osmanlı ordusunun tehdidi altındaki Süveyş Kanalı'nın korunması için geniş kapsamlı önlemler alınması gerektiğini düşünen Churchill, Çanakkale üzerinden İstanbul'a ulaşır Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş dışı kalması durumunda Rusya'ya da kolaylıkla yardım edilebileceği düşüncesindedir. Churchill böylesi bir harekât ile Rusya'ya yardım edilebileceğini, gereksinim duyduğu silahları edinen Rusya'nın Doğu Cephesi'nden Almanya'yı üzerine çekerek Batı Cephesi'ndeki kilitlenmeyi çözebileceğini, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş dışı kalmasıyla birlikte Bulgaristan ve Romanya'nın İtilaf Devletleri'ne katılmasının kolaylaşacağını düşünmektedir.³

İtilaf Devletleri bu harekâtın Mezopotamya'da ilerleyen İngiliz kuvvetlerinin işini kolaylaştıracağı, Osmanlı ordusunun Süveyş Kanalı üzerinde yarattığı baskıyı hafifleteceği beklentisindedir. Churchill'in kararı Gelibolu yarımadasındaki tahkimatın güçsüz olduğu, Osmanlı ordusu ve komuta heyetinin savaşma iradesinin bulunmadığı, dolayısıyla İtilaf kuvvetlerinin kayda değer bir direnişle karşılaşmayacağı gibi yanlış

² Haluk Oral, *Arburnu 1915* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012), 106.

³ Stanford J. Shaw & Ezel Kural Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Volume II, Reform, Revolution, and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1807-1975* (Cambridge: Cambridge University Press, 1978), 317.

varsayımlara dayanır. Karar alma sürecinin sonunda Churchill, Akdeniz’de bulunan görev kuvvetinin, Fransız donanmasından 4 zırhlı ve 22 parçalık bir kuvvet ile İngiliz Amiral Sackville Carden komutasında oluşacak İtilaf donanmasına katılarak Çanakkale Boğazı’nı geçmek üzere harekete geçmesini emreder. Ocak ayı sonunda onaylanan harekât planları uyarınca İtilaf Devletleri donanması Çanakkale’ye yönelir.

İtilaf donanmasının 19 Şubat 1915’te savaş gemilerinden açılan ağır topçu ateşi ile başlayan saldırısı beklenen sonuçlar elde edilmediği için 13 Mart 1915’te sonlandırılır. Amiral John de Robeck komutasındaki 16 gemiden oluşan İtilaf donanması 18 Mart günü bu kez doğrudan Boğazı geçmeye çalışır. Gelibolu tabyalarından açılan etkili topçu ateşine maruz kalan ve *Nusret* mayın gemisi tarafından boğazın en dar noktasına düşenen mayınlara çarpan İngiliz *Ocean*, *Irresistible* ve Fransız *Bouvet* zırhlılarının batması üzerine İtilaf donanması çekilmek zorunda kalır. Başarısızlığa uğrayan ilk girişim sonrasında Çanakkale Boğazı’nı denizden geçmenin olanaksızlığı anlaşıldığında Gelibolu’daki topçu bataryalarının susturulması için yarımadaya bir çıkarma harekâtı yapılması kararlaştırılır. Harekâtı yapacak Seferi Kuvvetler Komutanlığı görevine General Ian Hamilton getirilir.

18 Mart Deniz savaşlarının ardından kara harekâtının yapılacağı öngörüsü ile hareket eden Osmanlı Genelkurmayı olası çıkarma harekâtını karşılayacak yığınağa başlar. Gelibolu’da oluşturulan Beşinci Ordu Komutanlığına 24 Mart 1915’te General Liman von Sanders atanır. Tekirdağ’da oluşturulan 19. Tümen komutanlığı görevine de o günlerde genç bir yarbay olan Mustafa Kemal getirilir. Gelibolu yarımadasının savunmasına ayrılan birliklerin mevcudu yaklaşık 84.000’dir. Bölgenin savunmasından sorumlu 5. Orduda 3. Kolordu Komutanı Esat Paşa, 15. Kolordu Komutanı General Erich Paul Weber ve 19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal’dir. Osmanlı ordusu Çanakkale Savaşları’nın ilk aşamasında karadan ve denizden ikmal edilebilir. Ancak Marmara Denizi’ne geçen denizaltılar Mayıs sonlarından başlayarak denizden yapılan ikmalin durmasına neden olur.

Osmanlı ordusu komutanı General Sanders’in savunma planları ise çıkarmanın Saros Körfezi’nden yapılacağı varsayımına dayanmaktadır. Sanders’e göre ancak böylesi bir harekât ile Osmanlı ordusunun ikmal ve geri çekilme hatları kesilebilir. Dolayısıyla, Sanders çıkarma harekâtını erken aşamada değil, ileri harekât başladıktan sonra durdurmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle Osmanlı ordusunun ana yığınağı Saros Körfezi yakınlarına yapılır. Sanders’in planları Osmanlı subayları

tarafından bir dizi gerekçeyle eleştirilir. İtirazlar, çıkan kuvvetlerin köprübaşlarında tutunması ve tahkimat yapmasına izin verilmemesi gibi noktalarda yoğunlaşır.

General Hamilton komutasında oluşturulan 75.000 kişilik ordunun yarıya yakını Anzak birliklerinden oluşmaktadır. Çıkan birliklerin ger kalanı 16.700 mevcutlu Fransız tümeni ile 28.000 mevcutlu 2 İngiliz tümeninden oluşmaktadır. Tüm birlikler çeşitli sömürge ülkelerin devşirilen askerleridir. General Hamilton'un planı iki ayrı noktadan karaya çıkarak kıyı topçularını etkisizleştirmeyi amaçlar. Çıkarma noktaları yarımadanın güney ucunda Seddülbahir ile Kabatepe yakınında, daha sonra Anzak Koyu olarak adlandırılacak olan yöre olarak saptanır. Seddülbahir yöresine yapılacak çıkarma için beş ayrı kumsal -Sığırını, Ertuğrul Koyu, Tekekoyu, İkizkoyu ve Zığındere- belirlenir. Seddülbahir'den çıkarma yapacak birliklerin birinci gün Alçıtepe olarak bilinen yüksekliği ele geçirmesi beklenir. Arıburnu yöresine çıkarma yapacak Anzak kolordusunun görevi ise Kocaçimentepe üzerinden Eceabat'a ulaşarak Seddülbahir yöresini tutan Osmanlı kuvvetlerinin destek hatlarını kesmektir.

25 Nisan günü İtilaf donanması Saros Körfezi açıklarına gelerek Bolayır sırtlarını ateş altına alır. Aldatma amaçlı harekât ile çıkarmanın bu yöreye yapılacağı izlenimi yaratılır. Seddülbahir kumsallarına yapılacak gerçek çıkarma 28 Nisan sabahı başlar. Çıkan birliklerin ilk saldırısı Osmanlı kuvvetlerince durdurulur. Birinci Kirte Muharebesi olarak bilinen ve gün boyu süren kanlı boğuşmada tarafların toplam zayıyatı 5000'in üzerindedir. İtilaf kuvvetlerinin 6 Mayıs'ta aynı yörede giriştiği yeni bir saldırıyla başlayan İkinci Kirte Muharebesi ise üç gün sürer. Her iki tarafın ağır kayıplara uğradığı çarpışmada Osmanlı direnişi kırılmaz. Aynı yörede 4 Haziran'da başlayan üçüncü muharebede de saldıran kuvvetler yüksek zayıyata karşın Kirte köyüne ulaşamazlar.

Bu aşamadan sonra çıkan kuvvetlere savunma hatlarını kırmak için Kerevizdere yöresinde ağırlık merkezi oluşturması emri verilir. İlki 21 Haziran, ikincisi ise 26 Haziran'da başlatılan iki büyük saldırı karşısında da ağır zayıyatlara vermesine karşın Osmanlı ordusu Kerevizdere'de tutunur. Kerevizdere ve Zığındere muharebelerinde uğradıkları başarısızlık üzerine İtilaf kuvvetleri bu kez Suvla Koyu'nda bir çıkarma harekâtı planlar. Kuzeydeki çıkarma yöresi olan Anzak Koyu'nda yapılan çıkarma harekâtının amacı yarımadanın uç kısmında bulunan Osmanlı kuvvetlerinin geri bağlantısını ve ikmal yollarını kesmektir. Arıburnu yöresinde yaptığı çıkarmada Anzak birliklerinin köprü başı oluşturup

ilerlemeye başlaması üzerine 19. Tümen Komutanı Mustafa Kemal Ordu karargâhından yanıt alamayınca karargâhtan olur almaksızın 57. Alayı çıkarma bölgesine yönlendirir.⁴ Kolordu Komutanı Esat Paşa'nın da onayladığı bu emirle 57. Alay düşman ilerleyişini durdurur. Mustafa Kemal bu aşamada askerlerine ünlü, "Ben size taarruzu emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman zarfında, yerimize başka kuvvetler ve komutanlar kaim olabilir" emrini verir. Anzaklar Suvla kumsallarına geri çekilmek zorunda kalır. Köprübaşı'nu genişletmek isteyen General Hamilton'un 12 Ağustos'ta Suvla Koyu'na hâkim Tekketepe'ye yönelik ileri harekâtı da başarısızlığa uğrar. Bölgeye Seddülbahir yöresinden yapılan kaydırma ile gerçekleştirilen büyük yığınak sonrasında 21 Ağustos'ta başlatılan Bomba Tepe'ye yönelik saldırı da sonuç vermez. İkinci Anafartalar Muharebesi olarak bilinen ve 29 Ağustos'ta sona eren çarpışmalar Çanakkale Savaşları'nın son muharebesidir. Yılın geri kalan bölümünde savaş sonuçsuz kalacak siper muharebeleri biçiminde sürer.

Görsel 3: Bündnispartner Türkei (Müttefik Türkiye) "Biz dört kardeş zafer kazanmalıyız, Herkes kamaları alacak!"

⁴ Oral, *Arıburnu* 1915, 344.

Bu evrede İtilaf orduları karargâhında kararsızlık hâkimdir. Osmanlı ordusunun başarısı Bulgaristan'ın İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girmesi umutlarını söndürür. Osmanlı İmparatorluğu'nu savaş dışı bırakarak Bulgaristan'ı yanlarına çekmeyi tasarlayan İtilaf Devletleri, Çanakkale'de başarısızlığa uğrayarak bir bakıma Bulgaristan'ın mihver devletleri safına kaymasına neden olur. Bulgaristan 14 Ekim 1915'te İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girdiğinde, Çanakkale Savaşları İtilaf Devletleri'nin beklentilerinin tam tersine bir sonuç ortaya çıkarmış olur. Görevden alınan General Hamilton yerine atanan General Charles Monro yarımada yaptığı incelemeler sonrasında 3 Kasım'da Birleşik Krallık Yüksek Savunma Konseyine Gelibolu'dan çekilmek gerektiğini bildirir. Anafartalar ve Arıburnu'nda 10 Aralık'ta büyük bir gizlilik içinde başlayan çekilme harekâtı dokuz gün sürer. Seddülbahir'deki birliklerin çekilmesi de 9 Ocak 1916'da tamamlanır. Tahliye sırasında taşınamayan malzeme sahilde yakılırken gemilere alınamayan yüzlerce at öldürülür. Askerî kaynaklar İtilaf kuvvetleri açısından Çanakkale Savaşları'nın en başarılı evresinin çekilme harekâtı olduğunu belirtir. Osmanlı ordularının Çanakkale'de sergilediği başarılı direniş kendisini küçümseyenleri yanaltır. Gelgelelim, onca insan kaybına karşın alınamayan Gelibolu Yarımadası yaklaşık üç yıl sonra, 30 Kasım 1918'de, Mondros Mütarekesi imzalandıktan altı gün sonra İngiliz askerleri tarafından işgal edilir.

2. Tarihsel Bellekte Çanakkale Savaşları

Çanakkale Savaşları'nda yaşanan insan kaybının öngörülmedik ölçüde artması üzerine asker ihtiyacının karşılanabilmesi için 1896, 1897 doğumluların celp dönemleri erkene alınır. 1914 tarihli "Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-i Muvakkati" 27 Mayıs 1915'te Çanakkale Savaşları sırasında değiştirilerek lise öğrencilerinin silah altına alınmasının yolu açılır. 1916'da 1898 ve "On beşliler" olarak bilinen 1899 doğumlu gençler de askere alınmaya başlar.⁵ Savaşın yol açtığı kayıpların boyutu korkutucudur. Yarımada konuşlandırılan birliklerin farklı komutanlıklara bağlı olması nedeniyle zayıat bildiriminde aksaklıklar yaşanır. Kayıpların çok yüksek olması savaş koşulları altında defin işlemlerinin uygun biçimde yapılmasına olanak tanımaz. Ölen askerler kimi zaman toplu mezarlara gömülür. Osmanlı ordusunun savaşın fiilen sona erdiği Aralık 1915'teki zayıatı 210.695 olarak saptanır. Buna karşılık

---

⁵ Fahri Kılıç, "Çanakkale Savaşlarında Okullar ve Öğrenciler," *Türk Yurdu*, no. 305 (2015), <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=196> (erişim tarihi: 22 Aralık 2021).

İngiliz Uluslar Topluluğu askerlerinin zayıtı 205 bin, Fransa'nın zayıtı ise 47 bindir.⁶

Çanakkale Savaşları'nda yaşanan insan kayıplarının ulaştığı boyutlar sadece sayılara bakarak kavranamaz. Atatürk, Çanakkale'ye savaşmak için gönüllü olan ve evlerine dönemeyen çok sayıda lise ve üniversite öğrencisinin kaybını, "Biz Çanakkale'de bir Darülfünun gömdük!" sözleriyle anlatır. Galatasaray, Vefa, Çapa Öğretmen Okulu gibi çok sayıda İstanbul lisesi; Anadolu'da Sivas, Trabzon, Erzurum, Balıkesir ve Konya liseleri, Balıkesir Muallim Mektebi öğrencisi gönüllü gittikleri Çanakkale'den dönemez.⁷

Çanakkale Savaşları'nın Birinci Dünya Savaşı'nın seyri üzerindeki etkisi belirleyici ölçüdedir. Bulgaristan'ın 14 Ekim 1915'te İttifak Devletleri'nin yanında savaşa girmesi doğrudan Osmanlı ordusunun Çanakkale Savaşları'nda gösterdiği başarının bir sonucudur. Almanya'dan askerî malzeme taşınmasını kolaylaştıran bu gelişmenin Osmanlı ordusunun savaş yeteneğini sürdürmesine olan katkısı büyüktür. Çanakkale Savaşları'nın Osmanlı ordusunun zaferi ile sonuçlanmasının Rus Devrimi'ni hazırlayan nedenlerden birisi olduğu görüşünde de gerçek payı vardır. Osmanlı ordusunun 1914-1915 kışında Sarıkamış'ta uğradığı ağır yenilginin yarattığı moral bozucu etkiyi ortadan kaldırması da Çanakkale Savaşları'nın önemli sonuçlarından bir başkasıdır. Bu nedenle Çanakkale Zaferi, savaş yılları boyunca yokluk ve yenilgiler yüzünden yılgınlığa düşen halkın moralini yüksek tutabilmek için kullanılan en önemli propaganda unsuru olarak kullanılır.

Çanakkale Savaşları Mustafa Kemal'in gösterdiği başarılarla "Anafartalar Kahramanı" olarak ün kazanmasına neden olur. Daha savaş sonlanmadan önce, 29 Ekim 1915'te *Tasvir-i Efkâr*'ın Çanakkale Zaferi'ni kutlayan resimlerle süslü ön sayfasında Mustafa Kemal'in resminin altında yazılmış "Çanakkale muharebat-ı berriyesinde [kara savaşlarında] fevkâlade yararlılıkları görülen ve emr-i müdafaadaki iktidar ve mahareti ile bihakkın ihraz-ı şan-u şeref eyleyerek boğazları ve makam-ı hilafeti kurtaran kumandanlarımızdan celadet-i fitriyye [yaradılıştan gelen direnç] ve havârik-ı hamaset ile mümtaz [olağanüstü yiğitliklerle öne çıkan] Miralay Mustafa Kemal Beyefendi" açıklaması henüz 34 yaşında bir

⁶ Tekşür'ten (2012) aktaran Celil Bozkurt, "Çanakkale Şehitleri Abidesi'nin İnşaati ve Türk Kamuoyundaki Yankıları," *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, no. 5 (2015): 81.

⁷ "Çanakkale'de Bir Üniversite Gömdük Biz," *Milliyet*, 18 Mart 2015.

subayın kamuoyu katında kazandığı saygınlığı sergiler.⁸ Çanakkale'yi savunmaktan sorumlu olan ordunun komutanı konumunda bulunan Liman von Sanders de Almanya'da 1920'de yayımlanan, ertesi sene de Türkiye'de Askerî Tarih Encümeni tarafından Türkçeye çevrilen anılarında Mustafa Kemal'den övgüyle söz eder.⁹

Kaldı ki, Mustafa Kemal'in Çanakkale Zaferi'nin kahramanlarından birisi olarak öne çıkması Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın hoşnutsuzluk duymasına yol açacak ölçüye varmış olması da dikkat çekicidir. Enver Paşa Harbiye Nezareti'nin yayın organı konumundaki *Askerî Mecmuu*'da Mustafa Kemal'in kapak resmi olmasına itiraz eder.¹⁰ Bu olgulardan yola çıkılarak, Mustafa Kemal'in Çanakkale'deki başarısı ve zafere katkısının kendisinin sonraki yıllarda siyasal iktidarın olanaklarını da kullanarak yarattığı bir algı olmadığı söylenebilir. İngiliz ordusu için Çanakkale Savaşları'nın resmî tarihini yazan C. F. Aspinal Ogländer de Mustafa Kemal'in Osmanlı ordusunun Çanakkale'deki başarısına katkısını, "Bir tek tümen komutanının, yalnız bir çatışmanın gidişatında değil, belki savaşın tümünün sonucunda, hatta bir ulusun kaderinde bu kadar derin etkiler yaratabilmesine tarihte pek ender rastlanır" şeklinde yazarak teslim eder.¹¹

Çanakkale Savaşları Birinci Dünya Savaşı'nın ilk büyük çok uluslu karşılaşmasıdır. Avustralya, Yeni Zelanda, Hindistan ve çeşitli Afrika ülkelerinden devşirilen binlerce askerin yine geniş bir coğrafyadan gelen Osmanlı askerleriyle savaşması o zamana değin görülmedik ölçüde küresel bir karşılaşmanın yaşanması anlamına gelir.¹² Her iki taraf için de büyük kayıplara yol açan savaşlar, askerlerin geldiği çok sayıda ülkenin toplumsal belleğinde silinmeyecek ölçüde derin izler bırakır. Bu durum Türkiye için özellikle geçerlidir.

Türkiye'de Birinci Dünya Savaşı'na ilişkin toplumsal bellekte Çanakkale Savaşları ağırlıklı bir yer tutar. Cumhuriyet dönemi tarihçiliği Çanakkale Savaşları'nı Osmanlı ordularının Dünya Savaşı sırasında yaşanan diğer muharebelerden farklı bir yere koyar. İstanbul'un kaybedilmesi ile sonuçlanabileceği, dolayısıyla daha savaşın başlangıcı

⁸ Oral, *Arıburnu 1915*, 349.

⁹ Oral, *Arıburnu 1915*, 347.

¹⁰ Alan Palmer, *Son Üç Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu (Bir Çöküşün Tarihi)*, çev. Belkis Çorakçı Dişbudak (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2003), 231.

¹¹ Palmer, *Son Üç Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu*, 231.

¹² Mesut Uyar, "Arab Officers in the Ottoman Army," Paper Presented to the Conference: "Palestine and the First World War - New Perspectives," Upper Galilee: Tel-Hai Academic College, 3-6 September. 2007.

denilebilecek bir zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun teslim olmasına yol açması olasılığı nedeniyle Çanakkale Savaşları'nın önemsenmesi doğaldır. Güçlü İtilaf donanmasının Çanakkale Boğazı'ndan geçirilmemesi, ardından başlayan kara savaşlarında kazanılan başarının toplumsal bellekte yer etmesi için özel bir çaba harcanır.

Resmî tarihyazımı Çanakkale'de kazanılan başarıyı, Balkan Savaşları'nın zedelediği ulusal onuru onarıp Kurtuluş Savaşı'na esin kaynağı oluşturması nedeniyle yüceltir. Atatürk'ün "Balkan harbinde alınımıza sürülen lekeyi Çanakkale'de temizleyebildik..." sözleri de bu olgunun dışı vurumudur. Mustafa Kemal'in başarıya yaptığı katkı, Cumhuriyet Dönemi tarihçiliğinin Çanakkale Savaşları'nı önemsemesine yol açan nedenlerin başında gelir. Bütün bu özelliklerine karşın, Osmanlı ordusunun kazandığı bir muharebe olması nedeniyle olsa gerek, Çanakkale Zaferi; Sakarya Muharebesi, 30 Ağustos Meydan Muharebesi gibi Kurtuluş Savaşı'nda gösterilen başarıların gölgesinden çıkamaz. Örneğin, Çanakkale Zaferi'ne Cumhuriyetin ulusal bayramlar takviminde yer verilmez. Çanakkale Savaşları'nın ulusal düzeyde anma törenleriyle anılması için ikibinli yılları beklemek gerekir. Buna karşılık Çanakkale Savaşları resmî tarihi benimsemeyen çevrelerin, özellikle muhafazakâr kesimlerin geç Osmanlı dönemini konu alan anlatılarında her zaman özel bir yer tutar.¹³ Bu anlatı Çanakkale'yi, Devlet-i Aliyye'nin tarih sahnesinden çekilmeden birkaç yıl öncesine kadar hâlâ büyük askerî başarılar kazanabilecek ölçüde güçlü olduğunun bir kanıtı olarak sunar.

Bütün bu nedenlerin ötesinde Çanakkale Savaşları'nın Türkiye'de çeşitli siyasal eğilimlere sahip insanların belleğinde unutulmaz kalmasına yol açan bir başka önemli nedenin varlığından söz edilebilir. Yarattığı çok katmanlı tesir nedeniyle, Türkiye siyasetinde etkili olabilen tüm eğilimler Çanakkale Savaşları'nı kendi siyasal gündemleri doğrultusunda araçsallaştırabilecekleri bir unsur bulabilir. Bu nedenle, aksi takdirde hiçbir ortak yönü olmayan siyasal çevreler Çanakkale Savaşları'nı, kendi toplu belleklerinin kilit olaylarından birisi olarak görerek farklı biçimlerle olsa da, anmak konusunda ortaklaşır.

Kimileri savaşı, Osmanlı ordusunun Batılı güçlere karşı kazandığı son zafer ve dolayısıyla İslami dirilişin habercisi olarak yüceltirken, kimileri emperyalizme karşı direnişin zaferi, kimileri de Fazıl Hüsnü

¹³ Etienne Copeaux, *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998), 256-257; E. Zeynep Güler, "Bir Ulusal Hafıza Mekanı Olarak Gelibolu Yarımadası," *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri* içinde, ed. İnci Özkan Kerestecioglu ve Güven Gürkan Öztan (İstanbul: İletişim, 2012), 44.

Dağlarca'nın "Önsözü" şiirinin bir dizesinde yazdığı gibi, "Yeni Türkiye'nin önsözüdür" diyerek selamlar. Vurgulama farklılıkları iktidar değişikliklerinin yaşandığı dönemlerde belirginleşir. Muhafazakâr partilerin iktidar ortağı olduğu ya da askerî yönetimlerin iş başında olduğu dönemlerde yapılan anma törenlerinde Çanakkale Savaşları'nın bazı yönleri öne çıkartılırken bazı yönleri arka plana itilir. Kim hangi yönünü öne çıkartırsa çıkartsın, bu türden söylemlerin ortak unsuru, sınamalarla karşılaşan siyaset insanlarının kendilerine karşı bir Çanakkale Savaşı yürütüldüğü iddiasını ileri sürmeleridir. Siyaset insanlarının karşı karşıya kaldıkları sınamaları sıklıkla, "İkinci Çanakkale", "Yeni Çanakkale" ya da "Biz 40 yıldır terör örgütü ile değil Çanakkale'de, Malazgirt'te, Kudüs'te karşımızda olanlarla savaşıyoruz" ¹⁴ gibi benzetmelere başvurarak tanımlamaları ¹⁵ Çanakkale Zaferi'nin çok amaçlı kullanıma uygun özelliklere sahip olduğunu gösterir.

Altmışlı yıllarda hızla siyasallaşan gençlik örgütleri de Çanakkale Savaşları'nı kendi amaçları doğrultusunda araçsallaştırır. Türk Millî Talebe Federasyonu [TMTF] Başkanı Erdoğan Tuncer de 18 Mart 1963'te yaptığı bir açıklamada Çanakkale Savaşları'nı hatırlatmak ihtiyacı duyar: "Bu milleti içeride ve dışarıda tehdit edenler olursa ve Atatürk yolundan ayırmaya çalışanlar çıkarsa Türk gençliği her zaman olduğu gibi bunları oldukları yere mıhlamasını bilecektir. Eğer Atatürk'e küfredenler, milleti karanlık yollara sürüklemek isteyenler olursa tıpkı 48 yıl önceki gibi Türk gençliğinin ve şerefli Türk ordusunun yumruğunu başlarına yiyebileceklerdir".¹⁶

MTTB Genel Başkanı İsmail Kahraman da 1967'de yükselen sola geçit vermeyeceklerini vurgulamak için sözü Çanakkale'ye getirirken Erdoğan Tuncer'in izleğinden yürür: "Dün Çanakkale'yi geçemeyen düşmanlar bugün içimizdedir. Fakat manada ikinci bir Çanakkale zaferi bekliyoruz. O ruh ve şuura hamileyiz, bu muhakkak olacaktır".¹⁷ Siyaset insanlarının Çanakkale Zaferi'ne atf yapmasına dönemden bir örnek ile 20 Ocak 2018'de Suriye'de başlatılan Zeytin Dalı operasyonu sırasında karşılaşılır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan TSK'nin Afrin'e Çanakkale Zaferi'nin yıl dönümü ile aynı günde girmesini ister.¹⁸

¹⁴ Yalçın Topçu, "Çanakkale Savaşı Devam Ediyor," *Yeni Şafak*, 11 Eylül 2021.

¹⁵ Sedat Ergin, "Erdoğan'ın Musafaha ve Osmanlı Tokadı Doktrini," *Hürriyet*, 21 Şubat 2018.

¹⁶ Erdoğan Tuncer, "Çanakkale Zaferi," *Cumhuriyet*, 19 Mart 1963.

¹⁷ İsmail Kahraman, *Millî Türk Talebe Birliği 53. Genel Kurul Genel Merkez Faaliyet Raporu*, (İstanbul, 1967), 27.

¹⁸ "100 Yıl Önce Çanakkale 100 Yıl Sonra Afrin," *Yeni Şafak*, 19 Mart 2018.

Bu nedenle Çanakkale Savaşları'nın nasıl anılıp anlatılacağı önemli ölçüde Türkiye siyasetindeki güçler dengesinin yansımalarından birisi ya da türevi olarak görülebilir. Dolayısıyla, Çanakkale Savaşları'nı araçsallaştıran söylemler Türkiye siyasetinde dönüşümün izlekleri boyunca değişir. Bu gözleme dayanarak Çanakkale Savaşları'nın mirasının paylaşımını sahiplenmek için yapılan mücadelenin Türkiye siyasetindeki simgesel iktidar mücadelelerinde önemli bir payının olduğu ileri sürülebilir. Geçtiğimiz yüzyıl boyunca Çanakkale Savaşları'nın anma törenleri irdelendiğinde, anma törenlerinin farklı siyasal gündemler doğrultusunda nasıl araçsallaştırıldığı gözlemlenebilir.¹⁹

3. Çanakkale Savaşı ile İlgili Anma Kültürünün Oluşması ve Gelişimi

Modern toplumların oluşumunda toplumsal bellekte yer etmiş ortak anıların varlığı, bu anıları temsil etmek üzere inşa edilen anıtlar, mezarlıklar ve müzeler ile birlikte oluşan ortak bellek mekânları, bu mekânlarda yapılan törenler, törenler sırasında kullanılan simgeler önemli bir yer tutar.²⁰ Ulus inşa sürecinde bellek mekânları ve anma törenleri yurttaş kimliği kazanması beklenen bireyler arasındaki yasal bağların duygusal boyutlarla pekişmesini sağlar. Bu bağlar yardımıyla egemenlerin istediği toplumsal uyumun sürdürülmesi kolaylaşır. Ancak, bellek mekânlarının işlevleri zaman içinde iktidarların öncelik, gereksinim ve beklentileri uyarınca değişir. Başlangıçta toplumsal bütünlük sağlamak üzere tasarlanıp araçsallaştırılan anma törenleri ve bellek mekânları farklı siyasal eğilimlerin ele geçirmek için uğraştıkları alanlara dönüşür. Bu uğraşı yüzünden ilk elde toplumsal bütünlük ve uyum yaratmak üzere tasarlanıp kullanılan bellek mekânları farklı siyasal eğilimlerin ele geçirmek ya da paylaşmak için uğraştıkları alanlara, kısacası toplumsal ayrışmanın nesnelere dönüşür. Bu dönüşüme, Ann Rigney'nin altını çizdiği gibi, anıları aktaran anlatıların da eşlik ettiği görülür.²¹ Jonathan Boyarin'in geçmişin ortak anılar üzerinden "politik amaçlar uğruna seferber edilmesi" olarak tanımladığı bu durum²² Marxist terminolojiden

¹⁹ Gencer Özcan ve Özüm Arzık-Erzurumlu, "Haunting Memories of the Great War: The Gallipoli Victory Commemorations in Turkey," *War and Collapse: World War I and the Ottoman State* içinde, ed. Hakan Yavuz ve Feroz Ahmad (Salt Lake City: Utah University Press, 2015), 1240-1256.

²⁰ Pierre Nora, *Les Lieux de Memoire* (Paris: Gallimard, 1997).

²¹ Ann Rigney, "Divided Past: A Premature Memorial and the Dynamics of Collective Memory," *Memory Studies*, no. 1 (2008): 93.

²² Jonathan Boyarin, "Space, Time and Politics of Memory," *Remapping Memory: The Politics of Time-Space* içinde, ed. Jonathan Boyarin (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994), 2.

ödünçleyerek belirttiği gibi, “hayal kurma araçlarının kimler tarafından denetlendiği sorunu sınıf savaşımının kilit önemdeki boyutunu” oluşturur.²³

Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı insan kayıplarının boyutları savaş sonrası dönemde anıtsal toplu mezarlıkların inşa edilmesi konusunda büyük bir ilginin oluşmasına neden olur. Amaç, tüm muhabere alanlarında toplu mezarlıkların ve meçhul asker anıtları inşa ederek savaşın yol açtığı yıkımın yeniden yaşanmaması için evrensel bir farkındalığın yaratılmasıdır. Bu ilgi sonucunda muharebe alanları ve mezarlıklar ziyaretçi akınına uğrayarak âdeta seküler ziyaretgâhlara dönüşür. Savaşın ilk küresel karşılaşmalarından birisine sahne olan Gelibolu Yarımadası'na da savaşın hemen ertesinde benzeri bir ilgi gösterilir. İtilaf Devletleri savaş sonrasında yarımada mezarlık ve anıtlar yapmaya girişir. Lozan Antlaşması sürecinde Gelibolu Yarımadası'nda bulunan ANZAK mezarlıkları ve anıtlarının korunması konusu özellikle ele alınır. Antlaşma ile Türkiye'de bulunan İngiliz Uluslar Topluluğu ve Fransız askerlerine ait mezarlıklar ve anıtların bulunduğu araziler koruma altına alınır. Antlaşmanın 128 ile 134. Maddeleri ile ilgili ülkelerin söz konusu arazilerde yol yapımı vb. düzenlemeler yapabilmesi, anıt ve mezarlıkların korunması için kendi uyruklarından olmak üzere silahlı güvenlik görevlisi bulundurması güvence altına alınır.²⁴

Bununla birlikte Çanakkale Savaşları'nın 1915'te, henüz ANZAK birlikleri yarımada çakilmeden önce, Enver Paşa'nın isteği ile propaganda amaçlı çalışmalara konu edildiği, cepheye gazeteci, edebiyatçı ve siyaset insanlarının katılımıyla iki gezinin düzenlendiği belirtilmelidir. Geziler; Çanakkale Savaşları'nda gösterilen başarının Sarıkamış'ta yaşanan facianın etkilerini hafifletmeye, dolayısıyla kamuoyunda savaşın gidişatı konusundaki kuşkuları gidermeye yönelik bir çabadır. Bu gezilerden ilkinde Ahmet [Ağaoğlu], Orhan Seyfi [Orhon], Hamdullah Suphi [Tanrıöver], İbrahim Alaaddin [Gövsâ], Ömer Seyfettin, Mehmet Emin [Yurdakul] gibi edebiyatçılar, İbrahim [Çallı] ve Nazmi Ziya gibi ressamlar ile besteci Rauf Yekta katılır. Bu gezilerde edinilen izlenimler, gazetecilerin askerlerle yaptığı söyleşiler Osmanlı ordusunun başarılarını öne çıkartan propaganda unsurları olarak gazetelerde geniş yer tutar. Mustafa Kemal'in rehberlik ettiği ikinci gezi ise siyaset insanları için düzenlenir.²⁵ Bu geziye katılanlardan Enis Behiç, “Çanakkale Şehidliğinde” ve Faik Âli [Ozansoy]

²³ Boyarin, “Space, Time and Politics of Memory,” 26.

²⁴ Bozkurt, “Çanakkale Şehitleri Abidesi'nin İnşaatı ve Türk Kamuoyundaki Yankıları,” 93-94.

²⁵ Güler, “Bir Ulusal Hafıza Mekanı Olarak Gelibolu Yarımadası,” 315.

da “Kal’a-i Sultâniyye Müdâfilerine” başlıklı şiirleri yazar. İbrahim Alâeddin [Gövsâ] ise yazdığı şiirleri *Çanakkale İzleri* başlıklı bir kitapta toplayarak yayımlar.²⁶

Görsel 4: Sultan Reşat resimli pul

Kaynak: <https://vbrevistumblr.com/post/18856715978/propaganda-%C3%A7anakkale-cephesi-gallipoli>

Çanakkale Savaşları'nın anılması için yapılan ilk tören deniz savaşlarının ilk yıl dönümü olan 18 Mart 1916'da yapılır.²⁷ Şüheda Şehitliği'nde düzenlenen, Johannes Merten Paşa, Cevat [Çobanlı] Paşa ile Nihad Paşa'nın yanı sıra Türk ve Alman iş adamlarının da katıldığı törende şehitler için dualar okunur. *Yavuz* zırhlısının sancağının Gelibolu'ya getirildiği törende Hamidiye Tabya Meydanı'nda askerî geçit resmi düzenlenir. Hayatlarını kaybeden Alman askerleri için de Dardanos Mezarlığı'nda ayrıca bir başka tören düzenlenir.²⁸ İlk yıl dönümünün ardından 18 Mart “Şehitleri Anma Günü” olarak ilan edilir.²⁹ Bölgeye yirmili yıllarda yapılan geziler sırasında yerel imkânlarla yapılmış sade anıtlar dışında Türk mezarlıklarına ilgi gösterilmediği gözlemlenir.³⁰

²⁶ Mustafa İsmet Uzun, “Çanakkale Muharebeleri: Edebiyat,” *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8 içinde, (İstanbul, 1993): 208-209.

²⁷ Burhan Sayılır, “Şehitlerimizi 94 Yıldır Çanakkale ile Anıyoruz,” *Çanakkale 1915*, 18 Mart Özel Sayısı (2010): 110-113.

²⁸ Nazmi, [Bey]. *Çanakkale Deniz Savaşları Günlüğü (1914-1922)* (İzmir: Çanakkale Deniz Komutanlığı, 2004), 150-151.

²⁹ Burhan Sayılır, “1915 Deniz Savaşı'nda Şehit Olan Askerleri Anma Amacıyla Yapılan İlk Tören ve Bu Törenin ‘Şehitleri Anma Günü’ Olarak İlan Edilmesi,” *Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, no. 1 (2005): 101.

³⁰ Thomas James Pemberton, *Gallipoli To-day*, (Londra: Ernest Benn, 2008), 205-206.

Türkiye’de Çanakkale Savaşları’nı anma törenleri ve Gelibolu Yarımadası’nın bir ortak bellek mekânına dönüşmesi süreci otuzlu yıllarda ivme kazanır.³¹ 1932’den sonra anma törenlerinin düzenlenmesi işini başta Çanakkale Halkevi olmak üzere halkevleri üstlenir. Bu toplantılarda konuşmalar yapılması, şiirler okunması ve temsiller sergilenmesi gibi etkinliklere yer verilir.³² Yıl dönümlerinin yanı sıra başta Atatürk olmak üzere dönemin ileri gelenleri tarafından Gelibolu Yarımadası’nda savaş alanlarına yapılan ziyaretlere basında geniş yer verilir. Atatürk’ün 1928 Çanakkale ziyareti sırasında yarımadaya geçmesi ve savaş alanlarını dolaşması, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’nın 25 Ağustos 1931’de Anafartalar ve Kemal’ine giderek yaptığı konuşma basında geniş yer bulur. Şükrü Kaya’nın *Hakimiyet-i Milliye*’de “Dahiliye Vekilinin Kemal Yerinde Vatanperverane Bir Hitabesi: Mustafa Kemal’in Çanakkale’yi Kurtardığı Noktada” başlığıyla yayımlanan konuşması da Atatürk’ü Anafartalar kahramanı olarak selamlar.³³

18 Martlarda basının Çanakkale Savaşları’nı konu alan haber ve yorumlarında, Çanakkale Savaşları’na Atatürk’ün yaptığı katkı vurgulanır. 18 Mart 1938’de *Son Posta*’da M. B. imzasıyla yayımlanan bir yazıda Türkiye Cumhuriyeti’ni, “Devir yapan Çanakkale, devir yaratan kahramanı ile birlikte büyük Türklüğün en yüksek abidesi” olarak selamlayarak her Türkten “bu abidenin azametini bir efsane ve bir destan gibi çocuklarına anlatma[sını]” ister.³⁴Bu dönüşüm, bazıları uluslararası ölçekte gerçekleşen bir dizi siyasal gelişmeyle ilişkilendirilebilir. Bu gelişmelerden birincisi 1933’te Almanya’da NAZİ’lerin iktidara gelişi ile birlikte Avrupa’da Versailles düzeninin çözülmeye başlamasıdır. Ankara 1933’ten sonra güvenliğine yönelik tehditlerin Batıdan geleceği varsayımıyla, Trakya ve Boğazların güvenliğini artıracak önlemler almaya yönelir. Bu çerçevede İstanbul ve Çanakkale Boğazlar bölgesini askerden arındıran Lozan Boğazlar Sözleşmesi’nin yenilenerek Boğazlar bölgesinin yeniden askerleşmesi Ankara’nın birincil diplomatik hedefi haline gelir.

³¹ George Frederick Davis, “Anzac Day: Meaning and Memories: New Zealand, Australian and Turkish Perspectives on a Day of Commemoration in the Twentieth Century,” (yayımlanmamış doktora tezi, University of Otago, 2009): 215; Maria Bucur, “Edifices of the Past: War Memorials and Heroes in Twentieth-Century Romania,” *Balkan Identities: Nation and Memory* içinde, ed. Maria Todorova (New York: New York University Press, 2004), 161.

³² Tayfun Ulaş, “1930’lu Yıllar Türkiye’inde Çanakkale Savaşları’nı Anma Etkinlikleri ve Halkevlerinin Rolü,” *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, no. 18 (2015): 523-525.

³³ Sabriye Aşır, “Coniler ile Mehmetler Arasında Bir Fark Yoktur,” *Odatv.com*, 3 Mart 2015, <https://odatv4.com/guncel/coniler-ile-mehmetler-arasında-bir-fark-yoktur-0303151200-72388>, (erişim tarihi: 15 Aralık 2021).

³⁴ Ulaş, “1930’lu Yıllar Türkiye’inde Çanakkale Savaşları’nı Anma Etkinlikleri ve Halkevlerinin Rolü”.

18 Mart 1934'te Deniz Savaşları Zaferi'ni kutlama için düzenlenen törenlerin³⁵ yanı sıra 24 Nisan 1934'te ANZAK Çıkarması'nı anmak için de öncekilerle kıyaslanmayacak kadar geniş ölçekli bir tören düzenlenir.³⁶ Gazetelerde bir ANZAK gazisinin Atatürk'e gönderdiği Türk askerlerinin cesaretini öven mektubu yayımlanır.³⁷ Bunlara ek olarak 1960'ta Şehitler Abidesi'nin açılışına kadar önünde törenlerin yapılacağı ilk anıtsal yapı olarak nitelendirilebilecek Mehmet Çavuş Anıtı da Jandarma Er Okulu tarafından yenilenerek 1934'te açılır.³⁸

Bu evrede Çanakkale Savaşları'na yönelik ilgi devlet katında gösterilen ilgiyle sınırlı kalmaz. Millî Türk Talebe Birliği [MTTB] 1933'ten başlayarak Çanakkale Savaşları'yla yakından ilgilenmeye başlar.³⁹ Bu evrede Çanakkale Savaşları'nın anılmasına yönelik bir başka girişim Nihal Atsız tarafından gerçekleştirilen Çanakkale gezisidir. Atsız, Nejdet Sançar, Fethi Tevetoğlu gibi aralarında adları sağ muhafazakâr çevrelerde öne çıkacak olan, geleceğin Millî Eğitim Bakanı Tevfik Celal [İleri] gibi kişilerle birlikte 3 Ağustos 1933'te deniz yoluyla Çanakkale'ye gidip savaş alanlarını gezer.

Atsız Çanakkale Savaşları'nın gerektiği gibi anılmadığını, savaş alanlarının "Gülcehal vapuruyla uzaktan bakarak" değil, karadan asker gibi yürüyerek ziyaret edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Atsız 9 gün süren geziden edindiği izlenimlerini *Çanakkale'ye Yürüyüş* başlıklı bir kitapta anlatır. Atsız gençleri Çanakkale'ye çağırırken savaşa övgüler düzer: "Türk gençliği! Seni çağırıyoruz: Her yıl askerî yürüyüşle oraya git! Mertlik dersi al ve öç duyusunu besle... Her şeyden önce asker olduğunu unutma! Mademki Türksün, askersin! Medenî hayattan bahseden züppelere, barıştan bahseden kansızlara, maziye inkâr eden namussuzlara inanma!⁴⁰ Atsız ve arkadaşları gezi sırasında bakımlı ANZAK ve Fransız mezarlıkları ile kaderine terkedilmiş Türk mezarlıklarını karşılaştırır. Atsız Çanakkale Savaşları'nda düşenlere "lâyık bir taş dikilememiş" olmasını anlayışla karşılamakta, ancak Türk gençlerinin "yılda bir defa oraya

³⁵ "Tarihin Seyrini Değiştiren Zafer, 18 Mart," *Cumhuriyet*, 18 Mart 1934.

³⁶ Abidin Daver, "Unutulmamak Lazım Gelen Bir Gün," *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1934.

³⁷ "Çanakkale'de Türk Şehamet ve Asaleti," *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1934.

³⁸ Zekeriya Türkmen, *Çanakkale Savaşı, Anıtları ve Şehitlikleri* (Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 2007), 64; Bozkurt, "Çanakkale Şehitleri Abidesi'nin İnşaata ve Türk Kamuoyundaki Yankıları," 83.

³⁹ "Millî Türk Talebe Birliği'nin Çanakkale Seyahati," *Birlik*, 5 Kasım 1933, 48.

⁴⁰ Hüseyin Nihal Atsız, *Çanakkale'ye Yürüyüş* (İstanbul: Arkadaş Matbaası, 1933), 19.

gidecek kadar kendinde kuvvet de bulamıyor” olmasını sorgulamaktadır.⁴¹

Görsel 5: Çanakkale Şehitleri Anıtı

Milli Savunma Bakanlığının 1944’te düzenlediği Çanakkale Zaferi ve Meçhul Asker Anıtı Müsabakasını Feridun Kip, Doğan Erginbaş ve İsmail Utkular tarafından hazırlanan proje kazanır. II. Dünya Savaşı’nın olumsuz koşulları yüzünden projenin hayata geçirilmesi için gereken ödenek bulunamaz. Savaşın sonuna kadar anıt inşaatına kaynak ayrılmaz. 1952’de MTTB’nin konuyu kamuoyu gündemine getirmesiyle inşaat süreci ivme kazanır.⁴² Anıtın yapımına 17 Nisan 1954’te Hisarlıktepe yöresinde başlanır. Gelgelelim, temel aşamasında karşılaşılan sorunlar yüzünden yapım süreci aksar. 10 Eylül 1956’da bir kez daha ihale edildikten sonra yeniden başlatılan inşaat 1957’de ödenek yetersizliği yüzünden durdurulur. Bu durumun *Milliyet* yazarlarından Necmi Onur tarafından haberleştirilmesi üzerine gazete anıt inşaatına kaynak yaratmak için harekete geçer.⁴³ *Milliyet*’in ön ayak olduğu bağış kampanyası 18 Ocak 1958’de başlar. Amaç, 18 Mart 1958’e kadar 100.000 liranın toplanmasıdır.

Bağış kampanyası kamuoyundan büyük destek görür. Çeşitli şirketler, liseler ve spor kulüpleri yanı sıra Müzeyyen Senar, Zeki Müren, Muammer Karaca, İlham Gencer, Dario Moreno gibi ünlü sanatçıların düzenlediği etkinliklerin etkisiyle kampanya bağış yapma yarışına döner. Ladino yayımlanan *El Tiempo* “Vatandaş Çanakkale Abidesi senin için

⁴¹ Atsız, *Çanakkale’ye Yürüyüş*, 8.

⁴² “Çanakkale’de Bir Mehmetçik Abidesi Yapılıyor,” *Milliyet*, 5 Mayıs 1952.

⁴³ “200 bin Şehit için Dikilmekte Olan Abide”, *Milliyet*, 30 Temmuz 1957.

ölenlerin abidesidir. Bunu sen yaptıracaksın!" sloganı ile okuyucularını başış yapmaya çağırır. Kampanya 18 Mart 1958'de sona erdiğinde toplanan başış öngörülenin çok üstüne çıkarak 1.686.251 TL'ye ulaşır.⁴⁴ Aynı günlerde Menderes Hükümeti'nin ayırdığı kaynağın da devreye alınmasıyla, inşaat 15 Mart 1958'de yeniden başlar. Abidenin açılışı Anafartalar Zaferi'nin 45. yıl dönümü olan 21 Ağustos 1960'ta bir tören eşliğinde gerçekleştirilir.

625 m² bir alan üzerinde yükseldikçe birbirine yaklaşan her biri 7,5 metre genişlikte 4 ayak üzerine oturtulan 25x25 m genişlikte bir örtüden oluşan anıtın yerden yüksekliği 41,7 metredir. Uzaktan bakıldığında Mehmetçik sözcüğünün ilk harfi olan M biçiminde gözükten anıt devasa boyutlarıyla izleyicileri etkisi altına alır. 1971'de abidenin altında yapılan müze ziyarete açılır. 2005'te restorasyondan geçen anıt, 2007'de yapılan yeni şehitlikle günümüzdeki biçimini alır. Boyutları ve formu açısından Çanakkale Zafer ve Meçhul Asker Anıtı, "tarihsel olayın büyüklüğü karşısında küçük hissetmesine yol aç[rak]" izleyenlerin "savaşta yapılan insanüstü fedakarlıklar karşısında saygı duyma[sını]" amaçlayan geleneksel anıt mimarisinin tipik bir örneğidir.⁴⁵

Yeri gelmişken zamanla bu anıtların anlayışından uzaklaşılması belirtilmelidir. Geleneksel anıtların anlayışının askerî zafere övgünün yeniden üretimine yönelik işlevi zaman içinde değişime uğrar. Yeni anıtlar, uğranılan kayıpları, yaşanan acıları anımsatacak biçimde tasarlanır. Karşı-anıt anlayışı kahramanlık üzerinden savaşı yüceltmek yerine savaşın sıradan insanların hayatı üzerinde yarattığı yıkıcı etkiyi öne çıkartırken izleyicisini savaşın sonuçları üzerinde derinlemesine düşünmeye davet eder.⁴⁶

1970'te düzenlenen Conkbayırı Mehmetçik Parkı Yarışması da Gelibolu Yarımadası'nda geleneksel anlayıştan uzak bir anıtların yaklaşımının uygulanmasını öngörür. Bu yaklaşım uyarınca, yeni savaş anlatısı yarımadağa yayılmış durumda olan obelisk formu anıtlarla değil, yazıtlarla yapılır. 1998'de düzenlenen Barış Parkı Yarışması ile uygulamaya konulan Uzun Devreli Gelişim Planı bir yandan barış düşüncesini öne çıkartırken, barış kavramının tanımını *doğa ile barış*

⁴⁴ Bozkurt, "Çanakkale Şehitleri Abidesi'nin İnşaatı ve Türk Kamuoyundaki Yankıları," 87.

⁴⁵ Ahenk Yılmaz, "Anıtların Söyleminin Dönüşümü: Gelibolu Savaşı'nı (Karşı)-Anıtların Söyleminin Dönüşümü," *Mimarlık*, no. 341 (Mayıs-Haziran 2008), <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=291&RecID=172> (erişim tarihi: 10 Aralık 2021): 40-43.

⁴⁶ Yılmaz, "Anıtların Söyleminin Dönüşümü": 40-43.

anlayışını da kapsayacak bir biçimde genişletir. Barış Parkı Yarışma jürisi değerlendirmede projenin, “yarışma alanına, olduğu biçimiyle saygı duyan, bireysel deneyim özgürlüğü sağlayan, düşünceye dalmayı özendiren, doğayı zenginleştiren ve en alt düzeyde tutulmuş müdahaleler içer[mesi]” nedeniyle öne çıktığını vurgular. Plan, ziyaretçilerin yarımadayı barışçıl bir bakış açısıyla deneyimlemesini sağlarken siper, sığınak ve tabya gibi savaş kalıntıları restore edilip yeniden işlevlendirilir.⁴⁷ Gelgelelim bu türden uygulamaların siyasi iktidarların anma ve anıtaştırmayı araçsallaştırmaya dönük uygulamalarına ters düştüğü açıktır. Bu nedenle olsa gerek, değişen anıtaştırma anlayışlarına karşın Çanakkale Savaşları'nın savaş ve ölümü yücelten söylemlerin nesnesi olarak araçsallaştırılması uygulamaları kesintiye uğramaksızın sürer.

Soğuk Savaş yıllarında Çanakkale Savaşları'na ilişkin söylem köklü bir değişime uğrar. Çanakkale artık sadece Türkiye'nin değil “hür dünyanın” kilididir.⁴⁸ Boğazlara yönelik bir saldırının ikinci Çanakkale olacağı vurgulanır. Gelgelelim Çanakkale Savaşları'nın düşmanları artık dost ve müttefik ülkelerdir. Savaş yüzünden durdurulan Çanakkale gezileri 1948'de yeniden başlar.⁴⁹ Ellili yılların başından itibaren üniversite gençliğinin gezilere katılımlında gözle görünür bir artış gözlemlenir.⁵⁰ Çanakkale Şehitler Abidesi temellerinin 19 Nisan 1954'te atılmasıyla birlikte üniversite gençliğinin anma törenlerine ilgisi belirgin bir biçimde artar. Artan ilgi beraberinde törenlerin siyasallaşmasını da getirir. MTTB'nin 18 Mart 1954'te yayımlanan anma mesajında Çanakkale Savaşları'nın medeniyete karşı verilmiş olduğu vurgusu söz konusu siyasallaşmanın erken işaretlerinden birisi olarak değerlendirilebilir.⁵¹

Medeniyet göndermesi ile Mehmet Akif'in İstiklal Marşı'nda yaptığı “tek dişi kalmış canavar” yakıştırmasının ve Çanakkale Şehitlerindeki “Medeniyet denilen kahbe” dizesinin anımsatıldığı açıktır. Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinin iktidar ve muhalefet tarafından bir başarı olarak görüldüğü günlerde Çanakkale'de savaşılan düşmanın kimliğine yapılan göndermeler MTTB'nin Çanakkale Savaşları'nı siyasal iktidar ile benzer bir mercekten okumadığını gösteren erken işaretlerden birisidir.

---

⁴⁷ Yılmaz, “Anıtaştırma Söyleminin Dönüşümü”: 40-43.

⁴⁸ Metin Tokar, “Çanakkale Zaferi,” *Cumhuriyet*, 19 Mart 1946.

⁴⁹ “Çanakkale Günü,” *Cumhuriyet*, 19 Mart 1948.

⁵⁰ “1000 Üniversiteli Dün Çanakkale'ye Hareket Etti,” *Cumhuriyet*, 18 Mart 1951.

⁵¹ “18 Mart,” *Cumhuriyet*, 19 Mart 1954.

Bu çerçevede, MTTB'nin 29 Mayıs 1953'te İstanbul'un Fethi'nin 500. yılını anmak için yaptığı girişimlerin hükümet tarafından engellenmiş olduğu belirtilmelidir. 1955'te Çanakkale Zaferi'nin 40. yıl dönümü kapsamlı törenlerle kutlanır. Bu törenleri öncekilerden ayıran farklılık kutlamaların sadece Çanakkale ile sınırlı kalmayıp İstanbul, Ankara ve İzmir'de düzenlenen törenlerle ulusal düzeyde gerçekleştirilmesidir.⁵² Anma törenleri Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Adnan Menderes ile birlikte geniş bir ilgili topluğun katılımıyla gerçekleştirilir. Katılımın artışı Çanakkale Savaşları'nın araçsallaştırılması ile sağlanacak siyasal getirinin farkına varılmasıyla açıklanabilir. 40. yıl dönümü anısına çıkartılan dört posta pulunda, Gelibolu Yarımadası'nın kabartma haritası, Atatürk'ün Çanakkale Savaşları'nda miralay üniforması ile çektiği bir fotoğraf, Nusret Mayın Gemisi ve Seyit Onbaşı'nın top mermisi taşırken ki resmi kullanılır. 50. yıl dönümü törenleri için basılan pullarda ise Mehmetçik Anıtı önünde Türk askeri ile birlikte saygı duruşunda bulunan iki yabancı asker, Çanakkale Şehitler Abidesini ve Gelibolu Yarımadası haritasını gösteren resimler kullanılır.

Görsel 6: Seyit Onbaşı temalı 1955 tarihli pul

⁵² "Çanakkale Zaferi Dün Törenle Kutlandı," *Cumhuriyet*, 19 Mart 1955.

Görsel 7: Çanakkale Şehitler Abidesi ve selam duran askerler temalı 1965 tarihli pullar.

Kaynak: Çanakkale Zaferinin 50. Yılı (18 Mart 1965) - Türkiye Cumhuriyeti Pul Koleksiyonu, www.pulko.com

27 Mayıs 1960 Darbesi ile Çanakkale Savaşı anma kültürü önemli bir değişime geçirir. Siyasal iktidarı eline geçiren Ordu anma törenlerinin biçim ve içeriğini konumunu meşrulaştıracak biçimde değiştirmeye koyulur. Çanakkale Zaferi ve Meçhul Asker Anıtı eksiklikleri tamamlanmadan açılır. Darbe sürecinde üniversite gençliğinin desteğini alan askerler Çanakkale gezilerine öğrencilerin katılımı konusuna özel önem verir. Ancak gençlik içinde Çanakkale Savaşları'nın nasıl anılması gerektiği konusunda görüş ayrılıkları baş gösterir. Farklı siyasal eğilimlerin anma törenlerinin nasıl yapılması gerektiği konusundaki görüşleri de belirgin bir biçimde ayırır. Anma törenleri için Çanakkale'ye gönderilen gemiye binecekler için verilen davetiyelerin dağıtımını öğrenci dernekleri arasında tartışma ve gerginlik konusuna dönüşür. Anma törenlerinin nasıl yapılacağına ilişkin tartışma "Kadeş Olayı" ile açığa

çıklar. 1962’de yapılacak kutlamalar için tahsis edilen *Kadeş* vapuruna yalnızca *Türk Milli Talebe Federasyonu* [TMTF] üyesi öğrencilerin alınması MTTB’nin tepkisine neden olur. MTTB gezi sırasında içki içmek, dans etmek gibi davranışlarla şehitlerin anısına saygısızlık edildiğini ileri sürer.⁵³

Milli Yol, Sebilürreşad gibi dergiler ataların anısına saygısızlık edildiğini ileri süren yazılarla MTTB’ye destek verir. ⁵⁴ TMTF’li gençler İslamcı çevrelerin iddialarının gerçek dışı olduğunu ileri sürerler.⁵⁵ Kadeş tartışması TBMM gündemine alınarak soruşturma konusu olur. Çanakkale’ye gönderilen gemiye kimlerin alınacağı tartışması izleyen yıllarda da devam eder. 1963’te anma töreni için TMTF’ye tahsis edilen *Uludağ* vapuruna MTTB üyesi öğrenciler alınmaz.⁵⁶

Dolayısıyla altmışlı yılların ortasından itibaren başlayarak artan siyasallaşmanın bir sonucu olarak, anma törenlerinin nasıl yapılacağı, savaşlara özgü anlatının içeriği konusundaki ayrışmalar yüzünden Çanakkale Savaşları bir söylemler savaşı nesnesine dönüşür. Dini hassasiyeti ön planda olan kesimler Çanakkale Savaşları’nın özünde bir cihat olduğunu vurgularken, sol eğilimli gruplar savaşın emperyalizme karşı direnişin simgesi olduğunu savunurlar. Muhafazakar kesimler savaşın Osmanlı ordusu tarafından kazanıldığı olgusunu öne çıkartıp savaşın haç ile hilal arasında olduğunu vurgularken, sol eğilimli anlatılarda Atatürk’ün rolü, emperyalizme karşı bağımsızlık savaşı, Çanakkale Zaferi’nin Kurtuluş Savaşı’nın ilk perdesi olması vb. gibi unsurlar vurgulanır. 1968’te Çanakkale’de yapılan törenlere, anma törenlerine kimin sahip çıkacağı konusundaki tartışma damgasını vurur. Devrimci Çanakkaleli Öğrenciler Çanakkale’deki anma törenlerinin yapılacağı meydanın valilik tarafından “gerici öğrenciler” için tahsis edilmesini protesto ederler.

Bu anlatılarda iki nokta dikkat çeker. Anlatılarda Çanakkale Savaşları’nın henüz bitmediği, başka biçimler olarak sürdüğü, artık sadece dışarıdan gelen düşmanların değil, içerideki düşmanların da hedef alınması gerektiği ortak nokta olarak karşımıza çıkar. İkinci ortak nokta ise Osmanlı İmparatorluğu’nun savaş sırasında Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan gibi Avrupa ülkeleriyle ittifak içinde olduğu, savaş sırasında Osmanlı ordusunun büyük ölçüde Alman

⁵³ “Kadeş Süvarisi Böyle Rezalet Dünyada Görülmemiştir Dedi,” *Milliyet*, 25 Mart 1962.

⁵⁴ “Kadeş Süvarisi Böyle Rezalet Dünyada Görülmemiştir Dedi”.

⁵⁵ “Üniversiteli Kızlar Kasıtlı Yayınların Durdurulmasını İstedi,” *Milliyet*, 29 Mart 1962.

⁵⁶ “Çanakkale Zaferinin 48. Yıldönümünü Kutluyoruz,” *Cumhuriyet*, 18 Mart 1963.

genelkurmayının stratejileri doğrultusunda yönlendirildiği gerçekliğinin söz konusu edilmemesi ilgi çekicidir.

Yetmişli yıllarda artan siyasal kutuplaşma anma törenlerini rakip siyasal grupların birbiriyle hesaplaşma alanlarına dönüştürür. Tüm gruplar 18 Martları kendi siyasal gündemlerini öne çıkaracak fırsat günleri olarak değerlendirir. Anma törenleri on yılın ikinci yarısında çeşitli grupların seslerini duyurmaya, üste çıkmaya çalıştığı gergin siyasal gösterilere dönüşür.⁵⁷

12 Eylül Darbesi ile birlikte anma törenleri Ordunun istekleri doğrultusunda biçimlendirilir. Yıl dönümlerinde yapılan açıklamalarda milletin Ordu ile birlikte davrandığında her türlü zorluğun üstesinden gelebileceği vurgulanır. Bu nokta Evren'in 18 Mart 1982'de yaptığı konuşmada da belirgindir. "Yüce Türk milleti bugün de her zamankinden dikkatli ve uyanık, büyük bir güven ve inançla bağlı bulunduğu özvarlığı Silahlı Kuvvetleri ile tek bir yürek halinde nereden gelirse gelsin, her türlü tehlikeyi anında önleyecek kudrettedir ("Çanakkale") Evren, 1983'teki yıl dönümünde de Ordu-millet beraberliğini vurgular: "Yüce milletimiz bugün de Türk Silahlı Kuvvetleriyle el ele ve gönül birliği içinde her zamankinden daha uyanık, nereden gelirse gelsin özgürlüğe uzanacak elleri anında kıracak güç ve kararlılıktadır".⁵⁸ Evren 1989'daki yıl dönümünde yaptığı konuşma da "Yüce milletimiz bugün de daima inandığı ve güvendiği özvarlığı silahlı kuvvetleriyle el ele ve gönül birliği içinde özgürlüğü tehlikeye düştüğünde yeni eserler yaratacak inanç ve kudrete sahiptir" diyerek birlik, beraberlik çağrısı dillendirir.⁵⁹

Doksanlarda Çanakkale Savaşları'na ilişkin söylem Kürt ayrılıkçılığının etkisi altında yeniden biçimlenir. Resmî söylemin odağı toprak bütünlüğünün ve millî birliğin korunmasıdır. Bu dönemde yapılan anma konuşmalarında Çanakkale'de savaşılanların Türkiye'nin dört bir köşesinden gelenler olduğu vurgulanır. Başbakan Tansu Çiller 1995'te Çanakkale Zaferi'nin 80. yıl dönümü nedeniyle yaptığı konuşmada Şırnak ve Hakkâri'den gelen gençlerin savaştığına değinir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de Çanakkale Zaferi'nin Türk milletinin dayanışma

---

⁵⁷ "Çanakkale Zaferinin Yıldönümünde Ülkü Ocaklıların Çıkarması Muhtemel Olaylar Nedeniyle Tedbir Alındı," *Cumhuriyet*, 17 Mart 1975; "18 Mart Çanakkale Zaferi Törenleriyle Kutlandı," *Cumhuriyet*, 19 Mart 1976; "Çanakkale'de," *Cumhuriyet*, 18 Mart 1977; "Çanakkale Zaferi'nin 63. Yıldönümü Kutlanıyor," *Cumhuriyet*, 18 Mart 1978).

⁵⁸ "Evren: Türk Silahlı Kuvvetlerimiz Her Zamankinden Daha Uyanık," *Cumhuriyet*, 19 Mart 1983.

⁵⁹ Aynur Narler, "Çanakkale Zaferi'nin 74. Yıldönümü Kutlandı," *Cumhuriyet*, 19 Mart 1989.

duygusunu kaybetmediği sürece en büyük zorlukları aşabileceğinin en büyük örneği olduğunu belirtir⁶⁰. Başbakan Mesut Yılmaz da 1996'daki yıl dönümü için konuşurken "Çanakkale destanını yazarların (...) geçmişi ve kökeni ne olursa olsun bir tek bu toprakların sahibi olmak için savaştı[klarını]" vurgular.⁶¹

Doksanlı yıllarda Çanakkale Savaşları'na yönelik ilgi küresel bir boyut kazanır. 1990'da ANZAK çıkartmasının 75. yıl dönümü ile başlayan ilgi Avustralya ve Yeni Zelanda'dan gelen büyük grupların ziyaretleriyle her yıl daha da artar.

XXI. yüzyılın başından itibaren önceki yüzyılın tarihsel olaylarına ilişkin farkındalığın artması, Çanakkale Savaşları'na yönelik akademik ilginin belirgin bir biçimde canlanmasına yol açar. ⁶² Çanakkale Savaşları'nın 100. yıl dönümü anma törenleri öncesinde ivme kazanan çalışmalarla Gelibolu Yarımadası bir bütün olarak ulusal anı mekânına dönüştürülür.⁶³

Çanakkale Savaşları'nın nasıl anılması gerektiği iki binli yıllarda da tartışma konusu olmayı sürdürür. MHP'li Şevket Bülent Yahniçi'nin 20 Mart 2000'de TBMM'ye "18 Mart Gününün Şehitler Günü" olarak ilan edilmesini isteyen kanun teklifi bir süre sürüncemede kaldıktan sonra, 27 Haziran 2002'de 18 Mart Şehitler Günü ve 19 Eylül Gaziler Günü biçiminde kapsamı genişletilerek kabul edilir. Böylelikle Türkiye'de şehitlik kavramı ile Çanakkale Savaşları yasal olarak ilişkilendirilir. Anma törenlerinin biçim ve içeriğinde de bir değişim yaşanır: Çanakkale Zaferi, imparatorluk coğrafyasının uzak noktalarından gelen Müslüman askerlerden oluşan bir ordunun başarısı olarak anlatılır. Önceki evrelerde törenlere egemen olan askerî atmosfer yerini Kur'an ya da mevlit okunması gibi dinî pratiklere bırakır.

2000'li yıllarda belediyelerin Gelibolu Yarımadası'na yapmaya başladığı turlar Çanakkale anma kültürünün şekillenmesinde önemli yer tutar. Bu dönemde Gelibolu Yarımadası'ndaki anma mekânları köklü bir değişim geçirir. Yeni anıtlar açılırken kapsamlı peyzaj çalışmaları yapılır.

---

⁶⁰ "Başbakanımız Sayın Prof. Dr. Tansu Çiller'in, Çanakkale Deniz Zaferininin 80. Yıl Kutlamalarında 18 Mart 1995 Günü Yaptığı Konuşma," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt X, no. 30 (Kasım 1994): 531-534.

⁶¹ Aynur Narler, "Çanakkale'den Uzanan Dostluk Eli," *Cumhuriyet*, 19 Mart 1996.

⁶² Davis, "Anzac Day," 161.

⁶³ Güler, "Bir Ulusal Hafıza Mekanı Olarak Gelibolu Yarımadası"; Burak Gezen ve Hakan Uçar, "Gelibolu'da Hurafeli Turizm," *Hürriyet*, 8 Ağustos 2004.

Önce AK Partili belediyelerin başlattığı toplu gezileri, başka partilerin denetiminde olan belediyeler ve kuruluşların düzenlediği geziler izler. İki binli yıllarda Gelibolu millî parkını izleyenlerin sayısı milyonların üzerine çıkar. Bu niceliksel artış bir dizi tartışmayı da beraberinde getirir. Gezilerin siyasal partiler tarafından düzenlenmesi anma kültürünün siyasallaşmasına yol açar. Gezilerde savaşın nedenleri ile ilgili tarihsel bilgiler yerine efsanevi hikâyeler ön plana çıkmaya başlar.⁶⁴

Çanakkale Savaşları'nı odak alan anma kültürü konusunda son olarak Gelibolu Yarımadası'na yönelik turların artışına eşlik eden bir başka gelişmenin de altı çizilebilir. Necmettin Halil Onan'ın "Bir Yolcuya" başlıklı şiirinde yer alan "Dur Yolcu!" çağrısı, iki binli yıllarda yarımadanın ziyaretgâha dönüştüğü günlerde yarımada yayılan ticari işletmelerin kullandığı, "Dur Yolcu! Acıktın mı?" ya da "Dur Yolcu! Susadın mı?" türünden reklam sloganları ile tüketilir. Böylelikle savaşlarda hayatlarını kaybeden on binlerce insanın saygı gösterilmesi beklenen anısı tabelalar üzerinden ticari metalara dönüştürülmüş olur. Bu tutum Avustralya ve Yeni Zelanda yetkililerinin ANZAK birliklerinde savaşanların anılarına karşı gösterdikleri özenle açık bir karşıtlık içindedir. Örnek vermek gerekirse, "ANZAK" sözcüğü Yeni Zelanda'da 1916'dan, Avustralya'da ise 1921'den itibaren yasal düzenlemelerle koruma altına alınmış durumdadır. Bu düzenlemeler uyarınca Anzak sözcüğü ya da Anzak sözcüğüne çok yakından benzeyen diğer bir sözcük, herhangi bir kişiyi aldatmak veya yanıltmak amacıyla herhangi bir ticaret, iş veya meslekle bağlantılı olarak kullanılamaz.⁶⁵

4. Çanakkale Savaşı Hakkında Sanatsal ve Edebî Eserler ve Anma Kültüründeki Yerleri

Çanakkale Savaşı her neviden edebî türde yazılmış eserlere esin kaynağı olur. Mehmet Akif'in [Ersoy], *Safahat*'ının altıncı kitabı Âsım'da yer verdiği "Âsım'dan Bir Parça" başlığıyla yayımlanan, ancak "Çanakkale Şehitlerine" adı ile tanınan epik şiir Çanakkale Savaşları'nı anlatan en ünlü yapıttır.⁶⁶

"Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi?" dizesiyle başlayan şiirin, "Yaralanmış tertemiz alından, uzanmış yatıyor, / Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!"; "Ey, bu topraklar için toprağa düşmüş

⁶⁴ Gezen ve Uçar, "Gelibolu'da Hurafeli Turizm".

⁶⁵ *Anzak Günü* (Canberra: Gazi İşleri Bakanlığı, 2007), 26.

⁶⁶ Mehmed Âkif Ersoy, *Safahat*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ., 1991), 411-413.

asker!"; "Sana dar gelmeyecek makberi kimler kazsın? / Gömelim gel seni târihe" desem, sığmazsın"; "Ey şehîd oğlu şehîd, isteme benden makber, / Sana âgûşunu açmış duruyor Peygamber"; "Âsım'ın nesli...diyordum ya...nesilmiş gerçek: / İşte çiğnetmedi nâmûsunu, çiğnetmeyecek." gibi başka pek çok dizesi, sadece Çanakkale Savaşları için yapılan anma törenlerinde değil, başka törenlerde de sıklıkla okunur. Abdülhak Hâmid ANZAK birliklerinin yarımadadan çekilmesinden sonra "İlhâm-ı Nusret" ve "Millî Tekbir" adlı iki şiir yazar. "Millî Tekbir" Rauf Yektâ Bey tarafından bestelenir. Ahmed Nedim'in "Çanakkalenin Ölmez Hatıralarından", başlıklı şiirinin "Namaz" adlı bölümü İdris Sabih'in Çanakkale'de kaybettiği kardeşine adadığı "Kardeşime" başlıklı şiir savaş günlerinde beğenilen şiirler arasındadır.⁶⁷

Çanakkale Savaşları için yakıldığı düşünülen türküler arasında en çok bilineni Kastamonulu İhsan Özoglu'nun derlediği "Çanakkale İçinde Vurdular Beni" olarak bilinendir. Türkünün en etkileyici bölümü savaşın acısını anlatan son dördlüktür: "Çanakkale içinde vurdular beni / Ölmeden mezara koydular beni, off, gençliğim eyvah! / Çanakkale içinde sıra söğütler / Altında yatıyor aslan yiğitler, off, gençliğim eyvah!" Türkünün daha önce yakılmış türkülerin değiştirilmiş biçimi olduğuna, "Çanakkale İçinde Vurdular Beni" türküsünün savaş başlamadan önce Çanakkale'ye sevk edilen askerler tarafından söylendiğine dikkatimizi çeken yayınlar vardır.⁶⁸

Gelgelelim bu iddialar türkünün artık ayrılmaz bir biçimde Çanakkale Savaşları ile özdeşleşmiş olduğu gerçeğini değiştirmez. Çanakkale Savaşları ile özdeşleşmiş türkülerden bir başkası da Tokat yöresinden "Hey Onbeşli Onbeşli" türküsüdür. Birinci Dünya Savaşı için askerliğe alınan Hicri takvime göre 1315 doğumlu gençler için yakılan türkü de "Mızıka Çalındı Düğün mü Sandın", "Eledim Eledim" gibi başka seferberlik türkülerine benzer bir biçimde, Çanakkale Savaşları ile özdeşleşir. Bu durum Çanakkale Savaşları'nın 101. yıl dönümünde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından yayımlanan Çanakkale'ye başlıklı bir albümde yer verilen bazı türküler için de geçerlidir.⁶⁹

⁶⁷ Uzun, *Çanakkale Muharebeleri: Edebiyat*.

⁶⁸ "Çanakkale Türküsünü Kim Söyledi? İşte Çanakkale Türküsünün Sözleri," *Mynet*, 17 Mart 2021, <https://www.mynet.com/canakkale-turkusunu-kim-soyledi-iste-canakkale-turkusunun-sozleri-110106757999> (erişim tarihi: 18 Aralık 2021).

⁶⁹ "İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ, Çanakkale Savaşı'na Ait 7 Türküyü 'Çanakkale'ye' İsimli Albümde Bir Araya Getirdi," *TRT Haber*, 17 Mart 2016

Son olarak Kurtuluş Savaşı sırasında kaybettiği eşi için Neveser Kökdeş'in sözlerini yazıp bestelediği, "Kuş Olup Uçsam" adlı şarkı da zaman içinde Çanakkale Savaşları ile ilişkilendirilir. Çanakkale Savaşları'ndan esinlenerek yazılıp bestelenen en ünlü marş, sözleri Samih Rifat tarafından yazılıp Leylâ Saz tarafından bestelenen, özgün adı "Akdeniz Kıyılarında" olan, ancak "Gelibolu Marşı" olarak ünlenen marştır. "Yaslı gittim şen geldim / Aç koynunu ben geldim / Bana bir yudum su ver, / Çok uzak yoldan geldim" dördlüğü ile başlayan marş en fazla bilinen müzik parçasıdır. Son olarak Çanakkale Savaşları'nı konu edinen bir çocuk tekerlemesinden söz edilebilir: "Düşmanın gemisi mavi direkli / İçindeki askerler saman yürekli / Kaçma düşman kaçma, pişman olursun / Çanakkale Boğazında teslim olursun."

Bu çerçevede, Çanakkale Savaşları sırasında bazıları ozan askerler tarafından yazılanlar olmak üzere, yazılan çok sayıda destandan söz edilebilir. Bunlar arasında Boyabatlı Ömer oğlu Mustafa adlı bir şehidin üstünde bulunan "Çanakkale Destanı" en tanınmış olanıdır. Ayrıca Eyüplü Mustafa Şükrü'nün "Çanakkale Bombardımanı ve Şanlı Askerler Destanı", "Çanakkale Şarkısı", "Çanakkale Kabatepe Muzafferiyat Destanı" ile Abdülgaffar Kemâlî'nin "Çanakkale Önünde Düşmana Kan KUSDuran Arslan Yürekli Kahraman Mehmed Çavuşun Müdafaa-i Vatan Destanı" savaşı sırasında yayımlanan halk edebiyatı eserleri arasındadır.⁷⁰

Kurtuluş Savaşı'nda ölenler için yazılmış olmasına karşın Çanakkale Savaşları ile özdeşleşen bir başka yapıt da Necmettin Halil Onan'ın, "Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın / Bu toprak, bir devrin battığı yerdir. / Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın / Bir vatan kalbinin attığı yerdir" dördlüğü ile başlayan "Bir Yolcuya" başlıklı şiiridir. 1960'ta yayımlanan şiirin ilk dizesindeki "Dur Yolcu" çağrısı ve izleyen dizeler Gelibolu Yarımadası'nın Değirmen Burnu Tabyası yakınlarındaki yamaca 29 Ekim 1960'ta yörede görevli askerî birlik tarafından boğazdan geçenler okuyabilsin diye 5 metre yüksekliğinde beyaz harflerle yazılmasından sonra şiir Çanakkale Savaşları'yla özdeşleşir.

Arif Nihat Asya'nın "Bir Bayrak Rüzgar Bekliyor!" şiiri de ünlü Çanakkale şiirleri arasındadır. Şiirin son bölümünde yer alan "Şehitler tepesi boş değil, / Toprağın kahramanlar bekliyor! / Ve bir bayrak dalgalanmak için; Rüzgar bekliyor!" dizeleri Çanakkale Savaşları'nın anma törenlerinde sıklıkla okunur. Çanakkale Savaşları için yazılan şiirlerden

---

<https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/canakkale-ruhunu-anlatan-7-turku-1-albumde-239814.html>, (erişim tarihi: 18 Aralık 2021).

⁷⁰ Uzun, *Çanakkale Muharebeleri: Edebiyat*.

birisi de Bülent Ecevit'in "Çanakkale" başlıklı şiiridir. Savaş karşıtı şiirin "Çanakkale'de toprağın / üstü cennet altı mezar / kavga bitmiş mezarlarda / kaynaş olmuş yiten canlar" nakaratı barışa övgü olarak okunabilir.

Çanakkale Savaşları Ömer Seyfettin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi Türkçe edebiyatın güçlü kalemleri tarafından yazılmış öykü⁷¹ ve romanlara esin kaynağı olur.⁷² Mustafa Necati Sepetçioğlu TRT için hazırladığı "Çanakkale İçinde Bir Dolu Desti" başlıklı senaryoyu 1989'da...

Ve Çanakkale - Geldiler, ... Ve Çanakkale - Gördüler, ... Ve Çanakkale - Döndüler adlarıyla yayımlar. Bu türden romanların en son örneklerinden birisi de Buket Uzuner'in onlarca baskı yapan *Gelibolu: Uzun Beyaz Bulut* romanıdır. Buna benzer efsanevi hikâyeleri ön plana çıkaran birçok yeni eser yayımlanmıştır.⁷³

Görsel 8: *Bir Millet Uyanıyor* tanıtım afişi

Kaynak: <https://www.tsa.org.tr/tr/film/filmgoster/6957/bir-millet-uyaniyor>

Turgut Özakman'ın 2008'de yüzlerce baskıya ulaşan *Diriliş: Çanakkale 1915'i Çanakkale Savaşları'nda olup bitenlerin ideolojik*

⁷¹ Meral Demiryürek, "Çanakkale Savaşlarının Türk Hikâyesine Yansımaları," *Türklük Bilimi Araştırmaları* no. 42 (2017): 61-76; Erol Ülgen, "Çanakkale Zaferi'nin Türk Edebiyatındaki Yankıları," *Türk Dünyası Araştırmaları*, no. 207 (2013): 345-356.

⁷² Celal Mat, *Türk Romanında Çanakkale Muharebeleri* (Ankara: Akçağ, 2007).

⁷³ Bakınız: Mehmet İhsan Gençcan, *Çanakkale Savaşı ve Menkibeler* (İstanbul: Bayrak, 1993); *Çanakkale Savaşında Kahraman Çocuklar* (İstanbul: Bayrak, 1994); *Çanakkale Savaşlarından Kan Çiçekleri* (İstanbul: Bayrak, 2000); *Çanakkale Savaşları ve Sır Kapısından Süzülenler* (İzmir: Akel); *Çanakkale Savaşları ve Sırlar, Çanakkale* (2014); Mehmed Niyazi, *Çanakkale Mahşeri* (İstanbul: Ötüken, 2017); Vehbi Vakkasoğlu, *Bir Destandır Çanakkale* (İstanbul: Nesil, 2018).

amaçlarla çarpıtılmasına karşı yazılmış olmak iddiasıyla dikkat çeken belgesel çalışma olarak üzerinde ayrıca durulmayı hak eder. Özakman *Diriliş: Çanakkale 1915*'i kısaltarak "ortaöğretim öğrencileri ile Çanakkale Savaşını kısaca ve doğru öğrenmek isteyenlere, ev hanımlarına, esnaflara, zanaatkârlara ve Mehmetçiklere yardımcı olmak" amacıyla *Çanakkale Geçilmez* adı altında yeniden yayımlar. Yayınevi tanıtım yazısında kitabın, "yakın tarihimizin dürüst, gerçek, doğru bir kılavuzu niteliğinde" olduğunu belirtir. Yayınevi bir yandan kitabı okuyanların "yalan yanlış, hastalıklı, zehirli iddialardan koru[nacağını] vurgularken öte yandan okurlara, "başınızı dik tutmanızı, atalarınızın ve ninelerinizin yiğitlikleri ve yurtseverlikleri ile gurur duymanızı, geleceğe güvenle bakmanızı sağlayacaktır" güvencesi verir.

Görsel 9: Kartal Tibet, *Bir Millet Uyanıyor* afişi

Çanakkale Savaşları onlarca film ve belgesele konu olur. Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu'nun aynı adlı eserinden senaryolaştırılan ve Muhsin Ertuğrul'un yönetmenliğini yaptığı 1932 yapımı *Bir Millet Uyanıyor*, Çanakkale Savaşları ile Kurtuluş Savaşı'nı ilişkilendirmesi bakımından önemlidir; dolayısıyla da Çanakkale Savaşları'nı Kurtuluş Savaşı'nın provası olarak gören tarih yazımına uygun düşer. Çanakkale konulu film ve belgesellerin yapımı savaşların 50. ve 100 yılı yaklaştığında ivme kazanır. Turgut Demirağ'ın yönettiği 1964 yapımı *Çanakkale Arslanları*

Türkiye’de çekilmiş ve doğrudan Çanakkale Savaşları’nı konu edinen ilk filmidir. AND film tarafından TSK’nin desteği ile yapılan film 18 Mart günlerinde yıllarca Çanakkale Savaşları’nı genç kuşaklara tanıtır.

1966’da *Bir Millet Uyanıyor*, Ertem Eğilmez tarafından yeniden çekilir. Çanakkale Savaşları’nın 100. yılı yaklaşırken çekilen belgesel ve kurmaca film sayısında gözle görülür bir artış izlenir. Tolga Örnek’in 2004 yapımı *Son Kale: Çanakkale* adlı uzun metrajlı belgeseli özeni ve dayandığı kaynakların çeşitliliği ile öne çıkar. 2005’te Avustralya, Yeni Zelanda, İrlanda, Galler televizyonları ile TRT tarafından ortaklaşa yapılan *Çanakkale Geçilemedi* de benzer konulu filmler arasında farklı bir yere sahiptir. Çanakkale Savaşları’nın yüzüncü yılı nedeniyle yapılan filmler arasında *Çanakkale 1915*; *Çanakkale Çocukları*; *Çanakkale Yolun Sonu*; *Sarı Siyah* gibi filmler bulunmaktadır.

Görsel 10: *Çanakkale Arslanları* film afişi

5. Kutülamâre Savaşı ve Anma Günü (29 Nisan)

Giriş

Kısaca Kut Savaşı olarak da bilinen Kutülamâre Savaşı 6 Kasım 1914'te İngiliz kuvvetlerinin Irak'ı ele geçirmek için Basra yakınlarındaki Fav Yarımadası'na yaptıkları çıkarma ile başlayan askerî harekâtın en belirleyici aşamalarından birisini oluşturur. Osmanlı ordusunun İngiliz kolordusunu Kut kasabası çevresinde kuşatma altına alması sonucunda Irak'taki İngiliz ilerlemesi 7 Aralık 1915'te durdurulur. Kuşatmayı kırmaya çalışan İngiliz yardım kuvvetlerinin başarısızlığa uğratılması sonucunda 13 bin kişilik İngiliz kolordusu koşulsuz olarak teslim olmak zorunda kalır. Kut Zaferi, Çanakkale Savaşları'ndan sonra Osmanlı ordusunun İngiliz kuvvetleri karşısında kazandığı ikinci önemli başarıdır. Osmanlı ordusunun başarısı İstanbul'da savaşın kazanılabileceği beklentilerini artırır. İngiltere Kut yenilgisi üzerine Mezopotamya Harekâtını yeni baştan tasarlamak durumunda kalır. Kut Zaferi'nin yarattığı iyimserlik 1917'de Osmanlı ordusunun Ortadoğu'da uğradığı yenilgiler sonucunda kaybolur. Kut Savaşı'nda tarafların kayıplarını tam olarak tespit etmek neredeyse olanaksızdır. İngiliz kuvvetlerinin 40 bine yakın zayıyatı Osmanlı ordusunun yaklaşık iki katıdır. Tutsak alınan İngiliz askerlerinin Anadolu'daki kamplara nakledilmesi sırasında uğradığı zayıyat da çok yüksektir. I. Dünya Savaşı'nın 100. yıl dönümünün anılması ile birlikte unutulmuş bir olay olarak değerlendirilen Kut Zaferi de anılmaya başlar. Daha önce kutlanmayan bir askerî başarının anılması ve ardından yeniden unutulmaya yüz tutması Türkiye'de ortak belleğin nasıl oluştuğu, hangi koşullar altında biçimlendiği ve nasıl araçsallaştırıldığı gibi sorulara odaklanan tartışmalar bakımından ilgi çekici bir örnek oluşturur.

5.1. Kutülamâre Savaşı

Kut Savaşı'na giden süreç 6 Kasım 1914'te, Hindistan Ordu Karargâhına bağlı birliklerin Basra üzerinden Bağdat'a yönelik harekâtı ile başlar. İngiliz birlikleri ciddi bir direnişle karşılaşmaksızın 22 Kasım 1914'te Basra'yı 9 Aralık 1914'te de Fırat ve Dicle nehirlerinin birleştiği yer olan Kurna'yı işgal eder. Kurna'yı savunan 38. Tümenin Komutanı Albay Suphi Bey ile birlikte 400 Osmanlı askerî İngiliz ordusu tarafından tutsak alınır. İngiliz ilerlemesini durdurmak için *Teşkilat-ı Mahsusa* gönüllülerinin de katılımıyla oluşturulan "Osmancık Taburu" bölgeye gönderilir. Irak ve Havalisi Genel Komutanlığına atanan Binbaşı Süleyman Askerî Bey İngiliz kuvvetlerinin ilerlemesini durdurmak için karşı harekâta girişir; ancak başarılı olmaz. Süleyman Askerî Bey'in uğradığı başarısızlık nedeniyle

intihar etmesi üzerine komutanlık görevine Albay Nurettin [Konyar] Bey atanır. İngiliz ilerlemesi sürerken Osmanlı birlikleri 28 Eylül 1915'te Kutulamâre'yi tahliye ederek Sasani İmparatorluğu'nun eski başkenti Ctesiphon'a çekilir. Bağdat'a yaklaşan İngiliz ileri harekâtını durdurabilmek için Osmanlı kuvvetleri 5 Ekim 1915'te kurulan Altıncı Ordu Komutanlığı altında yeniden örgütlenir ve komutanlık görevine Osmanlı askerî tarihinde *Golç Paşa* olarak bilinen Alman Mareşal Colmar von der Goltz getirilir. Altıncı Ordu, Kafkas Cephesi'nden kaydırılan Albay Halil [Kut] Bey komutasındaki 51. ve 52. Piyade Tümeni ile takviye edilir. 22 Kasım 1915'te Bağdat'ı ele geçirip Çanakkale'de yaşanan yenilginin acısını çıkartmayı amaçlayan General Charles Vere Ferrers Townshend komutasındaki Altıncı Hint Tümeni Ctesiphon yakınlarındaki Selman-ı Pak'taki Osmanlı mevzilerine şiddetli bir saldırıya geçer. Osmanlı ordusu karşısında büyük kayıplara uğrayan Altıncı Hint Tümeni Osmanlı ordusunun önünden çekilerek, 26 Kasım 1915'te 130 km güneydeki Kutulamâre'ye çekilir.⁷⁴

Osmanlı ordusu 7 Aralık 1915'te öteki İngiliz kuvvetleriyle bağlantısı kesilen General Townshend'in birliklerini kuşatma altına alır. İngiliz ordusu bütün çabasına karşı kuşatmayı yaramaz. Yardıma gelenler Osmanlı kuvvetleri tarafından durdurulur. Kuşatma altındaki birliklere havadan ve nehirden yiyecek ulaştırma girişimleri de sonuçsuz kalır. Kuşatma uzadıkça yiyeceği azalan Altıncı Hint Tümeninde açlıktan ölen asker sayısı günde 20'ye kadar yükselir.⁷⁵ Kuşatma sırasında İngiliz ordusunda yer alan Müslüman askerlere yönelik Osmanlı propagandasının etkili olduğu, Müslüman askerler ve İngiliz komutanlar arasında çeşitli gerginliklerin yaşandığı bilinir.⁷⁶

⁷⁴ Figen Atabey, "Öncesi ve Sonrası ile Osmanlı'nın Kutü'l-Amâre Zaferi," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, no. 53 (2017): 206-207.

⁷⁵ İsmet Üzen, "Türklerin Kutü'l-Amare Kuşatması Sırasında İngiliz Ordusunda Bulunan Hintli Askerlerin Tutumu (Aralık 1915- Nisan 1916)," *Gazi Akademik Bakış*, no. 3 (2008): 81-102.

⁷⁶ Nikolas Gardner, *Kut'ül Amâre, Mezopotamya'da Bir Savaş (1915-1916)* (İstanbul: Etkileşim, 2016).

Görsel 11: Kut Zaferi görseli

Kaynak: <https://www.fikriyat.com/galeri/tarih/birinci-dunya-savasinin-destansi-zaferi-kutul-amare/3>

Kuşatma altında ağır kayıplara uğrayan İngiliz ordusu 29 Nisan 1916'da teslim olmak zorunda kalır. General Townshend anılarında İngiliz ordusunun teslim olmadan önceki durumunu şu sözlerle anlatır:

Sonuç şundan ibaret olmuştu: Tamamıyla arzumu dışında 26 Nisan 1916'da, elimde dayanacak bir peksimet bile kalmadığını ve Halil Paşa'nın erzakımın tamamıyla tükendiğini bildiğini takdir ederek, onunla görüşmelere başlamaya mecbur olmuştum. Şimdi her gün 20 kişi açlıktan ölmekteydi. Kurtarma Kuvveti Kumandanının görüşmeler için en uygun kişi olduğu fikrindeydim. O tehditlerde bulunabilirdi. Ben erzaka sahip bulunmuş olsaydım, görüşme yapmaya kesinlikle meyilli bulunmayacaktım. Çünkü bu hareket benim görevim değildi. Fakat ben hemen erzak sağlanması mecburiyetindeydim. Aksi takdirde bütün askerlerim düşüp öleceklerdi.⁷⁷

Halil Paşa 19 Nisan 2016'da General von der Goltz'un tifüsten ölümü üzerine Osmanlı ordusunun komutasını üstlenir. Halil Paşa General Townshend'in teslim olmasından sonra Altıncı Ordu'ya yayınladığı günlük emirle "Türkler'e şeref ü şan, İngilizlere kara meydan olan şu kızgın toprağın müşemmes [güneşli] semasında şühedamızın

⁷⁷ Atabey, "Öncesi ve Sonrası ile Osmanlı'nın Kutü'l-Amere Zaferi," 211.

ruhları şad ü handan pervaz [sevinç içinde ve gülyüzle uçmakta]" olduğu için orduyu tebrik eder. Halil Paşa 29 Nisan gününü "Bugüne KÛT BAYRAMI namını veriyorum" diyerek bayram olarak ilan eder. Kut Zaferi Osmanlı Devleti'nin müttefikleri Almanya, Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan tarafından büyük bir sevinçle karşılanır. Almanya'da okullar bir günlüğüne tatil edilir.⁷⁸ Kut kuşatması İngiliz ordusunun direnmek zorunda kaldığı en uzun kuşatma harekâtı olarak bilinir. Kutülamâre yenilgisi askerî tarihe İngiliz ordusunun Singapur'da Japon ordusuna teslim olduğu 1942'ye kadar yaşadığı en büyük teslimiyet olarak geçer.⁷⁹ Kut'ta esir olanlarla, onları kurtarmaya gelen İngiliz kuvvetlerinin uğradığı kayıplar toplamda 40.000'e ulaşır. Esir alınan İngiliz askerleri büyük oranda Yozgat, Kırşehir, Boğazlayan, Şereflikoçhisar, Aksaray, Konya ve Kütahya'da kurulan esir kamplarına gönderilir.⁸⁰

Aylar süren kuşatma altında sağlık durumları bozulan İngiliz askerlerinin bir bölümü daha tutsak kamplarına ulaşmadan ölür. 3 Mayıs 1916'da Kutülamâre'den alınan General Townshend, savaşın sonuna kadar tutsak olarak kaldığı İstanbul'dan 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkesi'nin imzalanmasından sonra ayrılır.⁸¹

Çanakkale'de kazandığı başarıdan sonra Kutülamâre'de 13.000'e yakın İngiliz askerinin komutanlarıyla birlikte teslim alınması Osmanlı ordusunun savaşı kazanabileceği yolundaki umutları artırır. Gelgelelim, bu umutlar, en azından Irak Cephesi için uzun sürmez. Takviye edilen İngiliz ordusu 1917 başında yeniden ileri harekâta girer. İngiliz ordusu uğradıkları yenilginin üzerinden daha bir yıl bile geçmeden 22 Şubat 1917'de Kutülamâre'ye, 11 Mart 1917'de ise Bağdat'a girer. 1917, Osmanlı ordusunun Ortadoğu'da tükenmeye başladığı yıldır. Irak Cephesi'nden sonra Filistin Cephesi de çöker. 11 Aralık 1917'de İngilizler Kudüs'e girer.

5. 2. Kut Zaferi ile İlgili Anma Kültürü

Kut Savaşı'nın hemen sonrasında ordu tarafından Türk Şehitliği düzenlenerek şehitler anısına obelisk formunda bir abide inşa edilir. Kut Şehitliği, Bağdat Şehitliği ile birlikte Irak'ta bulunan iki şehitlikten birisidir. Yaklaşık 15 yıl sonra Irak vatandaşı Rebia Emiri Ali el-Emir'in şahsi

⁷⁸ Said Olgun ve Resul Babaoğlu "Dönemin Kaynaklarına Göre Kutü'l-Amare Zaferi (Toplu Bir Değerlendirme)," *Tarih Araştırmaları Dergisi*, no. 39 (2020), 498.

⁷⁹ Aydın Beden, "Kutü'l-Amare Zaferi, Türk Şehitliği ve Şehitlik Arazisinin Hediye Edilmesine İlişkin Değerlendirmeler," *Mediterranean Journal of Humanities*, no. 2 (2015): 155.

⁸⁰ Olgun ve Babaoğlu, "Dönemin Kaynaklarına göre Kutü'l- Amere Zaferi," 495.

⁸¹ Olgun ve Babaoğlu, "Dönemin Kaynaklarına göre Kutü'l- Amere Zaferi," 498.

mülkiyetinde bulunan 7988 m² genişlikteki Türk Şehitliği arazisini 11 Mayıs 1933'te Türkiye'ye hibe eder. Başbakanlık arşivinde, Türk hükümetinin şehitliğin ve abidenin yeniden düzenlenerek bakım ve onarımı için girişimler yaptığına ilişkin belgeler bulunmaktadır.⁸²

Dünya Savaşı'nın yüzüncü yıl dönümü yaklaşırken Kut Zaferi de kutlamalarla anılacak olaylar arasına alınır.⁸³ Kut Zaferi'nin anılacağı kararının alınması ile birlikte Cumhuriyet Dönemi tarih yazıcılığının Kutulamâre'de olup bitenleri yok saydığına ilişkin görüşler gündeme getirilir. Bu görüşlere göre, Kut Zaferi Cumhuriyet Dönemi tarih yazımının öncelikleriyle uyumlu olmadığı için unutulmaya terk edilmiş bir olaydır.⁸⁴ 29 Nisan 2016'da Kut Zaferi'ni anmak için düzenlenen törene dönemin Cumhurbaşkanı da katılmıştır. Bu törende yaptığı konuşmada şimdiye kadarki tarih kitaplarında Kut Zaferi'ne hak ettiği önemin verilmediğini vurgulamıştır.⁸⁵

Bu önemli tarihsel olayın nasıl unutturulduğu konusundaki tartışmalar sırasında Kut Zaferi'nin 1952'ye kadar kutlandığı; ancak Türkiye'nin NATO üyesi olması üzerine İngiltere'nin isteği ile kutlamaların durdurulduğu iddiaları sıklıkla dile getirilir.⁸⁶ Erol Mütercimler'in ayrıntılı anlatısı bu konuda örnek olarak verilebilir. "Kut-ül Amare Atatürk'ün sağlığı döneminde bir zafer olarak her yıl kutlanmıştır. 1952 yılına kadar, o yıl NATO'ya girdik, İngilizleri darıltmamak adına Demokrat Parti tarafından Zafer Bayramı olarak kutlanması iptal edildi".⁸⁷ Kutulamâre'nin neden unutturulduğu sorusuna yanıt veren Şükrü Hanioglu da "yanılabileceği" kaydını koysa da, zaferin 1945'e kadar kutlandığını söyler.

"Bu zafer, yanılmıyorsam İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar kutlandı. Tabii 1922 sonrasında ona atfedilen önem azalmıştı, ama gene de anılan bir başarı idi. Cumhuriyet ile birlikte ona atfedilen ehemmiyetin düşmesinin nedeni yeni liderlerin başarılarının ön plana çıkarılması

---

⁸² Beden, "Kut'ül-Amare Zaferi," 157.

⁸³ Süleyman Gündüz, "Kut'ül Amare Zaferi...", *Yeni Şafak*, 29 Nisan 2012.

⁸⁴ Eylül Fırat ve Zafer Altaylı, *Osmanlı'nın Unutulan Zaferi Kut'ül Amara'nın 100. Yılı* (Ankara: Ayata, 2016); Muzaffer Taşyürek, *Kut'ül Amare Tarihten Silinen Zafer* (İstanbul: Alioğlu, 2018).

⁸⁵ "Milletimizin Binlerce Yıllık Tarihini...", *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*, 29 Nisan 2016,

<https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/43802/milletimizin-binlerce-yillik-tarihini-neredeysen-1919-yilindan-baslatan-tarih-anlayisini-reddediyorum.html>

(erişim tarihi: 15 Aralık 2021).

⁸⁶ "İngilizler Rica Etti Kût'ül Amâre Kutlamalarını O Kaldırdı," *Hürriyet*, 1 Mayıs 2016.

⁸⁷ "Kut-ül Amare ve Atatürk Büyükçekmece'de Konuşuldu," *Milliyet*, 30 Nisan 2016.

gayretidir. Bunun yanı sıra Enver Paşa'nın bu yeni dönemde son derece olumsuz biçimde resmedilmesi de bu alanda etkili olmuştur (General Townshend'i esir alan Halil Paşa, Enver Paşa'nın amcası idi). 1945 sonrasında Kut Zaferi'nin kutlanmasına son verilmesinde ise İngilizleri gücendirmeme yaklaşımı etkili olmuştur".⁸⁸

İlk bakışta doğru olduğu izlenimi yaratan bu anlatılar olgusal dayanaktan yoksundur. Öncelikle Kut Zaferi'nin Cumhuriyet Dönemi'nde geniş kapsamlı kutlamalarla anıldığına ilişkin akademik bir yayın bulunmamaktadır.⁸⁹ Özellikle Kut Zaferi'nin anılıp anılmadığını araştıran Ahmet Özcan böyle bir anma törenlerinin yapılmadığını, kaldı ki yapılmasının da Kut bölgesinin "neredeyse bir daha hatırlanmanın göze alınmayacağı kadar Türk hâkimiyet ve hafızasından çıkmış" olması nedeniyle mümkün olmadığını ileri sürer. Özcan'a göre, "inkılâp tarihi paradigması, ulusal ve uluslararası konjonktür dikkate alındığında" böyle bir kutlamanın mümkün olmadığını, olsa bile bu kutlamaların ancak "cepheyi görmüş romantikler veya muharipler derneği vb. gibi resmî olmayan gruplar tarafından" yapılan törenlerden ibaret olabileceğini ileri sürer.⁹⁰

Kut Zaferi'nin unutulmuşluğu olgusu kendisini edebiyatta da hissettirir. Mehmet Emin [Yurdakul] tarafından 9 Haziran 1916'da yayımlanan *Dicle Önünde* adlı şiir kitabı Kut Zaferi'ni konu alan belli başlı, muhtemelen de tek örnektir.⁹¹ Arap İsyanlarının başladığı günlerde yayınlanan *Dicle Önünde* Mehmet Emin'in Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte yazmaya başladığı öteki şiirlerde yaptığı gibi, Araplar ile Türklerin dayanışma içinde olmaları halinde dünyanın en güçlü ordularıyla baş edebilecekleri iddiasını öne çıkarır. Kudret Savaş, Mehmet Emin'in "Türk milliyetçiliği fikriyle Osmanlılık fikri arasında yeni bir denge oluşturma"

⁸⁸ Halil Solak, "Şükrü Hanioglu: 'Bugünkü Ortadoğu I. Dünya Savaşı'nın Sonucudur,'" *Yeni Şafak Pazar Eki*, 2 Kasım, 2014.

⁸⁹ Yıldırım Oğur, "Unuttuğumuzu Unutmanın Hikayesi...", *Karar*, 9 Şubat 2018.

⁹⁰ Ahmet Özcan, "Kütü'l-Ammare Zaferini Tarihe Yazmak: "Kütü'l-Ammare Hakkında Yazılmış Türkçe Metinler Üzerine Bir Deneme," *Unutulan Zafer: Kütü'l-Ammare, 100'üncü Yılında Yeniden Anlamak Sempozyumu* 8 Mart 2016, ed. Hasan Hoşoğlu, Mustafa Şahin ve Özgür Körpe (İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2016), 437-438.

⁹¹ Mehmed Emin Yurdakul, *Kutu'l Amare Destanı: Dicle Önünde: 100 Yıldır Unutturulan Destan* (İstanbul: Derin Tarih, 2016).

çabasının, savaş dönemine özgü “resmi yaklaşımın izlerini barındır[dığına]” dikkatimizi çeker.⁹²

Kemal Tahir, Kelleci Mehmet’te roman kahramanının babasının ağzından Kut Savaşı’na değinir. Bu evrede Kut Zaferi’ni konu alan muhtemelen tek edebî eser İsmail Bilgin’in *Kütü'l Amare - Osmanlı'nın Son Zaferi* başlıklı romanıdır.⁹³ Benzer bir durum filmler için de geçerlidir. Bu konuda istisna sayılabilecek örnek TRT’de 18 Ocak 2018-31 Ocak 2019 tarihleri arasında yayınlanan, “Mehmetçik: Kut’ül Amare” başlıklı TV dizisidir. Dizinin yapımcısı ve senaristi Mehmet Bozdağ’ın bir söyleşide belirttiği gibi, Ortadoğu’da “bugüne kadar devam eden ayrışmanın hikâyesini” anlatan dizi, Kut Savaşı’nı siyasal iktidarın güncel öncelikleri doğrultusunda araçsallaştırır.⁹⁴

Görsel 12: Mehmetçik Kut'ül Amare dizi posterini

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/kutul-amare-mehmetcik-tum-dunyada-izlenecek/1034736>

⁹² T. Kudret Savaş, “Kütü'l Amare'nin Şiir Anıtı: Dicle Önünde,” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, no.1 (2021): 146.

⁹³ İsmail Bilgin, *Kütü'l Amare - Osmanlı'nın Son Zaferi* (İstanbul: Timaş, 2014).

⁹⁴ Zeynep Rakipoğlu, “Kut'ül Amare'de Ortadoğu'daki Casuslar Savaşını Anlatıyoruz,” *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/kutul-amarede-ortadogudaki-casuslar-savasini-anlatiyoruz/1130809>, (29 Nisan 2018).

Kut Zaferi, anma törenlerinin yanı sıra bir yandan akademik nitelikli toplantılar düzenlenerek, öte yandan bilimsel yayınlar yapılarak da anılır. Bu türden akademik toplantılar arasında Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörlüğü ve Bağcılar Belediyesi Başkanlığı iş birliği ile 28-29 Nisan 2016 tarihleri arasında Mardin’de düzenlenen “Kutü’l Amare Zaferi’nin Yüzüncü Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı’nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu” dikkati çeker. Sempozyuma sunulan bildiriler *Kutü’l-Amare Zaferi: Birinci Dünya Savaşı’nda Irak Cephesi* başlıklı kitapta toplanarak 2016’da yayımlanır. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü tarafından düzenlenen “Unutulan Zafer: Kutü’l-Ammare, 100’üncü Yılında Yeniden Anlamak Sempozyumu” da benzeri bir akademik toplantıdır.⁹⁵

Resul Köse tarafından hazırlanıp Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından 2016’da yayımlanan *Arşiv ve Belgelerine Göre Kutü’l-Amare Zaferi* başlıklı derleme de yıl dönümü vesilesiyle yapılan akademik yayınlar arasında önemli bir yer tutar. Hâcer Kılıçaslan ve Mehmet Yaşar Ertaş’ın derleyip 2017’de yayımladıkları *Kütü’l Amâre: 1916 Olaylar, Hatıralar, Raporlar* başlıklı kitap da Kut Zaferi konusunda hazırlanan nesnel tarih çalışmaları arasında öne çıkar. Mehmet Emin Dinç’in *Halil Kut Paşa - Kut’ül Amare’nin Muzaffer Komutanı* başlıklı biyografisi de yıl dönümü vesilesi ile yapılan nitelikli akademik yayınlar arasındadır. Kut Zaferi, yüzüncü yıl anmaları öncesinde ya da sonrasında yayımlanan çok sayıda popüler tarih kitabına konu olur.⁹⁶

6. Sonuç

Çanakkale Savaşları Türkiye’de toplumsal belleği oluşturan en temel unsurlardan birisidir. Her kesimden siyaset insanı Çanakkale Savaşları’nı milli birlik ve beraberlik içinde hareket edildiğinde her türlü

⁹⁵ Hasan Hoşoğlu, Mustafa Şahin ve Özgür Körpe, *Unutulan Zafer: Kutü’l-Ammare, 100’üncü Yılında Yeniden Anlamak Sempozyumu* 8 Mart 2016, ed. Hasan Hoşoğlu, Mustafa Şahin ve Özgür Körpe (İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2016).

⁹⁶ Deniz Akpınar, *Kutü’l Amare Zaferi* (İstanbul: Arı Sanat, 2018); İsmail Bilgin, *Kutü’l Amare - Osmanlı’nın Son Tokadı* (İstanbul: Timaş, 2018); Erhan Çiftçi, *Kut’ül-Amare- Kut Almış Ordunun Zaferi* (İstanbul: Timaş, 2017); Metin Özdamarlar, *Kutül Amare: Kayıtlara Geçen Son Zafer* (İstanbul: Eğlenceli Bilgi, 2017); Muhammet Emin Oyar, *Kutü’l Amare Zafer* (İstanbul: Mavi Uçurtma, 2018).

zorluğun altından kalkılabileceğini gösteren bir örnek olarak gösterip anlatılarını kendi gündemleri uyarınca kurgular. Bu anlatıların sadece Çanakkale Savaşları'nın anıldığı 18 Mart ve 25 Nisan günlerinde değil, her ne zaman gereksinim duyulursa “yeniden Çanakkale” biçiminde tekrar üretildiği görülür. Çanakkale Savaşları'nın siyasal araçsallaştırmaya yatkın oluşunu açıklayacak bir dizi özgül nedenden söz edilebilir. Sözgelimi, Cumhuriyet Dönemi tarihçiliği Mustafa Kemal'in genç bir asker olarak öne çıkmasına olanak sağladığı için Çanakkale Savaşları'nı önemserken muhafazâkar çevreler ise Çanakkale Savaşları'nı tarih sahnesinden silinmeden kısa bir süre öncesine kadar Osmanlı ordusunun Batılı güçlere diz çöktürecek kadar güçlü olduğunu gösteren bir kanıt olarak gösterir. Özetlemek gerekirse, Türkiye siyasetindeki tüm eğilimler kendilerinden bir şey buldukları Çanakkale Savaşları'nı kendi anlayışları doğrultusunda anar ve anlatır.

Dünya Savaşı'nın unutulmaya yüz tutmuş başarılarından birisi olan Kut Zaferi'nin bir dizi nedenle toplumsal bellekte Çanakkale Zaferi kadar ağırlıklı bir konumu yoktur. Cumhuriyet Dönemi boyunca Kut Zaferi'nin anılması için yüksek katımlı törenler düzenlendiğine ilişkin bir bilgi yoktur. 2016'da Cumhurbaşkanlığı katında düzenlenen törenlerle yüzüncü yıl dönümü anılan Kut Zaferi, izleyen yıllarda daha düşük düzeyli katılımla gerçekleştirilen etkinliklerle anılmaya başlar. 2018'den sonra törenlere katılan protokol düzeyinin belirgin bir biçimde düştüğü, etkinliklerin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından liselerde yapılan törenlerle sınırlı kaldığı görülür. Benzer bir durum Kut Savaşı konusundaki akademik etkinlikler için de geçerlidir. Anma törenlerine katılım düzeyi ve biçiminde izlenen değişime bakıldığında, toplumsal bellekteki yeri yüzüncü yıl nedeniyle yapılan anma törenleriyle sınırlı kalan Kut Zaferi'nin yeniden unutulmaya yüz tuttuğu söylenebilir.

Bu durum bir dizi nedenle ilişkilendirilebilir. Öncelikle Kut Savaşı Çanakkale Savaşları gibi tüm siyasal kesimlerin kendilerinden bir şey buldukları tarihsel bir olay değildir. Çanakkale Savaşları'nın tersine Kutülâmâre zaferden kısa sayılabilecek bir süre sonra İngiliz ordusu tarafından ele geçirilir. Daha da önemlisi Dünya Savaşı sonrasında ulusal sınırlar dışında kalır. Kısacası, Kut sonunda kaybedilecek olan topraklar için kazanılmış bir zaferin adıdır.

Kut Zaferi'nin görmezden gelinmesinin bir başka nedeni de bu askerî başarının komutanlarıyla ilgili olabilir. Kut Zaferi'ni kazanan Altıncı Ordu'nun komutanı, İngiliz ordusu teslim olmadan bir hafta öncesine kadar Alman Generali Goltz'dur. Goltz'un ölümü sonrasında ise ordu

komutanlığına Halil [Kut] Paşa getirilir. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında; Kut Savaşı sırasında komuta kademesinde görev yapan Halil Paşa, Nurettin [Konyar], Ali İhsan [Sabis] ve Kazım [Karabekir] Paşalar ile Mustafa Kemal'in yolları ayrılır. Bu ayrılığın Kut Zaferi'nin unutturulmasında etkili olabileceği akla yatkın bir olasılıktır. Ayrıca, kendi kuşağından pek çok subaydan farklı olarak, Mustafa Kemal'in General Goltz'a yakınlık duymaması da unutmaya durumunu açıklayıcı bir etken olabilir.⁹⁷

Bu nedenler göz önüne alındığında, Kut Zaferi'nin 29 Nisan 2016'da öncelikle I. Dünya Savaşı'nın 100. yıl dönümü nedeniyle canlanan anma kültürünün etkisiyle anma takvimine alındığı söylenebilir. Törenler sırasında yapılan konuşma ve yayınlarda Kut Zaferi'nden çok Cumhuriyet Dönemi tarih yazımı ve Lozan Antlaşması'na yönelik eleştirilerin dile getirilmesi, belirtilmesi gereken bir başka noktadır. Bu eleştiriler sırasında Kut Zaferi'nin Cumhuriyet Dönemi boyunca özellikle unutturulduğu konusuna yapılan aşırı vurgu dikkat çekicidir. Bununla birlikte Kut Zaferi'ne vurgu daha sonraki yıllarda tekrar azalmaya başlamıştır.

---

⁹⁷ Gencer Özcan, "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Ordusunda Prusya Etkisi", *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti* içinde, ed. Evren Balta Paker ve İsmet Akça (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006), 193-195.

Bibliyografya

- "18 Mart", *Cumhuriyet*, 19 Mart 1954.
- "18 Mart Çanakkale Zaferi Törenlerle Kutlandı", *Cumhuriyet*, 19 Mart 1976.
- "100 Yıl Önce Çanakkale 100 Yıl Sonra Afrin", *Yeni Şafak*, 19 Mart, 2018.
- "1000 Üniversiteli Dün Çanakkale'ye Hareket Etti", *Cumhuriyet*, 18 Mart, 1951.
- Akpınar, Deniz. *Kutü'l Amare Zaferi*. İstanbul: Arı Sanat, 2018.
- Alâeddin, İbrahim. *Çanakkale İzleri*. İstanbul, 1926.
- Anzak Günü*. Canberra: Gazi İşleri Bakanlığı, 2007.
- Aşır, Sabriye. "Coniler ile Mehmetler Arasında Bir Fark Yoktur." *Odatv.com*, 3 Mart, 2015. <https://odatv4.com/guncel/coniler-ile-mehmetler-arasinda-bir-fark-yoktur--0303151200-72388> (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2021).
- Atabey, Figen. "Öncesi ve Sonrası ile Osmanlı'nın Kutü'l-Amâre Zaferi." *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, no. 53 (2017): 205-215.
- Atsız, Nihal. *Çanakkale'ye Yürüyüş*. İstanbul: Arkadaş Matbaası, 1933.
- Bali, Rıfat N. *1934 Trakya Olayları*. İstanbul: Kitabevi, 2008.
- "Başbakanımız Sayın Prof. Dr. Tansu Çiller'in, Çanakkale Deniz Zaferinin 80. Yıl Kutlamalarında 18 Mart 1995 Günü Yaptığı Konuşma." *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt X, no. 30 (Kasım 1994): 531-534.
- Beden, Aydın. "Kutü'l-Amare Zaferi, Türk Şehitliği ve Şehitlik Arazisinin Hediye Edilmesine İlişkin Değerlendirmeler." *Mediterranean Journal of Humanities*, no. 2 (2015): 151-164.
- Bilgi, Zafer. *Kut'ül Amare: Osmanlı'nın Son Zaferi*. İstanbul, 2017.
- Bilgin, İsmail. *Kutü'l Amare - Osmanlı'nın Son Zaferi*. İstanbul: Timaş, 2014.
- Bilgin, İsmail. *Kutü'l Amare - Osmanlı'nın Son Tokadı*. İstanbul: Timaş, 2018.
- Boyarin, Jonathan. "Space, Time and Politics of Memory." *Remapping Memory: The Politics of Time-Space*. ed., Jonathan Boyarin, 1-38. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994.
- Bozkurt, Celil, "Çanakkale Şehitleri Abidesi'nin İnşaatı ve Türk Kamuoyundaki Yankıları." *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, no. 5 (2015): 79-94.
- Bucur, Maria. "Edifices of the Past: War Memorials and Heroes in Twentieth-Century Romania." *Balkan Identities: Nation and Memory*, ed. Maria Todorova, 158-179. New York: New York University Press, 2004.
- Copeaux, Etienne. *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

- "Çanakkale Abidesi Yardım Kampanyası." *Milliyet*, 18 Ocak 1958.
- "Çanakkale Günü." *Cumhuriyet*, 19 Mart 1948.
- "Çanakkale Türküsünü Kim Söyledi? İşte Çanakkale Türküsünün Sözleri." *Mynet*, 17 Mart 2021.
- <https://www.mynet.com/canakkale-turkusunu-kim-soyledi-iste-canakkale-turkusunun-sozleri-110106757999>
- (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2021).
- "Çanakkale'de." *Cumhuriyet*, 18 Mart 1977.
- "Çanakkale'de Türk Şehamet ve Asaleti." *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1934.
- "Çanakkale Zaferi Dün Törenle Kutlandı." *Cumhuriyet*, 19 Mart 1955.
- "Çanakkale Zaferinin 48. Yıldönümünü Kutluyoruz." *Cumhuriyet*, 18 Mart 1963.
- "Çanakkale Zaferi'nin 63. Yıldönümü Kutlanıyor." *Cumhuriyet*, 18 Mart 1978.
- "Çanakkale Zaferinin Yıldönümünde Ülkü Ocaklıların Çıkarması Muhtemel Olaylar Nedeniyle Tedbir Alındı." *Cumhuriyet*, 17 Mart 1975.
- Çiftçi, Erhan. *Kut'ül-Amare- Kut Almış Ordunun Zaferi*. İstanbul: Timaş, 2017.
- Daver, Abidin. "Unutulmamak Lazım Gelen Bir Gün." *Cumhuriyet*, 25 Nisan 1934.
- Davis, George Frederick. "Anzac Day: Meaning and Memories: New Zealand, Australian and Turkish Perspectives on a Day of Commemoration in the Twentieth Century." (yayımlanmamış doktora tezi), New Zealand: University of Otago.
- Demiryürek, Meral. "Çanakkale Savaşlarının Türk Hikâyesine Yansımaları." *Türklük Bilimi Araştırmaları*, no .42 (2017): 61-76.
- Diñç, Mehmet Emin. *Halil Kut Paşa - Kut'ül Amare'nin Muzaffer Komutanı*. İstanbul: Kronik, 2017.
- Ergin, Sedat. "Erdoğan'ın Musafaha ve Osmanlı Tokadı Doktrini." *Hürriyet*, 21 Şubat 2018.
- Ersoy, Mehmed Âkif. *Safahat*. haz. M. Ertuğrul Düzdağ. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ, 1991.
- "Evren: Türk Silahlı Kuvvetlerimiz Her Zamankinden Daha Uyanık." *Cumhuriyet*, 19 Mart 1983.
- Eylül, Zafer. *Kutül Amare: Osmanlı'nın Unutulan Zaferi - 100'üncü Yılında*. Ankara: Ayata, 2015.
- Fırat, Eylül ve Zafer Altaylı. *Osmanlı'nın Unutulan Zaferi Kut'ül Amara'nın 100. Yılı*. Ankara: Ayata, 2016.
- Gardner, Nikolas. *Kut'ül Amâre, Mezopotamya'da Bir Savaş (1915-1916)*. İstanbul: Etkileşim, 2016.

- Gençcan, Mehmet İhsan. *Çanakkale Savaşları ve Menkıbeler*. İstanbul: Bayrak, 1993.
- Gençcan, Mehmet İhsan. *Çanakkale Savaşlarında Kahraman Çocuklar*. İstanbul: Bayrak, 1994.
- Gençcan, Mehmet İhsan. *Çanakkale Savaşlarından Kan Çiçekleri*. İstanbul: Bayrak, 2000.
- Gençcan, Mehmet İhsan. *Çanakkale Savaşları ve Sır Kapısından Süzülenler*. İzmir: Akel, 2006.
- Gençcan, Mehmet İhsan. *Çanakkale Savaşları ve Sırlar, Çanakkale*. Yayın Yeri Yok, 2014.
- Gezen, Burak ve Hakan Uçar. "Gelibolu'da Hurafeli Turizm." *Hürriyet*, 8 Ağustos, 2004.
- Güler, E. Zeynep. 2012. "Bir Ulusal Hafıza Mekanı Olarak Gelibolu Yarımadası." *Türk Sağı: Mitler, Fetişler, Düşman İmgeleri*. ed. Kerestecioğlu, İnci Özkan ve Güven Gürkan Öztan, 307-344. İstanbul: İletişim, 2012.
- Gündüz, Süleyman. "Kût'ül Amare Zaferi..." *Yeni Şafak*, 29 Nisan 2012.
- Güneş, Mehmet. *Kutü'l Amare Zaferi: Saklı Kalmış Bir Büyük Destan*. İstanbul: Akçağ, 2015.
- "İngilizler Rica Etti Kût'ul Amâre Kutlamalarını O Kaldırdı." *Hürriyet*, 1 Mayıs 2016.
- "İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür AŞ, Çanakkale Savaşı'na Ait 7 Türküyü 'Çanakkale'ye' İsimli Albümde Bir Araya Getirdi." *TRT Haber*, 17 Mart 2016
<https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/canakkale-ruhunu-anlatan-7-turku-1-albumde-239814.html>
- (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2021).
- "Kadeş Süvarisi Böyle Rezalet Dünyada Görülmemiştir Dedi." *Milliyet*, 25 Mart 1962.
- Kahraman, İsmail. *Milli Türk Talebe Birliği 53. Genel Kurul Genel Merkez Faaliyet Raporu*. İstanbul, 1967.
- Kılıç, Fahri. "Çanakkale Savaşlarında Okullar ve Öğrenciler." *Türk Yurdu*, no. 305 (2015),
<https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=196>
- (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2021).
- Kılıçaslan, Hâcer ve Mehmet Yaşar Ertaş. *Kûtü'l Amâre: 1916 Olaylar, Hatıralar, Raporlar*. İstanbul: Kronik, 2017.
- Koçak, Cemil. "Çanakkale Kitaplığı." *Geçmiş Zaman Ayrıntıda Saklıdır*. ed. Cemil Koçak, 113-119. İstanbul: Timaş, 2011.
- Koçak, Cemil. "Gelibolu'da Olmak." *Geçmiş Zaman Ayrıntıda Saklıdır*. ed. Cemil Koçak, 106-112. İstanbul: Timaş, 2011.

- “Kut-ül Amare ve Atatürk Büyükçekmece’de Konuşuldu.” *Milliyet*, 30 Nisan 2016.
- Mat, Celal. *Türk Romanında Çanakkale Muharebeleri*. Ankara: Akçağ, 2007.
- “Milletimizin Binlerce Yıllık Tarihini...” Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 29 Nisan 2016, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/43802/milletimizin-binlerce-yillik-tarihini-nerede-yse-1919-yilindan-baslatan-tarih-anlayisini-reddediyor.html>
- (Erişim Tarihi: 9 Aralık 2021).
- “Milli Türk Talebe Birliği’nin Çanakkale Seyahati.” *Birlik*, 5 Kasım 1933.
- Milli Türk Talebe Birliği. *18 Mart 1915 Çanakkale Şehitlerini Anma Günü*, İstanbul, 1970.
- Milli Türk Talebe Birliği. 51. Genel Kurul. Genel Merkez Faaliyet Raporu, 26 Mart 1971-27 Mayıs 1973. İstanbul: Özdemir Matbaası, 1973.
- Milli Türk Talebe Birliği. *Genel Merkez Faaliyet Raporu*, 27 Mayıs 1973-7 Temmuz 1974. İstanbul: Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi, 1974.
- Milli Türk Talebe Birliği. 53. *Dönem Faaliyet Raporu* (3 Ağustos 1975- 16 Ekim 1976). İstanbul: Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi, 1976.
- Narler, Aynur. “Çanakkale’den Uzanan Dostluk Eli.” *Cumhuriyet*, 19 Mart 1996.
- Narler, Aynur. “Çanakkale Zaferi’nin 74. Yıldönümü Kutlandı.” *Cumhuriyet*, 19 Mart 1989.
- Nazmi, [Bey]. *Çanakkale Deniz Savaşları Günlüğü (1914-1922)*. İzmir: Çanakkale Deniz Komutanlığı, 2004.
- Niyazi, Mehmed. *Çanakkale Mahşeri*. İstanbul: Ötüken, 2017.
- Nora, Pierre. 1997. *Les Lieux de Memoire*, Paris: Gallimard, 1997.
- Oğur, Yıldray. “Unuttuğumuzu Unutmanın Hikayesi...” *Karar*, 9 Şubat 2018.
- Olgun, Said ve Resul Babaoğlu. “Dönemin Kaynaklarına Göre Kutü’l-Amare Zaferi (Toplu Bir Değerlendirme).” *Tarih Araştırmaları Dergisi*, no. 39 (2020): 477-502.
- Oral, Haluk. *Arıburnu 1915*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- Oyar, Muhammet Emin. *Kütü’l Amare Zafer*. İstanbul: Mavi Uçurtma, 2018.
- Özakman, Turgut. *Diriliş: Çanakkale 1915*, 132. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2018.
- Özakman, Turgut. *Çanakkale Geçilmez*, 11. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2021.
- Özcan, Ahmet. “Kütü’l-Ammare Zaferini Tarihe Yazmak: “Kütü’l-Ammare Hakkında Yazılmış Türkçe Metinler Üzerine Bir Deneme.” *Unutulan Zafer: Kutü’l-Ammare, 100’üncü Yılında Yeniden Anlamak Sempozyumu* 8 Mart 2016. ed. Hasan Hoşoğlu, Mustafa Şahin ve

- Özgür Körpe, 421-440. İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü. 2016.
- Özcan, Gencer. 2006. "Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Ordusunda Prusya Etkisi." *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti*. ed. Evren Balta Paker ve İsmet Akça, 173-221, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özcan, Gencer ve Özüm Arzık-Erzurumlu. "Haunting Memories of the Great War: The Gallipoli Victory Commemorations in Turkey." *War and Collapse: World War I and the Ottoman State*. ed. Hakan Yavuz ve Feroz Ahmad, 1240-1256. Salt Lake City: Utah University Press, 2015.
- Özdamarlar, Metin. *Kutül Amare: Kayıtlara Geçen Son Zafer*. İstanbul: Eğlenceli Bilgi, 2017.
- Palmer, Alan. *Son Üç Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu (Bir Çöküşün Tarihi)*. çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2003.
- Pemberton, Thomas James. *Gallipoli To-day*, Londra: Ernest Benn, 1926, 2008.
- Rakipoğlu, Zeynep. "Kut'ül Amare'de Ortadoğu'daki Casuslar Savaşını Anlatıyoruz." *Anadolu Ajansı*. (29 Nisan, 2018)
<https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/kutul-amarede-ortadogudaki-casuslar-savasini-anlatiyoruz/1130809>
- Rigney, Ann. "Divided Past: A Premature Memorial and the Dynamics of Collective Memory." *Memory Studies*, no. 1 (2008): 89-97.
- Savaş, T. Kudret. "Kütü'l Amâre'nin Şiir Anıtı: Dicle Önünde." *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, no. 1 (2021): 139-159.
- Sayılr, Burhan. "1915 Deniz Savaşı'nda Şehit Olan Askerleri Anma Amacıyla Yapılan İlk Tören ve Bu Törenin 'Şehitleri Anma Günü' Olarak İlan Edilmesi." *Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi*, no.1 (2005): 99-104.
- Sayılr, Burhan. "Şehitlerimizi 94 Yıldır Çanakkale ile Anıyoruz." *Çanakkale 1915, 18 Mart 2010 Özel Sayısı* (2010): 110-113.
- Shaw, Stanford J. ve Ezel Kural Shaw. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Volume II, Reform, Revolution, and Republic: The Rise of Modern Turkey, 1807-1975*. Cambridge: Cambridge University Press, 1978.
- Solak, Halil. "Şükrü Hanioglu: 'Bugünkü Ortadoğu I. Dünya Savaşı'nın Sonucudur'." *Yeni Şafak Pazar Eki*, 2 Kasım 2014.
- "Tarihin Seyrini Değiştiren Zafer, 18 Mart." *Cumhuriyet*, 18 Mart 1934.
- Taşyürek, Muzaffer. *Kut'ul Amare Tarihten Silinen Zafer*. İstanbul: Alioğlu, 2018.
- Toker, Metin. "Çanakkale Zaferi." *Cumhuriyet*. 19 Mart 1946.
- Topçu, Yalçın. "Çanakkale Savaşı Devam Ediyor." *Yeni Şafak*, 11 Eylül 2021.

- Toprak, Zafer. "Bir Çağa Damgasını Vuran Savaş." *Arıburnu 1915* içinde, ed. Haluk Oral, XI-XVII. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- Türkmen, Zekeriya. *Çanakkale Savaşı, Anıtları ve Şehitlikleri*. Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 2007.
- Ulaş, Tayfun. "1930'lu Yıllar Türkiye'sinde Çanakkale Savaşları'nı Anma Etkinlikleri ve Halkevlerinin Rolü." *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, no. 18 (2015): 519-532.
- Uyar, Mesut. "Arab Officers in the Ottoman Army." Paper Presented to the Conference: "Palestine and the First World War - New Perspectives." Upper Galilee: Tel-Hai Academic College, 3-6 Eylül 2007.
- Ülgen, Erol. "Çanakkale Zaferi'nin Türk Edebiyatındaki Yankıları." *Türk Dünyası Araştırmaları*, No. 207 (2013): 345-356.
- Üzen, İsmet. "Türklerin Kutü'l-Amare Kuşatması Sırasında İngiliz Ordusunda Bulunan Hintli Askerlerin Tutumu (Aralık 1915- Nisan 1916)." *Gazi Akademik Bakış*, no. 3 (2008): 81-102.
- Uzun, Mustafa İsmet. "Çanakkale Muharebeleri: Edebiyat." *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul, 1993.
- "Üniversiteli Kızlar Kasıtlı Yayınların Durdurulmasını İstedi." *Milliyet*, 29 Mart 1962.
- Vakkasoğlu, Vehbi. *Bir Destandır Çanakkale*. İstanbul: Nesil, 2018.
- Yılmaz, Ahenk. "Anıtlştırma Söyleminin Dönüşümü: Gelibolu Savaşı'nı (Karşı)- Anıtlştırmak." *Mimarlık*, no. 341 (2008): 41-43
<http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=291&RecID=1725> (Erişim Tarihi:10 Aralık 2021).
- Yüksel, Fahrettin. *Kut'ül Amare: Osmanlı'nın Son Büyük Zaferi*. İstanbul: Egemen, 2018.
- Yurdakul, Mehmed Emin. *Kutu'l Amare Destanı: Dicle Önünde: 100 Yıldır Unutturulan Destan*.

The Suicidal of Modern Greek Poet Napoleon Lapathiotis (1888-1944) and the Ancient Greek Mythological Symbol of Narcissus and Rose**

Aleksandra Marina Dapoudani*

Abstract:

The poet Napoleon Lapathiotis (October 31, 1888 – January 8, 1944) belongs to the global category of intellectuals who turned their lives into a work of art. Napoleon Lapathiotis, one of the cursed and “ideal suicidal autographs” of modern Greek literature, is considered one of the most important poets of the neo-romantic school of the literary generation of the 1920’s. In this article, the causes that pushed the poet to suicide and the two poetic symbols that the poet adored the mythological face of Narcissus and the rose. Both the narcissus and the rose symbolize the fragile human existence that is doomed to destruction and annihilation. The suicide was finally proved for the poet as an act of freedom and of shaking off any tyrannical bond and imposed exterminating compromise. The sensitive heart of the poet Lapathiotis could not accept the cruel blows of fate. The death of his mother worsened his fragile psychological state and the loneliness he felt in his daily life finally pushed him to commit suicide. He is a charismatic personality with high intelligence and not even time itself or God can destroy him. Lapathiotis can and does teach through his poetry the feeling of love and a deep tenderness in an inhumane world. His poetry constantly emits a complaint about unfulfilled dreams and unrequited repressed feelings.

Keywords: Greek Poet, Napoleon Lapathiotis, Suicide, Narcissus, Rose.

---

* Dr., Postdoctoral researcher of the Department of Greek Philology, School of Classical and Humanities of Democritus University of Thrace, Komotini/Greece,
ORCID ID: 0000-0002-3620-6997; e-mail: sandradapoudani@yahoo.gr

** This publication is a product of the conclusions of the Postdoctoral research prepared at the Department of Greek Philology, at the School of Classical and Humanities with the general title: “On suicide: the meaning of good death in Ancient Greece and the desperate act of suicide in Modern Greek Literature” with Mr. Ioannis Petropoulos as Supervising Professor.

Introduction

The poet Napoleon Lapathiotis is one of the most important representatives of the neo-romantic school of the literary generation of the 1920's in Greece. The Neo-Romantic poets of the interwar period who wrote in the period 1910-1930 have common characteristics that differentiate them from the earlier poets who appeared after Kostis Palamas. The main representative of this literary generation is the wonderful poet Kostas Karyotakis. Basic characteristics of this literary generation are the following: pessimism, melancholy, a sense of unsatisfied impasse, absence of ideals, mourning for their loss, turning to the interiority of the individual, refuge in daydreaming and escape, contempt for inhumane society. Lapathiotis could never come to terms with a society of people who did not understand his intense and rich mental world, completely alone and isolated he devoted himself to poetry and finally unable to bear this unbearable loneliness he committed suicide. Through his poetry, Lapathiotis teaches the rapid passage of youth that leads directly to decay and ultimately death. The beauty of youth gives way to the curse of old age. In addition to poems, he also wrote over 100 prose pieces, several dozen short stories, as well as pamphlets and critical and aesthetic texts. His work is scattered in magazines and newspapers. His only poetry collection was published in 1939, while after his death, Aris Diktaios published his poems in 1964.

Anxious souls with a bottomless spiritual world and so much loneliness, they went down in history through their writing, and no one knows if they finally shared with us even a small part of their mind and soul. Escape was not a solution, but it might have been redemption. Death, suicide, and literature. Through the different manifestations of art, we see the artists' perspective on death. The same is found in literature. Many poets and writers of both Modern Greek and European literature write about death, how they deal with it, if they fear it, if they reconcile with it and if they accept it. Apart from their great works, there are also cases of writers and poets who for some reason choose how they will end their lives. Most suicidal writers experienced a mental disorder or depression. In the whole spectrum of the so-called literature of despair, suicide holds a prominent place. Whether as the culmination of a heroic conception of things, either as an expression of a life impasse, or as a moral gesture, or even as the ultimate manifestation of an autonomous administration of justice, suicide appears as the supreme act of purification and emotional discharge. Suicidal writers around the world are the people who proclaim that nothing is clear, everything is chaos,

and that human maintains only the insight and accurate knowledge of the tragic walls that surround him¹.

What drives many people of art to commit suicide? More specifically, as far as the great writers are concerned, there are many cases of writers and poets who ended their lives, even at a young age. Most of the suicidal writers were stricken with depression or some kind of mental disorder before committing suicide as several of them had been admitted to psychiatric institutions. But the poems have remained unchanged over time, brilliant evidence of their genius, of their artistic flame. Does coexistence and survival become unbearable for these people in the end, in the cumbersome machine of a world that is built outside their personal measures, outside their own sphere of view of things? It is very possible. These suicidal writers represent all the tragedy of the human race, embody the drama of Sisyphus whom the Gods had condemned to push a rock incessantly and eternally, and thus live a meaningless life.

The Life of the Poet

Napoleon Lapathiotis was born in Athens on October 31, 1888. His father, Leonidas Lapathiotis (1854-1942), of Cypriot descent, was a mathematician and senior military man, who served as a Parliament Member in 1903-1905 and became Minister of Defense in 1909. His mother, Vasiliki Papadopoulou, was the niece of Charilaos Trikoupis. Lapathiotis started writing poems as a child. He officially appeared in letters in 1905, in the magazine *Noumas* with the poem *Ecstasy*. In 1907, together with nine other young writers, they founded the magazine *Igiso*². He studied at the University of Athens where in 1909 he received a

---

¹ Albert Camus, *O Mythos tou Sisyfou, Dokimio gis to Paralogo*, (Athina: Ekdoseis Kastanioti, 2007), 163.

² "Igiso" was an ancient Athenian, a virgin daughter of Proxenos who went down in history known for her relief on a tombstone of special beauty and aesthetics found in Kerameikos in Athens. The tombstone is on display at the National Archaeological Museum in Athens. One of the oldest literary magazines in Greece was published under the name Igiso. The monthly literary magazine Igiso was founded and began to be published in Athens in 1907, publishing exclusively poetry. This magazine was published by a group of young writers of the time. The first issue was published in May of that year, and the last in February 1908. The founders of the magazine were Fotos Politis, G. N. Politis, Costas Varnalis, Leandros Palamas, D. Evangelidis (Mitsis Kalamas), N. Karvounis, L. Koumarianos, Napoleon Lapathiotis, Romos Filiras, and N. Hatzaras. Also contributors to the magazine were Ioannis Gryparis, Giannis Vlachogiannis, Lambros Porphyras, Paulos Nirvanas, Rigas Golfis,

law degree, but never practiced the profession. He lived for more than 40 years in his family's two-story neoclassical building in Athens. There he wrote most of his poetic work but also there he committed suicide on the night of January 7 to 8, 1944 at the age of 56, poor and exhausted from drugs. His funeral was funded by his friends and the literary magazine of Nea Estia. In addition to poems, he also wrote over 100 prose, dozens of short stories and reviews and texts. His work is scattered in magazines and newspapers. His only poetry collection was published in 1939, while after his death, Aris Diktaios published his poems in 1964³.

In the history of Modern Greek Literature, Napoleon Lapathiotis has been classified exclusively as a poet, and in fact of low voice according to the eloquent assertion of Manolis Anagnostakis⁴. Napoleon Lapathiotis belongs to the group of poets who were born in the last decade of the 19th century or even shortly before and appeared in the literary life of Greece in the 1910's under the name Generation 1920. These Neo-Romantic-Neo-Symbolist poets of the interwar period who wrote between 1910-1930 they have common features with the Athenian romantic poets. Indicatively, we should mention that poets such as Kostas Karyotakis (1896-1928), Kostas Ouranis (1880-1953), Napoleon Lapathiotis (1888-1943), Tellos Agras (1899-1944), Romos Fyliras (1889 - 1942), Fotos Gifyllis (1887-1981), Mitsos Papanikolaou (1900-1943) and Maria Polydouri (1902-1930) turned their attention more to the inner world, their lives had been stripped of ideals and themselves mourned this loss. The main characteristics of the so-called generation of 1920 are lyricism, the sense of bitterness for the loss of ideals⁵. For all these poets, the life they had to live had been stripped of ideals and their role was to precisely mourn this loss. In this way, they either confirm the existence of such ideals in an elusive transcendental sphere or contemptuously accuse the society that ended them with its destructive pettiness⁶. These poets convey in their lyrics the surrounding atmosphere of dissolution and

---

Aristos Kampanis, etc. This magazine published exclusive poems, and its publication had provoked favorable criticism from not only Greek but also foreign writers.

³ Giorgos Balourdos, "Napoleon Lapathiotis - O Chronos kai Thanatos," *Odos Panos* 79-80 (Maïos-Augoustos 1995): 58-68.

⁴ Manolis Anagnostakis, *I Chamili Foni. Ta Lyrika mias Perasmenis Epochis stous Palious Rythmous. Mia Prosopiki Anthologia tou Manoli Anagnostaki*, (Athina: Ekdoseis Nefeli, 1990), 22.

⁵ Euripidis Garantoudis, "I Poiisi tou K.G.Karyotaki," in *Grammata II: Neoelliniki Filologia (19os & 20os aionas)*, (Patra: Egcheiridio Meletis, Elliniko Anoichto Panepistimio, 2008), 320.

⁶ Roderick Beaton, *Eisagogi stin Neoteri Elliniki Logotechnia*, (Athina: Ekdoseis Nefeli, 1996), 109.

pessimism, despair, and disbelief as well as a general feeling of fatigue from life⁷.

The poets of Lapathiotis' generation are confronted through their poems with the human fate that is, after all, the main material of their inspiration:

“The subject of each poem is not a specific event but the human fate. The only freedom that the poet has is the choice from this material to express his relationship with the world that is always the same: it is a feeling of disharmony with the world and things, a taste of cutting off from an ideal balance, more precisely for the desire to eliminate a disharmony. All poems - optimistic or pessimistic - are aimed at satisfying this desire”⁸.

Aestheticism was also one of those literary movements that had a great influence on Lapathiotis who was an ardent lover of the Beauty. Aestheticism has as its main axiom the conception of beauty, which is traced to an absolute and unique ideal of life, to a supreme value higher than any other. The value of the work lies in its beauty and the Aestheticism pleasure it offers, regardless of its moral usefulness⁹. Greek “esthetes” declare, like the Europeans, beauty as the supreme ideal and insist on the cultivation of form. Their art becomes an obsession, and they serve it completely devoted to it. In fact, their lives copy their art. They are elite people of spirit, aware of their pioneering work and value¹⁰. Lapathiotis, according to Stergiopoulos,

“was particularly associated with the cursed poets of French symbolism and English aesthetics such as Poe. But the one who had a dazzling effect on Lapathiotis' life and art was Oscar Wilde, the demonic author of Dorian Gray's Portrait”¹¹.

---

⁷ Kostas Stergiopoulos, *I Elliniki Poiisi - I Ananeomeni Paradosi*, (Athina: Ekdoseis Sokolis, 1980), 123.

⁸ Nasos Vagenas, *I Esthita tis Theas, Simeioseis gia tin Poiisi kai tin Kritiki*, (Athina: Ekdoseis Stigmi, 1988), 21-22.

⁹ Tzina Kalogirou, “I Zoi os Techni,” *Diavazo*, Teuchos 349, (Athina 1995): 95-96.

¹⁰ Agathi Georgiadou, *I Poiitiki Peripeiteia. Mia Peridiavasi sti Neoelliniki Poiisi mesa apo tous Kyrioterous Stathmous kai ta Logotechnika Reumata*, (Athina: Ekdoseis Metaichmio, 2005), 156.

¹¹ Kostas Stergiopoulos, “Enas Athinaios Ntorian Grey, o Napoleon Lapathiotis kai I Poiisi tou,” *Nea Estia*, Teuchos 881, (Athina 1964): 145.

Napoleon Lapathiotis committed suicide at his home with the pistol of his father, who was in the military and died at the beginning of the German Occupation (1942), about four years after the poet's mother (1937), leaving him thus orphaned and financially unprotected. The bitter truth was that Lapathiotis never managed to become independent from his parents. The death of his mother, when the poet was in his fifties, caused him so much despair and embarrassment that for some time he was seriously concerned with the idea of suicide¹².

The almost daily nights out and the long-term use of drugs have really exhausted him. The sale of the property of his dead parents and his rich library begins¹³. Extremely revealing are his own words about the degradation of his life:

“And my life goes on. I confess that I am tired, sad, frustrated, not that I had created many dreams that it scattered or denied: I was always conservative, and my chimeras were limited. Nor did I ever have ambitions, which I could not satisfy. They did not even have ambitions. I asked only for peace, quiet life, contemplation. And these, I can almost say that I managed. And I'm sure that some good people, confronting my life like this, would probably have the foolish naivety to think of me as very happy and 'privileged' who knows! This is how things look from the outside. And yet I am tired! 'And my life goes on'”¹⁴.

Lapathiotis struggles every day to conquer the space of a lost harmony that is the permanent object of nostalgia of every person:

“The value of a poem is measured by the degree to which it is able to distract us from what we believe we are and lead us to this lost area of harmony. Like the religious experience, the poetic experience is a cut from ourselves that allows us to unite more deeply with ourselves”¹⁵.

---

¹² Petros Chartokollis, *Idanikoi Autocheires, Ellines Logotechnes pou Autoktonisan*, (Athina: Ekdoseis Vivliopoleion tis Estias, 2003), 74.

¹³ Napoleon Lapathiotis, *Poimata-Apanta ta Eurethenta*, Eisagogi-Filologiki Epimeleia Giannis Pappas me ti Synergasia tis Marias Fotiou, (Athina: Ekdoseis Taksideutis, 2015), 37.

¹⁴ Napoleon Lapathiotis, *I Zoi mou, Apopeira Synoptikis Autoviografias*, Filologiki Epimeleia Giannis Papakostas, Ekdoseis Stigmi, (Athina: 1986), 153-157.

¹⁵ Nasos Vagenas, *I Esthita tis Theas, Simeioseis gia tin Poiisi kai tin Kritiki*, (Athina: Ekdoseis Stigmi, 1988), 49-50.

The well-known writer Paulos Nirvanas likens Lapathiotis to the ancient teenager Antinous who committed suicide never to grow up and not lose the beauty of his youth. Lapathiotis impressed his surroundings with his external presence and his behaviour. The poet and critic of the time Kleon Paraschos writes characteristically:

“The poet Lapathiotis embodies the image of the beautiful, young, elegant man in a very convincing way. And with what pride, with what coquettishness, with how much pleasure he attracted attention. Every night he walked on Stadiou Street in Athens in his black hat, in his middle coat, with a fancy flower in his boutonniere. He was a strange figure but also highly poetic and aesthetic, with skin as thin as a woman and blue eyes”¹⁶.

His childhood friend Takis Papatsonis confesses that Lapathiotis radiates an inexhaustible spiritual beauty and does not hesitate to compare him with the ancient Greek god Apollo: *“The charm exerted by his literary and secular appearances in the world, were catalytic. It is as if the young Apollo reincarnated and came to walk among us”¹⁷.*

The famous Cavafy’s scholar Timos Malanos obtained the following wonderful image of Lapathiotis:

“Out of a thousand, ten thousand Napoleon Lapathiotis stood out. He stood out with his manners, with his brevity, with his speech. Like another Alcibiades, he liked to get people’s attention and comment”¹⁸.

Lapathiotis never stops expressing his deep despair for his physical and mental humiliation, his deep despair now looking forward to death as a redemption that would give him his old youthful beautiful self:

“And I will be gone my God leaving this meaningless and horrible and terrible thing, the torn and bloody thing that I might never have been. But I will be an escape from it, I will be an escape from everything and from me and I will have become the One I was first, the big one I was first. I wait for it overnight and every day to come I

---

¹⁶ Kleon Paraschos, “Napoleon Lapathiotis,” *Nea Estia* 35 (398), (1994): 91.

¹⁷ Takis Papatsonis, “O Lapathiotis: Metaioro kai Skia,” *Nea Estia* 35 (398), (1994): 89.

¹⁸ Timos Malanos, *Anamniseis enos Aleksandrinou*, (Athina: Ekdoseis Mpoukoumani, 1971), 234-236.

feel this as a terrible end, an end that might be a Brilliant and Unimaginable Beginning!"¹⁹.

In the years after the loss of his mother, the poet often thought of death as something that would solve his existential problem:

"What completely despairs me is that I have spent almost my whole life, without being able, even for a moment, neither to adapt to it, nor to tolerate it, nor to explain it, nor to justify it. Something separates me from it irreparably. And so I constantly feel like a huge dissonance, within a whole, that others may find excellent and harmonious. (...) Does the same happen to other beings, from those around me? I can not even know that. Maybe, in my physique, there is something left unfilled, - and this something, the undefined is the whole cause of evil... However, as long as I live, in this horrible and deadly thing I see no trace of cure. Only death, as I reckon, will free me from it once and for all"²⁰.

Death as something threatening has become his obsession, an idea that he can not get out of his mind and haunts him at every step:

"There are times, especially when I wake up, that my mind reaches such views about life and death - moments of dizziness, terror, despair that far exceed the limits of tolerance and endurance of the soul - and I wonder with which strength to be able to maintain my balance in this daily life. These moments must have led me to suicide or, at least, to insanity. What we call death is something much bigger, the infinity. It is something the Most Apocalyptic, the Countless and the Amazing, the radically Different that is impossible to comprehend and imagine with our human intellect"²¹.

The writer Alkis Aggeloglou, who visited the poet in his paternal home shortly before his suicide, states characteristically: *"His dysthymia was infinite, the words he uttered here and there by force dripped bitterly unbearably. To the point Lapathiotis had reached he could no longer live"*²². The idea of death from threat becomes redemption, a redemption from the

---

¹⁹ Giannis Kairofyllas, *Autoi oi Oraioi Trelloi*, (Athina: Ekdoseis Filippotis, 1986), 183-220.

²⁰ Aris Diktaios, *Napoleon Lapathiotis (I Zoi tou kai to Ergo tou)*, (Athina: Ekdoseis Gnosi, 1984), 78-79.

²¹ Tasos Korfis, "O Napoleon Lapathiotis mesa apo to Anekdotο Prosopiko Imerologio," *Nea Estia* 115 (1362), (1984): 432-433.

²² Kleon Paraschos, "Mnima Lapathioti," *Nea Estia*, 75 (881), (1964): 352-358.

mental and physical collapse to which he was led by the liberated life he led²³.

One of the main characteristics that distinguished Lapathiotis from his youth was the feeling of coquettishness and narcissism. The idea of the wear and tear of time and old age was something that frightened the poet, something that haunted his mind, and he could neither conceive nor accept. Remarkable are the words of Tellos Agra on this subject:

*“Lapathiotis was at war with Time. What else did he want? Stop him. The old man Lapathiotis? Who could have imagined that? Even less himself. Everything else could be done by art. But he did not know the art of old age”*²⁴.

Lapathiotis’ suicide is a cornerstone of his poetic art since in it (suicide) all his lessons about the aesthetics of life are realized. Lapathiotis aimed with his suicide to return to reality, thus satisfying his unbridled narcissism²⁵.

The Poet’s Love for the Mythology of Ancient Greece

It should be noted that Lapathiotis was a lover of the ancient Greek literature and especially of the mythical hero Narcissus. The mythical figure of Narcissus fascinates Lapathiotis and thus dedicates a poem to him entitled *Narcissus*, which we will analyse later. But let us see in detail who Narcissus was in ancient Greek mythology. One of the most characteristic figures in Ancient Greek Mythology was Narcissus. Narcissus, who was one of the most characteristic figures in the Ancient Greek Mythology, was the son of the Nymph Ourania and the river Kifissos, thanks to whom many traditions and myths developed.

Some important traditions are as follows:

- One day while sitting near a spring, the beautiful Narcissus saw his face in the waters of the spring. He was fascinated by his image reflected in the water and wanted to

---

²³ Petros Chartokollis, *Idanikoi Autocheires, Ellines Logotechnes pou Autoktonisan*, (Athina: Ekdoseis Vivliopoleion tis Estias, 2003), 90.

²⁴ Tellos Agras, “Ergon Technis,” *Nea Estia*, 35 (398), (1994): 97-99.

²⁵ Marios Vaianos, “Enas Thanatos. Mia Pikri kai Thliveri Istoria,” *Nea Synora*, Teuchos 7, (Ioulios-Septemvrios 1970): 92.

capture it by dipping his hand in the water. But because despite his efforts he did not succeed, he remained in this position, admiring himself until he withered and died. In that place after a while the homonymous flower sprouted as a symbol of the decay of youth and the chthonic deities.

- Narcissus, indifferent to love for him, of the also handsome young man Ameinia, eventually became the moral perpetrator in the suicide of the second. Nemesis then decided to punish him severely with the same passion, inciting him to see his image in the spring water and fall in love with it so much that he died from his unsatisfied love for himself.

- But the best known and most widespread tradition about Narcissus was the following due to Ovid (in his work "Metamorphoses" III 342). One-day Echo saw Narcissus wandering in the woods and began to follow him. Narcissus, who was hunting deer, heard a noise and turned to look at her. He shouted at her to approach him, but when Echo approached him, he pushed her away. Echo, unhappy about her unfulfilled love and Narcissus' behaviour, cried incessantly. Narcissus continued to cross the forest, until he found a lake on a glade and stopped. When he leaned over it and saw his image in the water, he was fascinated by his own beauty. He stayed like that for days, looking only at himself and ignoring the call of Echo. When Narcissus tried to touch the beautiful face he saw in the water, he fell and drowned. Echo after the rejection of her love by Narcissus hid in the forests and mountains where no one saw her again, using the caves and ravines for her residence. During this adventure Echo became weaker and weaker, so much so that in the end her body disappeared and only her voice remained. Such misery could not go unpunished. When Nemesis, the goddess of revenge, learned the story, she decided to punish Narcissus whom she dragged to a lake. Narcissus in absolute calm, enchanted by his reflection reflected in the water of a spring, is left to look at his idol in the lake, indifferent to the love of the nymph Echo. There he marbles in despair, as the love he feels for himself is not fulfilled until he dies. Nevertheless, the gods took pity on him and in the place where he died, Narcissus grew, a flower that would henceforth bear his name²⁶.

---

²⁶ Grigoris Vaslamatzis, *To Antikeimeno tou Narkissou, Mythos kai Kliniki Psykhanalytiki Theoria*, (Athina: Ekdoseis Idryma Goulandri Chorn, 1996), 88.

Narcissus falls in love with his idealized image, but he cannot really love himself, nor can he direct his love outward. He is deceived by the reflection of his image, since it shows only his perfect, wonderful face, and not his inner world, his existential depth. The myth of Narcissus essentially tells the tragedy of the loss of ourselves. Narcissus' death, on the other hand, is a consequence of his fixation on a false self. A self that is unfamiliar with emotions that are not at all acceptable to it such as pain, jealousy, sadness, anger, lack, loss of beauty and youth. Although the myth has its origins several centuries ago, the figure of Narcissus remains very close to the alienated modern man of Western civilization. After all, we will always love the other to the extent that we face our image in him. Unfortunately, this is never enough for anyone, since the "I" will always raise the index of our expectations for the other, in order to fulfil his greedy needs²⁷.

The mythical figure of Narcissus has always fascinated Lapathiotis and this emerges from the poem dedicated to him with the title *Narcissus*. The mythological form of Narcissus contributes to the formation of the erotic atmosphere of the following poem. Like another Narcissus, Lapathiotis confesses through his lyrics that he is in love with his idol: "*Tonight I loved my eyes, looking at them in the mirror*"²⁸. The use of the mythical form of Narcissus by Napoleon Lapathiotis is not accidental: what he wants to trap in his poetry is eternal youth; that is why, even in his most pessimistic poems, we have the impression that a man speaks and writes without age, forever trapped in youth -even imaginary- even if his real age is far advanced²⁹. This sensual atmosphere of the poem is intensified through two fixed motifs of Napoleon Lapathiotis' poetry, the fluctuations of light and the poetic use of the fragile rose, par excellence a symbol of the fast passage of life and time:

*"If the rose had been the April rose,
that I had put in the corner
I wish not would see it surrender
to the night agony?
If this rose that died in the glass was true,*

---

²⁷ Pierre Dessuant, *Narkissismos*, Metafrasi Paulakou Dimitra, (Atina: Ekdoseis Khatzinikoli, 1992), 123.

²⁸ Napoleon Lapathiotis, "*Narcissus*," *Poimata-Apanta ta Eurethenta*, Eisagogi-Filologiki Epimeleia Giannis Pappas me ti Synergasia tis Marias Fotiou, (Athina: Ekdoseis Taksidoutis, 2015), 219.

²⁹ Vaggelis Psaradakis, "*Peninta syn kati gia ton Lapathioti*," *Odos Panos*, Teuchos 79-80, (Maios-Augoustos 1995): 49.

*-or some desires that tormented me
And which had remained sterile?"³⁰.*

The rose has a special place in Lapathiotis' poetry and becomes a favourite poetic theme of the generation of modern Greek poets of 1920. The rose represents an anthem and lament at the same time in life, love, and youth. The form of the volatile rose (*rosa mutabilis*) is used as a symbol and motif by many poets and writers around the world who want to compare in this way the fragility of the flower with the rapid passage of human life. Characteristic is the case of the famous choral song from the play of the great Spanish playwright Federico Garcia Lorca: *Donia Rosita the Elder* or *The Language of Flowers* (*Doña Rosita la Soltera o el lenguaje de las flores*) which masterfully describes through a red rose the birth, the beauty, the radiance and finally the decay and the end:

*"When it opens in the morning,
It glows as red as blood.
The dew won't touch it
Afraid of being burnt.
Open wide at noon
It's hard as the coral.
The sun leans through windows
To gaze at its gleaming.
When the birds begin
To sing in the branches
And the afternoon faints
In violet light, off the sea,
It turns white, as white
As a grain of white salt.
And when night chimes
Its white horn of metal
And the stars all appear
As the breezes die,
In a ray of darkness
It starts to fade"³¹.*

---

³⁰ Napoleon Lapathiotis, "Narcissus," *Poimata-Apanta ta Eurethenta*, Eisagogi-Filologiki Epimeleia Giannis Pappas me ti Synergasia tis Marias Fotiou, (Athina: Ekdoseis Taksidoutis, 2015), 219.

³¹ Federico García Lorca, *Doña Rosita la Soltera o el lenguaje de las flores*, Edición Luis Martínez Cuitiño, (Madrid: Colección Austral, 1999), 76.

The rose, queen of flowers, is an allegory for human existence, the withering of beauty and the loss of happiness over time. The rose, and all the above poetic symbolisms of it, was especially praised through the Ancient Greek Lyric poetry of Sappho, Iykos and Anacreon. Ancient Greek mythology connected the rose with the Goddess Aphrodite who represented beauty and love. In fact, it is the only creation of nature that can compete with her in beauty and mitigate her arrogance and incomparable beauty. But the relationship of the rose with the goddess Aphrodite does not stop here. The rose will become the living memory of the unfortunate love affair of the goddess with the beautiful mortal Adonis who was a ferocious predator. This momentum towards dangerous hunting often forced Aphrodite to scold him for fear of his physical integrity. Adonis once came face to face with a massive and powerful pig that with a lightning movement mortally injured the young Adonis. As soon as Aphrodite realized this shocking event, she hurried to help her protégé. Out of panic and agony she forgot to put on her shoes and stepped on a thorn from a wild rose as she ran to find herself next to the handsome young man who was mortally injured. The blood of the Goddess Aphrodite flowed and fell on a wild rose, the blood of the goddess transformed the white rose into red. When Aphrodite arrived at the scene, she saw with great sadness that Adonis was lying dead. The goddess was inconsolable about this ending and cried constantly. Her tears rolled down her cheeks and ended up on the ground, permeating the ground. But the tears of a goddess and even of Aphrodite were not ordinary like the tears of ordinary mortals. In the places where her tears fell, beautiful flowering plants appeared. The place around the killed Adonis was filled with amazing flowers that were none other than the anemones. One of the most famous Greek myths is that of Rodanthi. The young Rodanthi once lived in old Corinth. The gods had given her rare beauty and wisdom. The wise men of the city often gathered in her house to admire her beauty and intelligence. One day Rodanthi invited some friends to her house to spend some pleasant hours eating, drinking, and talking together. But the wine she offered them was plentiful and her guests got drunk. One to tease her told her that a woman can never compete in intelligence and wisdom with a man. She replied that wisdom is not a privilege of men. Her response infuriated some of her guests, who considered her words an insult to the gods. *"Such an insult to the great Zeus is punishable only by death!"* Someone shouted. Rodanthi realized that there was no way to calm her friends down and because she was afraid for her life, she ran to the door to leave the house. The enraged guests shook off the table and ran after her to catch her. Desperate she rushed into the temple of Artemis to be saved. She hoped that her

persecutors would respect the sanctuary and not dare to harm her. Terrified, she frowned at the statue of the goddess, but they did not hesitate at all, the wine had blurred their judgment. The first one who went to touch her let out a scream full of surprise and pain. The beautiful young woman had disappeared and, in her place, there was now a plant with beautiful flowers, but with branches full of pointed thorns. The goddess Artemis transformed Rodanthi into a flower to save her from the rage of her drunken friends and filled the branches with thorns to protect herself from his enemies³².

Narcissus and the fragile rose are two basic elements in the poetry of the sensitive Lapatiotis. Lapatiotis' wounded soul, his inability to adapt to the demands of a cold and highly inhuman society that does not easily forgive the poets' intelligence and sensitivity pushed him even faster into the desperate act of suicide. How can a sensitive soul withstand the futile roar of the world? And the famous verse in the form of a question by the tender German poet Hölderlin from the poem *Bread and Wine* always appears so relevant in our difficult times and wanders forever without anyone being able to answer it with certainty:

Dont know.

*What are poets useful for in a petty time life?*³³

With the suicide of Lapatiotis, the following logical question comes to our mind again, why prominent spiritual figures, tender and at the same time intelligent beings choose this way to end their life. The answers are many, the thoughts even more we will close this article with an excerpt from the first literary work of the author George Kheimonas, entitled *Peisistratos* and published in the autumn of 1960, an excerpt in favour of suicide and the right of every mortal to voluntarily and freely determine the end of his life:

"Suicide," says Peisistratos, is an unjustly misunderstood act, it is the most remarkable act we can do. Pain and creation are two great circles intersecting. (...) The pain that started from the resistance of matter to become a world becomes a pain of matter that ceases to be a world anymore. It does not understand, (...) in front of the act of my birth (...) is my only act that rise to the occasion because it has

---

³² For myths about the rose see: http://www.valentine.gr/king_rose_gr.php.

³³ Friedrich Hölderlin, *Egkomió, Treis Ymnoi, Tria Scholia*, Metafrasi Takis Papatsonis, (Athina: Ekdoseis Ikaros, 1993), 125.

insurmountable power and tragedy. What good is it for me to be fruitful and worthy, since at the moment I did not define but luck itself - the very power that gave birth to me, I have to bow my head and die unprotestingly consoling myself that this is what the law of my nature says and what can I do? a course that has a starting point and an end to the order of an enemy of mine, completely foreign to me, law - because I neither wanted my birth (how could it be possible?) or do I accept death - does it make sense? Since I could not give birth to myself, I do an equivalent act: I destroy him. Taking life from my material I raise it as an opponent to my mother the fate which is how I take her the right to decide for my end; She decided for my beginning, I decide for my end. I equate my power with hers. I acquire the means the only means to reach the power, whatever it is, to stand face to face in the cloudy, arrogant form of the Sphinx, equal to equal. Is there a stronger creation than this act?"³⁴.

The course of human existence is lonely and has a dubious effect and time *like an unruly impatient horse*³⁵ destroys everything in its path. The wayfarer thinks he is turning the world around, but he is only turning around. The cycle is vicious and deadlocked, and the journey ultimately brings only *a handful of ashes and death*³⁶.

After all, what is the end of all human existence according to the philosopher Maurice Blanchot: *"It does not matter. All that remains is the feeling of lightness, which is death itself or, to be more precise, the moment of my death which from now on is always pending and imminent at all times"*³⁷.

As the French philosopher Jacques Derrida (1930-2004), also known as the founder of deconstruction, characteristically states: *"we are all survivors with suspension"*³⁸.

---

³⁴ Giorgos Cheimonas, *Pezografimata*, Eisagogi-Epimeleia-Chronologio Euripidis Garantoudis, Deuteri Ekdosi Sympliromeni, (Athina: Ekdoseis Kastanioti, 2005), 73-75.

³⁵ Giannis Stroumpas, "Poiima ΙΘ," *Argyris Chionis, Ellines Poiites, I Genia tou 1970*, Apo tin Poiitiki Syllogi Metamorfoseis, (Athina: Ekdoseis Gkovosti, 2020), 136.

³⁶ Argyris Chionis, "Souvenir Erimias," *I Foni tis Siopis, Poiimata 1966-2000*, Apo tin Poiitiki Syllogi Schimata Apousias, (Athina: Ekdoseis Nefeli, 2006), 86.

³⁷ Maurice Blanchot, *I Stigmi tou Thanatou mou*, Metafrasi-Epimetro: Vaggelis Mpitsoris, (Athina: Ekdoseis Agra, 2000), 11.

³⁸ Jacques Derrida, *Mathainontas na zeis en telei*, Metafrasi Vaggelis Mpitsoris, (Athina: Ekdoseis Agra, 2006), 24-25.

Conclusion

Through this article, the tender and sensitive personality of the poet Lapathiotis who was never able to come to terms with the cold and heartless modern society is displayed in all its glory. His great mistake was his difference from other people who could not tolerate the poet's genius. Lapathiotis through his poetic work shows his adoration for youth and therefore always glorifies the mythological figure of Narcissus. He also has a special love for the rose, a symbol of love, passion, charm, but at the same time a symbol of short mortal life. Lapathiotis cannot tolerate this mortal fate and thus commits suicide freeing his soul from the prison of his body. In the poem entitled *Ek Vatheon, (De Profundis)*, he expresses to God his absolute indignation at life as he confesses that there is no longer the slightest reason for existence for him. With the following verses it is as if he is warning us about the end that will soon arrive through his suicide:

*“Have mercy on me God in my despair,
pity the flame I scatter in vain,
grieve in my indignation,
I live without a reason and without a purpose³⁹”.*

---

³⁹ Napoleon Lapathiotis, “Ek Vatheon,” *Poimata - Apanta ta Eurethenta*. Eisagogi - Filologiki Epimeleia Giannis Pappas me ti synergasia tis Marias Fotiou, (Athina: Ekdoseis Taksideutis, 2015), 159.

Bibliography

- Agras, Telos. "Ergon Tekhnis." *Nea Estia*, 35 (398), (1994).
- Anagnostakis, Manolis. *I Chamili Foni. Ta Lyrika mias Perasmenis Epochs stous Palious Rythmous. Mia Prosopiki Anthologia tou Manoli Anagnostaki*. Athina: Ekdoseis Nefeli, 1990.
- Balourdos, Giorgos. "Napoleon Lapathiotis - O Chronos kai o Thanatos." *Odos Panos* 79-80, 1995.
- Beaton, Roderick. *Eisagogi stin Neoteri Elliniki Logotechnia*. Athina: Ekdoseis Nefeli, 1996.
- Blanchot, Maurice. *I Stigmi tou Thanatou mou. Metafrasi-Epimeleia: Vaggelis Mpitsoris*. Athina: Ekdoseis Agra, 2000.
- Camus, Albert. *O Mythos tou Sisyfou, Dokimio gia to Paralogo*. Athina: Ekdoseis Kastanioti, 2007.
- Chartokollis, Petros. *Idanikoi Autokheires, Ellines Logotechnes pou autoktonisan*, Athina: Ekdoseis Vivliopoleio tis Estias, 2003.
- Chionis, Argyris. "Souvenirs Erimias." *I Foni tis Siopis, Poiimata 1966-2000. apo tin Poiitiki Syllogi Skhimata Apousias*. Atina: Ekdoseis Nefeli, 2006.
- Cheimonas, Giorgos. *Pezografimata. Eisagogi-Epimeleia-Khronologio Euripidis Garantoudis, Deuteri Ekdosi Sympliromeni*, Atina: Ekdoseis Kastanioti, 2005.
- Derrida, Jacques. *Mathainontas na zeis en telei*, Synenteuksi me ton Jean Brinbaum. Metafrasi: Vaggelis Mpitsoris. Athina: Ekdoseis Agra, 2006.
- Dessuant, Pierre. *Narkissismos*. Metafrasi Paulakou Dimitra. Athina: Ekdoseis Chatzinikoli, 1992.
- Diktaios, Aris. *Napoleon Lapathiotis (I Zoi tou kai to Ergo tou)*. Athina: Ekdoseis Gnosi, 1984.
- Hölderlin, Friedrich. *Egkomio, Treis Ymnoi, Tria Skholia*. Metafrasi Takis Papatsonis. Athina: Ekdoseis Ikaro, 1993.
- Garantoudis, Euripidis. "I Poiisi tou K. G. Karyotaki". *Grammata II: Neoelliniki Filologia (190ς & 200ς aionas)*, Egcheiridio Meletis, Patra: Elliniko Anoichto Panepistimio. 2008.
- García Lorca, Federico. *Doña Rosita la Soltera o el lenguaje de las flores*. edición Luis Martínez Cuitiño. Madrid: Colección Austral, 1999.
- Georgiadou, Agathi. *I Poiitiki Peripeteia. Mia Peridiaovasi sti Neoellinili Poiisi mesa apo tous Kyrioterous Istorikous Stathmous kai ta Logotechnika Reumata*. Athina: Ekdoseis Metaichmio, 2005.
- Kalogirou, Tzina. "I Zoi os Techni." *Diavazo*, Teuchos 349, (1995).
- Kairofyllas, Giannis. *Autoi oi Oraioi Trelloi*. Athina: Ekdoseis Filippotis, 1986.

- Korfis, Tasos. "O Napoleon Lapathiotis mesa apo to Anekdotο Prosopiko Imerologio." *Nea Estia* 115 (1362), (1984).
- Lapathiotis, Napoleon. *I Zoi mou: Apopeira Synoptikis Autovivliografias*. Filologiki Epimeleia Giannis Papakostas. Athina: Ekdoseis Stigmi, 1986.
- Lapathiotis, Napoleon. *Poiimata - Apanta ta Eurethenta*. Eisagogi - Filologiki Epimeleia Giannis Pappas me ti synergasia tis Marias Fotiou, Athina: Ekdoseis Taksideutis, 2015.
- Lapathiotis, Napoleon. "Narkissos." *Poiimata Apanta ta Evrethenta*. Eisagogiki - Filologiki Epimeleia Giannis Pappas me ti synergasia tis Marias Fotiou. Athina: Ekdoseis Taksideutis, 2015.
- Malamos, Timos. *Anamniseis enos Aleksandrinou*. Athina: Ekdoseis Mpoukoumani, 1971.
- Papatsonis, Takis. "O Lapathiotis Metaioro kai Skia." *Nea Estia* 35 (398), (1944).
- Paraschos, Kleon. "Mnima Lapathioti." *Nea Estia* 75 (881), (1964).
- Paraschos, Kleon. "Napoleon Lapathiotis." *Nea Estia* 35 (398), (1994).
- Psaradakis, Vaggelis. "Peninta syn kati gia ton Lapathioti." *Odos Panos*, Teukhos 79-80, Maios-Augoustos 1995, (1995).
- Stergiopoulos, Kostas. "Enas Athinaios Dorian Grey, o Napoleon Lapathiotis kai i poiisi tou." *Nea Estia*, Teukhos 881, (1964).
- Stergiopoulos, Kostas. *I Elliniki Poiisi - I Ananeomeni Paradosi*. Athina: Ekdoseis Sokolis, 1980.
- Stroumpas, Giannis. "Poiima ΙΘ.", *Argyris Chionis, Ellines Poiites, i Genia tou 1970*, Apo tin Poiitiki Syllogi Metamorfoseis. Athina: Ekdoseis Gkovosti, 2020.
- Vagenas, Nasos. *I Esthita tis Theas, Simeioseis gia tin Poiisi kai tin Kritiki*. Athina: Ekdoseis Stigmi, 1988.
- Vaianos, Marios. "Enas Thanatos. Mia Pikri kai Thliveri Istorია." *Nea Synora*, Teuchos 7. Athina Ioulios-Septemvrios (1970).
- Vaslamatzis, Grigorios. *To Antikeimeno tou Narkissou, Mythos kai Kliniki Psykhanalytiki Theoria*. Atina: Ekdoseis Idryma Goulandri Chorn, 1996.

Prototype of Emigration and Integration in the Balkans: A Case Study on the Albanian Emigrants in Turkey

Matilda Likaj* & Brikena Likaj**

Abstract:

The emigration phenomenon is one of the most debated topics in today's world. Europe has been faced with different waves of refugees and emigrants from different countries. One of these countries is Albania. For more than 25 years, the Albanian emigration phenomenon has been part of these debates, which have focused on the integration of Albanian emigrants in host societies. These debates have always been done by representatives of the hosting countries, and rarely by Albanian representatives. However, in recent years, several experts have been focusing on research on the Albanian emigration phenomenon from different perspectives. This article aims to analyse the level of social integration of Albanian emigrants (especially after 1990) in host societies such as Turkey. Based on the statement of this study, Albanian emigrants have a high level of integration in Turkish society. The data for this study was collected quantitatively and analysed using SPSS. The results of Albanian emigrants' social integration appear to be quite balanced, indicating a high level of emigrant integration into Turkish society.

Key words: Emigration in the Balkans, Social integration, Albanian emigrants, Turkish societies.

---

* Ph.D, University of Aleksander Moisiu Durres (UAMD), Albania, ORCID ID: 0000-0003-3471-3036

e-mail: matildalikaj@gmail.com

** M.Sc ,Tirana University, Albania, ORCID ID: 0000-0003- 4713-6186

e-mail: likabrikena1@gmail.com

Introduction

Each emigration is an oasis of challenges for individuals, the societies they host, and even the societies they leave. The phenomenon of Albanian emigration reflects different aspects of mobilisation practices, such as social, cultural, economic, and political, which often have complex forms and applications. Emigration as a phenomenon also reflects a social problem in Albanian society. The so-called social problem is recognised as a situation that exacerbates the lives of a considerable number of individuals, bringing undesirable consequences for the whole society.¹

The phenomenon of emigration in Albanian society appeared quite different from migration practices in other countries regarding the Albanian hermeneutic form of lifestyle, full control on personal and social life of actors and the communist dictatorial regimes' prohibition of free movement of people in and outside the countries (just a few numbers of people in charge were able to move by permission). The communist regime in Albania which continued from 1945 to 1990 affected the perception and the reflexes of the population regarding their mobility in and outside of the home country. After the fall of the communist regime, people enjoyed the right of movement, freedom of speech and beliefs. This change, besides, distinguishing unique forms, also affected encouraging and appealing factors behind Albanian emigration. Selecting a destination from individuals to emigrate is closely related to "attractive" (pull) and "stimulating" (push) factors that evolve from the actuality of the society where they live. Some of these factors relate to lack of work in the country of origin, good salaries in other countries, facilities of finding work in the country where they migrate, advertising of the country by individuals who have emigrated before, etc. These factors provide new opportunities for individuals and form challenges for host and origin societies. This is because the emigration of individuals forms a "space" (gap) between different age groups, which appears as a lack of work force. This space (absence) forms the social disequilibria of the structure of the society of origin.

By the collapse of the communist regime in the 1990s, despite being an unknown phenomenon until then, Albanian emigration changed

---

¹ Merita Xhumari (VASO), *Procesi dhe Institucionet e Politikës Sociale* (Tiranë: Botimet Pegi, 2014), 78-79.

drastically. Inciting or appealing (pull and push) factors of this phenomenon cannot be analysed as being the same as the phenomenon of emigration in other societies. This is because the social, economic, political conditions of Albania have been very different from other countries (even from communist countries in the Balkans or in the other parts of the world).

Hermetical unmatched political regime used very strict closed border policies that emigration was totally forbidden. After the fall of the communist regime, many political changes resulted in new social circumstances that Albanian society had not faced before. The Albanians in front of these changes were totally alienated and unprepared. As for the years 1993-1996, Albanians regarded emigration as an opportunity to escape from the economic crisis. Albanian emigration was the driving force behind another economic crisis caused by pyramid schemes. From the year 2000 to the present day, the phenomenon of Albanian emigration has taken different forms due to the stimulating factors, as well as the great changes that our society has experienced and still experiences. The hosting countries of these Albanian emigration waves were mostly different European countries such as Greece and Italy. In this study, another target group is going to be analysed, namely Albanian emigrants in Turkey. They are very few in number (compared to the Albanian emigrants in Greece, Italy or other European countries), but they have a different course of social integration. Albanian emigrants from Albania and Kosovo represent the smallest number of emigrants in Turkey.²

The research statement of this article is to figure out the high level of Albanian emigrants' integration in Turkish society. The object of this investigation are those Albanians who emigrated between 1990 (by the fall of communist regime) and 2015. Our research shows that the main factor for Albanian migrants to decide to migrate to Turkey is the facilities for getting a residence permit. Our study is based on 500 Albanian emigrants in Istanbul, Bursa and Izmir (until 2015). The research deals with the Albanian emigration as a unique case including the aspect of social integration level (elaborated in our earlier publication).³ In the paper, first the terminology of emigration and social integration as a process will be discussed, and then an analysis of Albanian emigration to Turkey between social integration and segregation will be given.

---

² TÜİK, *Genel Nüfus Sayımı 2005: Göç İstatistikleri* (Ankara: TÜİK, 2009), 45

³ Matilda Likaj, *Emigration and Social Integration* (Albania: Botimet Luis Print, 2018).

Emigration and Social Integration

Over the last decades, discussions about emigrants' integration have enabled the formation of a significant number of different theoretical perspectives. These perspectives form a connection between sequencing, participation in social life and adaptation of emigrants to the host society. Relatively from various perspectives, a significant number of concepts about integration have emerged in the literature of social sciences. Generally, these concepts are oriented to inclusion, assimilation, accommodation, acculturation, adaptation, and integration.

As the concepts, "integration" and "social integration" are much debated in social sciences. In sociology of education both concepts contain a very broad meaning and are used differently according to social situations. The concept of "integration" is used in different context, regarding the situations.⁴

The concept is used for social research in migration field to refer to the degree of involvement of migrants, and their families, in the social, cultural political and economic life of the host country. In everyday language sometimes the word 'integration' is confused by assimilation. But integration does not mean assimilation. Nor does it imply that integration requires adjustment only on the side of migrants. The term "integration" and not "assimilation" emphasizes respect for and incorporation of differences and the need for mutual adaptation. "Integration" also reflects an appreciation of diversity instead of the homogeneity that "assimilation" has come to connote.⁵ Despite some reservations about the word integration, due to its wide international use, the debate is about the role of quality services in ensuring both social inclusion and successful migration management. From one point of view, integration as a term, in everyday meaning is variable and highly indeterminate. It is important to stress that its meaning differ according to the pervasiveness in policy in public discourse and meanings that are given from research scholars.

---

⁴ Joao Sardinha, *Immigrant Associations, Integration and Identity, Angolan, Brazilian and Eastern European Communities in Portugal* (Amsterdam University Press, 2009), 39.

⁵ M. Fix, W. Zimmerman & J. Passel, *The Integration of Immigrant Families in the United States* (Washington, D.C.: Urban Institute, 2001), 91-92.

At the same time, integration does not mean that emigrants must sever ties to their countries of birth nor abandon their cultures, traditions, values, and identities. For most newcomers, the initial focus upon arrival will be on adoption to the host society social life. Sometimes, it is facing the social and economic realities formidable barriers to integration of many migrants. According to E. Durkheim this is called as the process of integration. Process of integration of migrant is related with social solidarity and social cohesion of hosted societies. Hence, integration is a process that takes time and it is not always successful for both migrants and host societies. But does this occur same to the migrant to the European societies? Here is important to focus on the Albanian migrants in Greece, where most of them had to change even their Muslim names into Orthodox ones.

Integration may be defined as a two-way process where new migrants and members of the host society have responsibility for wellbeing and social cohesion of society. These proceeds require change on both migrants and receiving community, because integration is a dynamic giving and taking process that takes place over time. In responding to migrants' needs, host societies are unlikely to be able to provide the ideal level of support, constrained by different factors. These factors can be listed as limited economical resources, community need, integration policies, education policies, willing to be integrated into the hosted societies etc. The migrants have to deal with a set of existing values and norms, must accept learning a different language, cultural values, traditions and norms, and must accept people with different cultural and ethnic background. On the other side, members of host countries need to accept diversity of migrants for helping social solidarity and cohesion of society. Because the migrant must bear the integration to the society, and this will help social solidarity of host society. The process of migrants' integration depends on the shift in the host societies' attitudes towards them. Consequently, to this situation it transforms the social cohesion by creating a new one from both newcomers and receivers. Migration integration process is not simple and most of the time is accompanied with different social anomies and identity problems. Therefore, migrant integration is a complex concept that is fundamentally tied with debates about the migrants' role in the sender and host societies.

The process of emigrants' integration shows its impact on many social structures in a society. Each of the structures is affected by forms of integration, confronted with problems of culture, language, identity, customs, attitudes, behaviour, etc. These are considered "continuity of

integration" because they take a long time during the migration process. Often, the definitions of "social integration" of emigrants are based on the idea of "inclusion of individuals in a social system, the formation of relations between emigrants and domestic social actors, and the way of behaving in the host society". Social integration is seen as a process that, if successful, enables emigrants to become a normal part of society. Completion of this process implies the equal inclusion of emigrants and locals in the host country's economic, political, social, and cultural fields.⁶

However, emigrants are in the process of enduring change throughout the integration process. This is because they become active social actors in the social and cultural life of the host society. Emigrants, as part of this process, reflect the changes in behaviour and thinking at the end. Particularly in some of the sociological studies focused on integrating and empowering emigrants, new emigrants respond to or exhibit attitudes towards the "mentality" of the social environment and the new life they begin. Sometimes they form attitudes with negative notions about the social life of the country of origin. It is important to note that many of the stimulating and appealing factors reflect these attitudes. Various sociological studies have focused on analysing immigrant attitudes in the host country and their countries of origin during the integration process. Exactly focusing on this point, it is very important to express that there is a huge "gap" in the integration of Albanian emigrants in Turkey and Greece. By the "gap" it meant the extreme line of integration of Albanians in Greece and the growing line of integration of Albanians in Turkey (see the following explanation).

Recently theories of emigration focus on the development of the process of integration. This process sometimes is known as post emigration situation in the host society. But in sociological terminology, this process is acknowledged as integration. The term "integration" is used by social research in migration studies for referring the degree of involvement of migrants in host society as the other social actors⁷. The term "integration" is to emphasize respect for and incorporation of differences and the need for mutual adaptation. According to Fix and Passel "integration" reflects

---

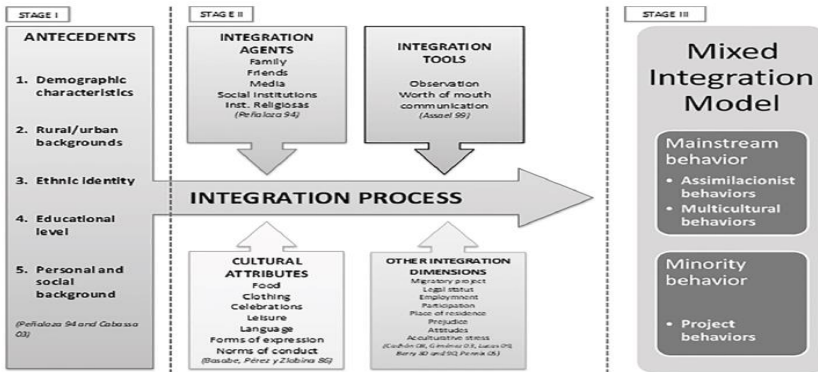
⁶ Vladimir Ganta, "Measuring the Integration of Labour Migrants Abroad: The Case of Moldova," in *CARIM-East Research Report* (Moldova: Robert Schuman Center for Advance studies and European University Institute, 2013), 11.

⁷ Matilda Likaj, "Education as an Important Factor on Migrants Integration: Albanian Migration Case," *Beder Journal of Education Science*, no. 7 (2014), 43.

an appreciation of diversity instead of the homogeneity that “assimilation” has come to connote⁸.

As Ares emphasizes, emigration as a process takes time and results in a mixed integration model influenced by different stages (see Figure 1).

Figure 1: MIM (Mixed Integration Model)⁹

The first stage is based on the emigrants’ personal characteristics, termed "antecedents," that are primary factors influencing the integration process. The antecedents listed by Ares focus on the demographic, rural/urban backgrounds of emigrants, ethnic identity, education level, and personal and social background. These factors are the first initiators of the integration process. During the process, integration agents (family, friends, media, social institutions, etc.), integration tools (such as observation, word-of-mouth communication, etc.), cultural attributes (food, clothing, celebrations, leisure, language, forms of expression, norms of conduct, etc.), and other integration dimensions (migratory projects, legal status, employment, participation, place of residency, attitudes, prejudices, etc.) influence directly and indirectly the process of integration of emigrants. All these factors oriented the emigrants toward a model of emigration, termed the mixed integration model (MIM). MIM measures the behaviour of emigrants to identify if the process of integration includes mainstream behaviour or is more behavior-oriented for minorities. This new approach to integration, such as MIM, is very useful to understand the

⁸ M. Fix, W. Zimmerman, & J. Passel, *The Integration of Immigrant Families in the United States* (Washington, D.C.: Urban Institute, 2001), 89.

⁹ A. Ares, & M. Fernandez, “Toward a Mixed Integration Model Based on Migrants’ Self-perception,” *Studi Emigrazione*, LV, no. 212 (2018), 23.

emigrants' recent movements, but it is uneasy to explain the integration of emigrants' behaviours (especially for Albanian emigrants, based on Albanian historical background) several years before. In the following pages of this article, the integration of Albanian emigrants in Turkey will be analysed.

Albanian Emigration to Turkey: Integration or Regression

Following the fall of the communist regime in the 1990s, Albanians fled in various directions, with Turkey being one of them. During this period, the number of Albanian emigrants in Turkish society increased. The emigration of Albanians to Turkey has come about as a result of incentive factors such as the political, economic, social, and cultural conditions of Albania, as well as political asylum. There are a wide range of factors attracting Albanians to emigrate to Turkey. It is very important to point out that between Albania and Turkey, visa-free movement of people did not exist until 2003. In the following chapter, the reasons for choosing Turkey as a host country will be discussed. Although in Turkish society there is a significant number of Albanian emigrants, both before and after the 1990s, there are still no proper studies of this phenomenon.

Every society that accepts emigrants and enables the formation of the emigration phenomenon begins to formulate political strategies to preserve the stability of society and provide employment opportunities in order to accommodate the socio-cultural structure of emigrants themselves. Emigrants have been influenced and affected the social and cultural structure of the Turkish society into which they have emigrated. Therefore, a common social capital has been formed that has enabled emigrants to adopt the everyday practises of locals, and locals have formed a relationship (one of giving and taking) with emigrants.¹⁰ This practice easily facilitates the integration of emigrants into Turkish society.

Emigrants, who work legally in Turkey, have some problems with the recognition of social security rights in their country of origin, which was a part of the former eastern bloc of communist states like Romania, Albania, Poland, and the former Soviet republics. "Emigrants from these countries prefer to be employed illegally to earn higher incomes. Usually, migrants prefer to work in the fields of textiles, construction, tourism, cleaning, or various services in the family, etc. The salaries that emigrant workers receive are higher than salaries paid legally but are still low for

---

¹⁰ Suat Kolukırık, "Bulgaristan'dan Göç Eden Türk Göçmenlerin Dayanışma ve Örgütlenme Biçimleri: İzmir Örneği," *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 30, no: 1 (2006): 7.

coping with a normal lifestyle".¹¹ As a follow-up to this study, it appears that Albanian immigrants are provided with a residence permit and a work permit. The work they do is legal. Unlike Keser's findings, this study shows that Albanian emigrants are legally employed and can work in the various aforementioned professions.

Albanian emigration to Turkish society has come about because of various incentive factors, such as the departure from Albania's weak political, economic, social, and cultural conditions. Immigration acceptance policies have been attractive factors in Albanian emigration to Turkish society. Turkey, through its diversity acceptance policies, has enabled Albanian emigrants to take advantage of political asylum and provide regular employment and residence documentation. According to the findings of this study, Albanian migrants chose to migrate to this country because of the benefits associated with residency documentation. Regarding these research findings (done due to 2015's 500 Albanian emigrants in Turkey, located in Istanbul, Bursa, and Izmir, in the following pages, you will find some data interpretation based on a reflection on the analysis of this topic).

There are also some other attractive factors for Albanian emigrants in Turkish society. Recognition or follow-up with relatives or acquaintances (103 Albanian emigrants, or 23.1%) have been appealing factors in Albanian emigration to Turkish society. The economic development of Turkey (80 Albanian emigrants, or 17.9%) was another motivating factor to leave Albania but also an incentive to emigrate to Turkey. Other appealing factors for migration to this country include Albania's close proximity and cultural similarities with Turkey (22 Albanian emigrants, or 4.9%). One of the most important incentives and appealing factors to emigrate is the ease of obtaining residence and work documents (17 Albanian emigrants, or 3.8%).

The analysis of the reasons for the continuity of the immigration stay of Albanians is another important issue of this study. Albanian emigrants migrated and continue to migrate to Turkish society due to the provision of regular residence documentation (420 Albanian emigrants, or 94.2%, are currently provided with documents or residence permits). It is thus

---

¹¹ Hakan Keser, "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun Tasarısı Işığında Türkiye'de Yabancıların Çalışma Hakkı ve Yabancı Kaçak İşçilik," *Kamu-İş*, vol. 7 (2003), 42.

appreciated that Albanian emigrants in Turkish society, unlike Albanian emigrants in other countries, have access to documentation equipment.

The age group sample in this study is from 19 years of age to over 60. The age group 51-60 has the largest number of emigrants 114 or 25.6% of all Albanian emigrants surveyed. While the age group over 60 is the lowest number of emigrants, which is 15 or 3.4% of all emigrants surveyed. Most of these emigrants left Albania in 1991 (53 Albanian emigrants or 11.9%), in 1990 (52 Albanian emigrants or 11.7%) as well as in 1998 (43 Albanian emigrants or 4%). These are the time periods that have posed extreme problems in economy, politics, but also in socio-cultural conditions of Albania. Albanian migrants in Turkish society have emigrated from Albania's various cities or areas. The largest number of Albanian emigrants in Turkish society has their origins in Berat and its surroundings area.

In this study, the largest number of Albanian emigrants (358, or 80.3%) who have migrated to Turkish society are married and have a family. The largest number of Albanian emigrants in Turkish society (220 Albanian emigrants, or 49.3%) have a "high school" education degree. While the largest number of Albanian emigrants in Turkish society have a secondary education level, they do not have specific professions (177 Albanian emigrants, or 39.7%). Some of the professions that Albanian emigrants have in Turkish society are: entrepreneurs, workers (agriculture, livestock, technician, electrician, toaster, mechanic, welder, miner, shoemaker, plumber), engineer (construction, computer), (economist, lawyer, attorney, veterinarian, journalist, architect, physician, pharmacist, lecturer, etc.), as well as a lawyer, pharmacist, chemist, teachers (psychology, physical education, elementary, kindergarten, etc.), diplomats, military (naval, terrestrial officer), Albanian migrants are dynamic on the labour market in Turkish society. Employment or self-employment in this country is among the main factors behind the continuity of their immigration (161 Albanian emigrants, or 36.1%). 121 Albanian emigrants, or 27.1%, have been assessed as the main factors in the continuity of the future immigration of the family and children. Albanian emigrants in Turkish society, as the main reason for the continuity of their emigration, assess the work and future of families. With the formation of a correlation between the continuity of emigration and the desire to return to live forever in Albania, it is noticed that the majority of Albanian emigrants (315, or 70.6%) in Turkish society do not think to return forever to Albania. The main reasons that they do not think to return forever to Albania are that they feel good in Turkish society; they have jobs or earn a

high income in this society, whereas in Albania they have no safe future for their family and children and are not optimistic about the future of Albania.

Briefly, the profile of Albanian emigrants in Turkish society presents different age groups, different occupations, different reasons for emigration, and different reasons for staying in emigration. Interestingly, most of these emigrants feel good in Turkish society but at the same time they are closely related to the culture of Albania. Through the data of this study, apart from analysing the phenomenon of emigration, we have also studied the phenomenon of social integration and the social capital of Albanian emigrants in Turkish society. Through the study data, some features of the two phenomena are distinguished. These features are the main indicators of the unity of the Albanian emigration phenomenon in Turkish society from 1990 to 2015.

Discussion about the Social Integration of Albanian Emigrants in Turkish Society

Social integration is a very necessary element during the migratory experiences of individuals. Through the study of social integration, it was possible to measure the level of adaptation of Albanian emigrants to Turkish society. In the final part of this study, a discussion on the level of adaptation of Albanian emigrants to the social life of Turkish society as well as the social problems with which they continue to face is given.

The presentation of the discussions on the conclusion of the social integration of Albanian emigrants in Turkish society is grouped in the problems that Albanian migrants have faced and continue to face while staying in Turkish society: the importance they give to socio-cultural elements to adapt to Turkish way of life, how they feel in Turkish society, the rights they enjoy in Turkish society, and their acceptance by Turkish social actors.

Current Status of Albanian Emigrant Integration in Turkish Society

Albanians who have emigrated to Turkey since 1990 have faced various problems during the migration process and adapting to social life in Turkish society. Some of these problems were finding suitable accommodation, employment problems, a change in the culture (customs and traditions), a change in the language, and a change in the way of life. As a conclusion of this study, less than half of Albanian emigrants in

Turkish society at the beginning of their emigration have faced housing problems (175 Albanian emigrants, or 39.2%) and employment problems. The aforementioned problems did not prevent Albanian emigrants from adapting to Turkish society. This is distinguished from the current housing they have (and feel comfortable with the current housing) and the high number of emigrants who are employed or self-employed in Turkish society.

As far as social integration is concerned, language is a very important factor because it enables migrants to communicate easily in terms of the thinking, behaviour, mentality, values, traditions, lifestyle, etc. of the host society's social actors. Despite the cultural differences that Albanian and Turkish society have, less than a third of Albanian emigrants (140 Albanian emigrants, or 31.4%) have faced problems caused by cultural changes (customs and traditions) when emigrating for the first time. These problems occur when individuals do not know the language of the country from which they migrated. In Albanian society during communism, Albanians were forbidden to learn foreign languages (except for foreign languages that were included in the curriculum). The fact that Albanians did not know Turkish when they first immigrated to this country did not affect their understanding of the way of life, but it did affect their ability to cope with the changes in culture. A part of the Albanian emigrants in Turkish society stated that they have faced problems that have arisen from changing the way of life in this society. The lack of the Turkish language has affected Albanian emigrants who faced difficulties adapting to this society when they first migrated.

Currently, a small number of Albanian emigrants still face various problems in Turkish society. These problems pose difficulties in integrating the social life of this society. Some of the difficulties that Albanian emigrants continue to face are the same as those they faced when they first migrated. It is therefore important to show that the level of dealing with these problems is very low. As an example, only 27 Albanian emigrants, or 6.1%, and 39 Albanian emigrants, or 6.7%, are facing little or very little problems while getting residence documents.

Another issue that Albanian emigrants (108 of them, or 24.2%) are currently facing is employment. Problems that Albanian emigrants currently face with employment may be due to different reasons, such as the level of education, migrants' expectations, satisfaction with work, etc. Low-level representation of this problem suggests the difficulties of social integration or the adaptation of Albanian emigrants to Turkish society. The

correlation formed between these factors is independent. Because of these problems, it is difficult to adapt Albanian emigrants to Turkish society, but according to the data of this study, it is noticed that Albanian emigrants feel good in this society and have no difficulties adapting to the culture (traditions and customs) of Turkish society.

An important element of the social integration of Albanian emigrants is their way of life and their adaptation to the way of life in Turkish society. According to the findings of this study, only 91 of the 215 Albanian emigrants, or 20.4%, are having difficulty adjusting to their new lifestyle. The indicator represents the current state of Albanian migrants who have adapted to the culture and way of life in Turkish society. In the end, after many years of emigration to Turkish society, Albanian emigrants continue to face very few problems in employment, and do not face any problems regarding the culture (customs, traditions, language, lifestyle, etc.) in Turkish society. Employment problems do not affect the social integration of Albanians into the Turkish society where they have emigrated.

Conclusion

Unlike many Western European countries, Turkey is a country that is still not facing the problem of an ageing population. Because of the large number of young people, there is a high birth rate. Based on this fact, it is far too normal that emigration policies in this country are not designed to attract migrants from different countries. Turkish politics favour emigrants who are entrepreneurs or highly skilled personnel.

The Albanian emigration of the early 1990s attracted individuals of all professions. This situation is also distinguished by the Albanians emigrating to Turkish society, where most of them had different professions such as technician, electrician, mechanic, welder, miner, shoemaker, plumber, etc. It has been observed that the profile of Albanians who emigrated to Turkey has changed since the year 2000. These retired Albanians belong to a high level of professionalism.

According to the findings of this study, Albanians who migrated after the year 2000 work as economists, lawyers, veterinarians, journalists, architects, physicians, pharmacists, pedagogues, engineers, teachers, etc.. The contribution of the Albanian emigrants to Turkish society is not only in the labour market and in the economic prospect but also in the exchange of cultural elements between Turkish and Albanian societies.

During the analysis of the social integration of Albanian emigrants into Turkish society it was noticed that the emigration model in this society is not similar to the emigration patterns of Albanians in other societies, such as Greek, Italian, or other Western countries where Albanians have emigrated. This is evident in their way of life, which Albanian migrants have integrated between Albanian and Turkish culture, as well as in the sense of being good in Turkish society, social actors in Turkey, social life, social settings, neighbourhoods, at work, at school, in religious cults, etc.

Albanian emigrants in Turkish society are not confronted with the phenomena of xenophobia, racial discrimination, or social exclusion. They do not experience assimilation pressure to comply with the obligations in this society. The data from this study show that Albanian migrants claim to feel happy and fortunate to have migrated to this country.

Bibliography

- Ares, A. & Fernandez, M. "Toward a Mixed Integration Model Based on Migrants' Self-perception." *Studi Emigrazione*, LV, no: 212 (2018): 20-45.
- Fix, M.; Zimmerman, W. & Passel, J. *The Integration of Immigrant Families in the United States*. Washington, D.C.: Urban Institute, 2001.
- Ganta, Vladimir. "Measuring the Integration of Labour Migrants Abroad: The Case of Moldova." in *CARIM-East Research Report*. Moldova: Robert Schuman Center for Advance Studies and European University Institute, 2013.
- Keser, Hakan. "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun Tasarısı Işığında Türkiye'de Yabancıların Çalışma Hakkı ve Yabancı Kaçak İşçilik." *Kamu-İş*, vol. 7 (2003): 35-47.
- Kolukırık, Suat. "Bulgaristan'dan Göç Eden Türk Göçmenlerin Dayanışma ve Örgütlenme Biçimleri: İzmir Örneği." *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 30, no: 1 (2006): 1-13.
- Likaj, Matilda. "Education as an Important Factor on Migrants Integration: Albanian Migration Case." *Beder Journal of Education Science*. no: 7 (2014): 40-55.
- Sardinha, Joao. *Immigrant Associations, Integration and Identity, Angolan, Brazilian and Eastern European Communities in Portugal*. Amsterdam University Press, 2009.
- Xhumari, Merita (VASO). *Procesi dhe Institucionet e Politikës Sociale*. Tiranë: Botimet Pegi, 2014.
- TÜİK, *Genel Nüfus Sayımı 2005: Göç İstatistikleri*. Ankara: TÜİK 2009.

